

Szkoła Główna Handlowa

opracowanie pytań z ekonomii na egzamin magisterski

Obowiązuje od 01 października 2009r.

Spis treści

1. POJĘCIE PRODUKTU KRAJOWEGO BRUTTO (PKB). SKŁADNIKI I SPOSOBY OBLICZANIA PKB.	4
2. CZY PKB JEST DOBRYM MIERNIKIEM DOBROBYTU SPOŁECZEŃSTWA? JAKIE INNE MIERNIKI SĄ STOSOWANE DO OCENY DOBROBYTU?	4
3. ZMIANY WIELKOŚCI KONSUMPCJI W GOSPODARCE. RÓŻNE STANOWISKA TEORETYCZNE (TEORIA KEYNESOWSKA, DOCHODU PERMANENTNEGO I CYKLU ŻYCIA). EFEKT MAJĄTKOWY	5
4. CZYNNIKI KSZTAŁTUJĄCE WIELKOŚĆ NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH. INWESTYCJE A WAHANIA KONIUNKTURALNE I WZROST GOSPODARCZY.	6
5. WPŁYW WIELKOŚCI PODATKÓW NA TEMPO WZROSTU GOSPODARCZEGO. DYSKUSJA NA TEMAT NADMIERNEGO FISKALIZMU W GOSPODARCE.	7
6. WIELOOKRESOWE OGRANICZENIE BUDŻETOWE GOSPODARKI. RÓWNOWAŻNOŚĆ RICARDA.	8
7. ROLA PAŃSTWA W GOSPODARCE: INSTYTUCJE, WYTWARZANIE DÓBR PUBLICZNYCH I REDYSTRYBUCJA DOCHODÓW.	9
8. CO TO JEST PIENIĄDZ? OMÓW FUNKCJE PIENIĄDZA I MOTYWY POPYTU NA PIENIĄDZ.	10
9. W JAKI SPOSÓB BANKI CENTRALNE KONTROLUJĄ POZIOM I ZMIANY NOMINALNYCH STÓP PROCENTOWYCH? DLACZEGO BANKI CENTRALNE REGULUJĄ STOPY PROCENTOWE ZAMIAST PODAŻY PIENIĄDZA?	11
10. WPŁYW STEROWANIA PRZEZ BANK CENTRALNY STOPĄ PROCENTOWĄ NA PROCESY REALNE W GOSPODARCE.	12
11. BEZROBOCIE I PRZYCZYNY TEGO ZJAWISKA. BEZROBOCIE RÓWNOWAGI I NATURALNA STOPA BEZROBOCIA.	13
12. OMÓW WYBRANE HIPOTEZY NA TEMAT ŹRÓDEŁ BEZROBOCIA: KLIN PODATKOWY, PŁACA MOBILIZUJĄCA (EFFICIENCY WAGE), „SWOI-OBCY” (INSIDERS –OUTSIDERS).	13
13. POGLĄDY KLASYKÓW I KEYNESISTÓW W SPRAWIE ISTNIENIA I PRZYCZYN BEZROBOCIA ORAZ SPOSOBÓW JEGO ZWALCZANIA.	14
14. MIKROEKONOMICZNE ŹRÓDŁA SZTYWNOŚCI CEN I PŁAC.	14
15. MODEL IS-LM I ZASTOSOWANIE MODELU DO OPISU POLITYKI MAKROEKONOMICZNEJ.	16
16. WYKORZYSTUJĄC MODEL IS-LM PRZEDSTAW MOŻLIWE SKUTKI POLITYKI BUDŻETOWEJ (FISKALNEJ) W GOSPODARCE ZAMKNIĘTEJ.	18
17. WYKORZYSTUJĄC MODEL IS-LM PRZEDSTAW MOŻLIWE SKUTKI POLITYKI PIENIĘŻNEJ (MONETARNEJ) W GOSPODARCE ZAMKNIĘTEJ.	19
18. MODEL AD-AS	BŁĄD! NIE ZDEFINIOWANO ZAKŁADKI.
19. WYKORZYSTUJĄC MODEL AD-AS PRZEDSTAW REAKCJĘ GOSPODARKI NA SZOKI POPYTOWE I PODAŻOWE.	23
20. OPISZ TYPOWY CYKL KONIUNKTURALNY W GOSPODARCE I WYJAŚNIJ JEGO MECHANIZM.	24
21. INFLACJA I DEFLACJA ORAZ SPOSOBY POMIARU. WPŁYW INFLACJI I DEFLACJI NA WZROST GOSPODARCZY.	25
22. SPOŁECZNE KOSZTY INFLACJI I POLITYKA DEFLACYJNA.	25
23. PRZEDSTAW KRZYWĄ PHILIPSA I DYSKUSJĘ DOTYCZĄCĄ ZALEŻNOŚCI, JAKĄ ONA OPISUJE.	26
24. CZYM JEST STAGFLACJA? PRZEDSTAW PRZYCZYNY STAGFLACJI ZA POŚREDNICTWEM MODELU AD-AS.	26
25. INFLACJA I BEZROBOCIE SĄ SWOISTYMI „CHOROBYMI” GOSPODARKI. KTÓRA Z NICH JEST, TWOIM ZDANIEM, BARDZIEJ DOTKLIWA, POWAŻNIEJSZA?	27
26. WPŁYW OCZEKIWAŃ NA ZACHOWANIA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH. HIPOTEZA RACJONALNYCH OCZEKIWAŃ.	29
27. PRZEDSTAW GŁÓWNE KORZYŚCI SPOŁECZEŃSTWA WYNIKAJĄCE Z PROWADZENIA HANDLU ZAGRANICZNEGO. TEORIA KOSZTÓW KOMPARATYWNYCH RICARDA I TEORIA HECKSCHERA-OHLINA.	29
28. CZY PAŃSTWO POWINNO CHRONIĆ RYNEK KRAJOWY PRZED TOWARAMI Z ZAGRANICY – PRZEDSTAW ARGUMENTY ZA I PRZECIW PROTEKCJONIZMOWI?	30
29. CZYNNIKI KSZTAŁTUJĄCE KURS WALUTOWY. PRZEDSTAW SKUTKI ZMIAN KURSU WALUTOWEGO NA GOSPODARKE.	31
30. OMÓW SKUTKI EKSPANSYWNEJ I RESTRYKCYJNEJ POLITYKI BUDŻETOWEJ (FISKALNEJ) W GOSPODARCE OTWARTEJ.	32
31. OMÓW SKUTKI EKSPANSYWNEJ I RESTRYKCYJNEJ POLITYKI PIENIĘŻNEJ (MONETARNEJ) W GOSPODARCE OTWARTEJ.	33
32. MODEL MUNDELLA – FLEMINGA JAKO NARZĘDZIE ANALIZY WPŁYWU POLITYKI FISKALNEJ I MONETARNEJ NA PRODUKCJĘ W GOSPODARCE OTWARTEJ.	34
33. DEFICYT BUDŻETOWY I SPOSOBY JEGO FINANSOWANIA. GRANICE DŁUGU PUBLICZNEGO.	37
34. EKONOMIA PODAŻY. KRZYWA LAFFERA.	37
35. POJĘCIE WZROSTU GOSPODARCZEGO I JEGO POMIAR. DYSKUSJA NA TEMAT CZYNNIKÓW WZROSTU GOSPODARCZEGO.	37

36. TEORIA WZROSTU: MODEL SOLOWA. PROBLEM KONWERCENCJI.	40
37. PRZEDSTAW SPOSOBY ODDZIAŁYWANIA PAŃSTWA NA WZROST GOSPODARCZY ORAZ POKAŻ ICH MOŻLIWE SKUTKI.	40
38. ELASTYCZNOŚĆ CENOWA I DOCHODOWA POPYTU JAKO NARZĘDZIE ANALIZY ZACHOWANIA KONSUMENTÓW NA RYNKU PRODUKTU.	42
39. EFEKT SUBSTYTUCYJNY I DOCHODOWY ZMIANY CENY. FUNKCJA POPYTU SKOMPENSOWANEGO.	43
40. KORZYŚCI I NIEKORZYŚCI SKALI W PRODUKCJI.	45
41. FUNKCJE PRODUKCJI. IZOKWANTA.	47
42. KRÓTKOOKRESOWE I DŁUGOOKRESOWE FUNKCJE KOSZTÓW PRODUKCJI.	47
43. KOSZTY W UJĘCIU KSIĘGOWYM I EKONOMICZNYM.	48
44. ANALIZA PORÓWNAWCZA KONKURENCJI DOSKONAŁEJ I MONOPOLU PEŁNEGO.	49
45. MAKSYMALIZACJA ZYSKU FIRMY DOSKONAŁE KONKURENCYJNEJ W KRÓTKIM I DŁUGIM OKRESIE. PRODUKCJA O POPYT FIRMY NA ZMIENNY CZYNNIK PRODUKCJI W PUNKCIE OPTIMUM.	50
46. RÓWNOWAGA FIRMY I GAŁĘZI NA RYNKU DOSKONAŁE KONKURENCYJNYM W KRÓTKIM I DŁUGIM OKRESIE.	51
47. WIELKOŚĆ PRODUKCJI MAKSYMALIZUJĄCEJ ZYSK I DECYZJE DOTYCZĄCE ZATRUDNIENIA CZYNNIKÓW PRODUKCJI W MONOPOLU. SPOŁECZNY KOSZT WYTWORZENIA SIŁY MONOPOLOWEJ.	53
48. RÓŻNICOWANIE CEN W MONOPOLU ORAZ SPOSOBY WYZNACZANIA CENY NA PRODUKT PRZEZ MONOPOLIZACJĘ.	54
49. BARIERY WEJŚCIA I WYJŚCIA Z GAŁĘZI. WPŁYW BARIER NA WARUNKI KONKURENCJI W GAŁĘZI.	55
50. KONKURENCJA OLIGOPOLISTYCZNA. MODELE DUOPOLU COURNOTA I STACKELBERGA.	56
51. KARTEL JAKO PRZYKŁAD STRATEGICZNYCH ZACHOWAŃ PODMIOTÓW EKONOMICZNYCH.	57
52. KONKURENCJA MONOPOLISTYCZNA – MAKSYMALIZACJA ZYSKU W KRÓTKIM I DŁUGIM OKRESIE.	57
53. POPYT NA CZYNNIKI PRODUKCJI. RÓWNOWAGA NA RYNKU CZYNNIKA W WARUNKACH KONKURENCJI DOSKONAŁEJ, MONOPOLU I MONOPSONU.	59
54. GOSPODARSTWO DOMOWE W ROLI DOSTAWCY PRACY. PŁYW PRACY NA PODAŻ PRACY.	60
55. POPYT NA PRACĘ I PODAŻ PRACY, RÓWNOWAGA NA RYNKU PRACY W WARUNKACH DOSKONAŁEJ KONKURENCJI, MONOPSONU I PRZY ISTNIENIU ZWIĄZKÓW ZAWODOWYCH.	62
56. MIĘDZYOKRESOWY MODEL WYBORU KONSUMENTA. ROZKŁAD OSZCZĘDNOŚCI I KONSUMPCJI W CZASIE. WPŁYW ZMIAN STOPY PROCENTOWEJ NA DECYZJE GOSPODARSTWA DOMOWEGO.	66
57. ODDZIAŁYWANIE RYZYKA I NIEPEWNOŚCI NA DECYZJE GOSPODARSTWA DOMOWEGO I RYNKI UBEZPIECZEŃ.	68
58. NIESPRAWNOŚĆ MECHANIZMU RYNKOWEGO A ROLA SEKTORA PUBLICZNEGO.	68
59. GRANICE MOŻLIWOŚCI ODDZIAŁYWANIA PAŃSTWA NA GOSPODARKE (GOVERNMENT FAILURES).	68
60. MONOPOL NATURALNY. UZASADNIENIE DLA REGULACJI MONOPOLI NATURALNYCH.	70
61. ZMIANA WARTOŚCI PIENIĄDZA W CZASIE.	71
62. EFEKTY ZEWNĘTRZNE JAKO PRZYKŁAD ZAWODNOŚCI RYNKU. TWIERDZENIE COASE’A. METODY INTERNALIZACJI EFEKTÓW ZEWNĘTRZNYCH.	71
63. DOBRA PUBLICZNE I PRZYCZYNY PROBLEMÓW Z ICH DOSTARCZANIEM.	72
64. ODDZIAŁYWANIE ASYMETRII INFORMACJI NA DECYZJE PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH I JEJ WPŁYW NA ZABURZENIA NA RYNKACH: NEGATYWNA SELEKCJA I POKUSA NADUŻYCIA (RYZKO MORALNE).	73
65. ASYMETRIA INFORMACYJNA A PROBLEM PRINCYPALA – AGENTA.	74
66. WYKORZYSTANIE TEORII GIER DO ANALIZY ZACHOWAŃ STRATEGICZNYCH. RÓWNOWAGA NASHA. GRA DYLEMAT WIĘŹNIA.	74
67. TEORIA RÓWNOWAGI OGÓLNEJ. DWA TWIERDZENIA EKONOMII DOBROBYTU.	76
68. OPTIMUM PARETO. DEFINICJA I WŁASNOŚCI TEJ DEFINICJI OPTIMUM SPOŁECZNEGO.	76
69. OPTIMALNY WYBÓR KONSUMENTA PRZY RÓŻNYM UKŁADZIE PREFERENCJI.	76

1. Pojęcie produktu krajowego brutto (PKB). Składniki i sposoby obliczania PKB.

Najbardziej kompleksowym miernikiem produkcji globalnej w gospodarce jest PKB. Jest on miernikiem wartości rynkowej wszystkich dóbr końcowych i usług (owsianki, piwa, samochodów, opieki zdrowotnej itp.), wytworzonym w kraju w ciągu roku. PKB można mierzyć dwojako:

1. PKB nominalny – wyrażony jest w bieżących cenach rynkowych, jest miarą produkcji krajowej łącznie z podatkami pośrednimi na dobra i usługi.

$$\text{PKB w cenach rynkowych} = C + I + G$$

2. PKB realny (uwzględniający inflację – spadek i wzrost siły nabywczej jednostki pieniężnej) – obliczany jest w cenach stałych albo niezmiennych np. w cenach z 1992 roku. Zmiany realnego PKB są najlepszym i najszerzej dostępnym miernikiem poziomu produkcji i jej dynamiki.¹ Mierzymy nim konsumpcję, inwestycje, zakupy rządowe i export w jednostkach fizycznych.² Jest miarą produkcji krajowej z pominięciem podatków pośrednich.

$$\text{PKB w cenach bazowych} = C + I + G - T_E$$

PKB w cenach rynkowych > PKB w cenach bazowych o wielkość podatków pośrednich

Wielkość PKB wyliczamy i rozpatrujemy na trzy sposoby:³

1. jako wydatki na dobra i usługi różnych podmiotów gospodarczych: gospodarstw domowych, przedsiębiorstw, państwa lub cudzoziemców. **Pomiar PKB przez sumowanie wydatków.**

Składowe (składniki) PKB (Y):

- + konsumpcja (C) (prywatne wydatki na konsumpcję dóbr i usług
- + inwestycje brutto (I) (prywatnych inwestycji krajowych brutto),
- + zakupy rządowe (G) (państwowych wydatków na konsumpcję i inwestycje brutto),
- + export netto dóbr i usług (X) (export - import) czyli saldo bilansu handlowego,

A więc otrzymujemy:

$$Y = C + I + G + X$$

2. jako suma wielkość produkcji w różnych gałęziach gospodarki: w rolnictwie, górnictwie, przemyśle itp. – **pomiar PKB poprzez produkcję: wartość dodana.**

Wliczane są tu dobra pośrednie, ponieważ wiele gałęzi gospodarki specjalizuje się w ich wytwarzaniu. Aby zapobiec kilkukrotnemu liczeniu tych samych pozycji wprowadzono pojęcie wartości dodanej, czyli różnica między przychodem przedsiębiorstwa, pochodzącym ze sprzedaży produktów, a sumą jaką musi zapłacić innym przedsiębiorstwom za zużyte przez siebie dobra pośrednie. (miara wielkości, jaką przedsiębiorstwo dodaje do każdego produktu na każdym etapie procesu produkcji).

PKB (Y) = Σ wartości dodanych wytworzonych przez wszystkie przedsiębiorstwa

3. jako całkowity dochód sumując płace i zyski uzyskane przez różne grupy wytwarzające PKB. **Pomiar PKB poprzez sumowanie dochodów**

Składowe (składniki) PKB (Y):

- + dochody czynników należących do gospodarstw domowych (DI) dochody rozporządzalne gospodarstw domowych,
- + dochody czynników należących do przedsiębiorstw (GBS) – oszczędności brutto przedsiębiorstw,
- + dochody czynników należących do państwa (TN) – podatek netto, dochody podatkowe netto,

$$Y = DI + GBS + TN$$

2. Czy PKB jest dobrym miernikiem dobrobytu społeczeństwa? Jakie inne mierniki są stosowane do oceny dobrobytu?

Przeciw PKB:

- nie obejmuje dochodów pracy uzyskiwanych poza granicami kraju,
- nie obejmuje dochodów z kapitałów z zagranicy,
- obejmuje dochody cudzoziemców pracujących na terenie danego kraju,
- obejmuje dochody cudzoziemców z zainwestowanego w danym kraju kapitału,
- obejmuje amortyzację,
- mierzony jest w cenach zakupów towarów przez konsumentów

¹ P. Samuelson, W. Nordhaus: *Ekonomia*, PWN, Warszawa 1995. Tom 2 s.9

² R. Hall, J. Taylor: *Makroekonomia*, PWN, Warszawa 1999. s. 63

³ R. Hall, J. Taylor: *Makroekonomia*, PWN, Warszawa 1999. s. 55

- nie obejmuje gospodarki szarej strefy, nie będącej przedmiotem sprawozdawczości (hazard, prostytutka, handel narkotykami, wzajemna wymiana usług, przemysł, domowa uprawa roślin dla celów spożywczych),
- obejmuje zanieczyszczenie i degradację środowiska, powstająca np. na skutek uprzemysłowienia i urbanizacji.
- nie obejmuje ujemnych efektów zewnętrznych (hałas, korki, które wpływają na uciążliwość życia)
- nie uwzględnia czasu wolnego,

Inne miary dobrobytu:

1. Dochód narodowy (produkt narodowy)(NI) najszersze pojęcie dochodu:

- uwzględnia podatki,
 - uwzględnia pozycje pomniejszające pensje obywateli przed ich wypłatą,
- PNB – jest równy całkowitej produkcji finalnej wytworzonej przy użyciu nakładów będących własnością obywateli danego kraju w ciągu roku.

- NI - nie obejmuje amortyzacji,
- NI - mierzony jest w cenach uzyskanych przez przedsiębiorstwa ze sprzedaży produktów (różnica w akcyzie i podatku od sprzedaży),
- NI - nie obejmuje płatności transferowych (darowizn przedsiębiorstw),
- NI - obejmuje rozbieżności statystyczne,
- NI - obejmuje dotacje dla przedsiębiorstw zarządzanych przez państwo (państwowych)

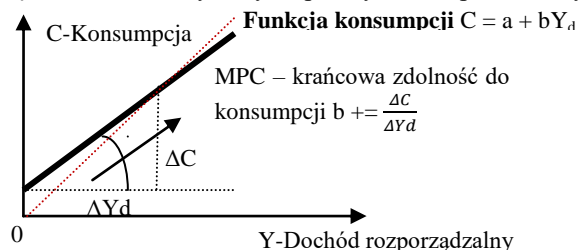
2. **Realny PNB per capita (na jednego mieszkańca)** - Informuje na jak zmieniała się stopa życiowa przeciętnego obywatela. Realny PNB per capita = realny PNB/liczbę mieszkańców. Im większa jest liczba ludności, tym mniejsza ilość dóbr i usług przypadających na 1 osobę.

3. Zmiany wielkości konsumpcji w gospodarce. Różne stanowiska teoretyczne (teoria keynesowska, dochodu permanentnego i cyklu życia). Efekt Majątkowy

Algebraiczna postać funkcji konsumpcji może wyglądać następująco:⁴

$$C = a + bY_d$$

Z tej formuły wynika, że konsumpcja C jest równa pewnemu stałemu współczynnikowi **a** powiększonemu o inny stały współczynnik **b**, pomnożony przez rozporządzalny dochód **Y_d**. stałe (a i b) są.

Funkcja konsumpcji obrazuje wielkość zamierzonej konsumpcji globalnej przy każdym poziomie rozporządzalnych dochodów.

Funkcja konsumpcji przyjmuje postać prostej biegnącej ku górze. Oznacza to, że konsumpcja wzrasta wraz z dochodem rozporządzalnym.

Krańcowa skłonność do konsumpcji (kont nachylenia funkcji) jest to część każdej dodatkowej jednostki pieniężnej dochodu rozporządzalnego, którą gospodarstwa domowe pragną przeznaczyć na konsumpcję.

Keynes w celu opisanie wielkości produkcji w gospodarce stworzył model zagregowanych wydatków. Przyjął iż:

- ceny i płaca są stałe,
- istnieją maszyny i zasoby naturalne niewykorzystane,
- bezrobotni szukają pracy- istnieją wolne moce produkcyjne.

⁴ R. Hall, J. Taylor: *Makroekonomia*, PWN, Warszawa 1999. s. 171

Przyjął dwa rodzaje okresów czasowych w których gospodarka może funkcjonować.

- W długim okresie istnieje możliwość rozbudowy potencjału gospodarki,
- natomiast krótki okres jest nie wystarczający do rozbudowy zdolności produkcyjnych.

W takiej gospodarce wielkość PKB zależy wprost od wielkości popytu (planowanej wartości zagregowanych wydatków).

W skrajnie uproszczonej gospodarce keynsofskiej planowane zagregowane wydatki na dobra finalne (AE) składają się z: planowanych wydatków na konsumpcję gospodarstw domowych (C) i wydatków na inwestycje prywatnych przedsiębiorstw (I).

$$AE=C+I$$

Efekt majątkowy – polega na przesunięciu wykresu funkcji konsumpcji w górę (w dół) pod wpływem wzrostu (spadku) wartości majątku gospodarstw domowych i zwiększenia (zmniejszenia) wydatków na każdym poziomie rozporządzalnych dochodów osobistych. .

Nowoczesne teorie popytu konsumpcyjnego:

1. **Teoria dochodu permanentnego,**⁵

Teorię tę sformułował M. Friedman. Jej punktem wyjścia są dwie przesłanki:

- A. Dochody ludzi są zmienne w czasie,
- B. Ludzie nie lubią, aby ich konsumpcja wykazywała wahania,

Ludzie dążą do eliminowania wahań poziomu konsumpcji, starając się nie dopuścić do przenoszenia fluktuacji dochodu na konsumpcję. Dla określenia przeciętnego dochodu Friedman stworzył pojęcie dochodu permanentnego.

Teoria dochodu permanentnego głosi, że poziom bieżącej konsumpcji jest funkcją dochodu osobistego w długim okresie czasu.

Jeżeli ludzie oceniają, że ich bieżące dochody znajdują się na nienormalnie wysokim poziomie, to dojdą do wniosku, że owe okresowo wysokie dochody w niewielkim stopniu wpływają na poziom ich dochodu permanentnego (rozmiar konsumpcji, na jaką jest ich stać w długim okresie). Ponieważ dochód permanentny wzrósł minimalnie, a więc wydatki na bieżącą konsumpcję wzrosły w niewielkim stopniu.

2. **Teoria cyklu życia,**⁶

Sformułowana została przez F. Modiglianiego i A. Ando. Zgodnie z treścią cyklu życia ludzie tworzą plany swojej konsumpcji, obejmujące cały okres ich życia (włączając w to ewentualnie zapisy w testamencie na rzecz dzieci). Źródłem finansowania owej konsumpcji są przewidywane dochody osiągnięte w ciągu całego życia (powiększone o ewentualny początkowy zasób majątku bądź spadek).

W przypadku pojedynczego gospodarstwa domowego teoria nie wymaga, aby każde gospodarstwo planowało utrzymanie stałego poziomu konsumpcji przez całe życie. W okresie tym mogą występować lata, które cechuje wyjątkowo wysoki poziom wydatków, a także lata w których wydatki są znacznie niższe.

4. Czynniki kształtujące wielkość nakładów inwestycyjnych. Inwestycje a wahania koniunkturalne i wzrost gospodarczy

Inwestycje a wahania koniunkturalne (teoretyczny model inwestycji).⁷

Pojęcie cyklu sugeruje istnienie opóźnień czasowych w procesie dostosowań. Skoro teoria cyklu koniunkturalnego musi odwoływać się do wahań popytu wewnętrznego – konsumpcyjnego bądź inwestycyjnego, to wydaje się że bardziej wiarygodną przyczyną są wydatki inwestycyjne. O ile konsumenci mogą szybko dostosować swoje wydatki do zmieniających się dochodów, o tyle zmiany w wydatkach inwestycyjnych wymagają dłuższego czasu. Przedsiębiorstwa nie angażują się pochopnie w duże i nieodwracalne przedsięwzięcia inwestycyjne, a nawet fabryki nie powstają z dnia na dzień.

Warunkiem ciągłego wzrostu inwestycji jest przyspieszony wzrost produkcji.

W im mniejszym stopniu decyzje inwestycyjne przedsiębiorstw będą reakcją na zmiany produkcji w przeszłości, tym bardziej przedsiębiorstwa będą się liczyły z występowaniem cykli koniunkturalnych i mniejsza będzie amplituda wahań.

Głównymi czynnikami kształtującymi wielkość nakładów inwestycyjnych są:

1. dochody

⁵ D. Begg, R. Dornbusch, S. Fisher: *Ekonomia Makroekonomia PWE*, 2003. s. 149

⁶ D. Begg, R. Dornbusch, S. Fisher: *Ekonomia Makroekonomia PWE*, 2003. s. 149-151

⁷ D. Begg, R. Dornbusch, S. Fisher: *Ekonomia Makroekonomia PWE*, 2003. s. 341-345

2. koszty
3. oczekiwania

Inwestycje zależą od **dochodów**, których wysokość zależy od ogólnego poziomu aktywności gospodarczej. Z większości badań wynika, że inwestycje są bardzo wrażliwe na wahania koniunktury.

Kształtowanie się inwestycji wyjaśnia teoria zwana **zasadą akceleratora**. Mówi ona, że stopa inwestycji jest wyznaczana przede wszystkim przez stopę zmian produkcji. Innymi słowy, inwestycje są wysokie, kiedy produkcja wzrasta, i niskie – kiedy spada.

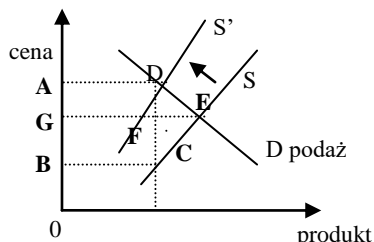
Kolejnym czynnikiem wpływającym na poziom inwestycji są **koszty** inwestowania. Liczenie ich jest skomplikowane, gdyż często ma się do czynienia z dobrami funkcjonującymi wiele lat w procesie produkcji. Koszt kapitału obejmuje zazwyczaj nie tylko samą cenę dobra kapitałowego, ale także stopę procentową, jaką płaci się od kredytu zaciągniętego na jego zakup oraz podatki płacone przez firmy od swoich dochodów.

W niektórych sektorach gospodarki władze posługują się czasami polityką fiskalną w celu wpływania na inwestycje. Na koszt inwestycji w szczególności wpływają podatki nakładane przez władze państwowe różnych szczebli (np. nakładanie podatków od zysków kapitałowych, albo zwolnienia podatkowe na poszukiwania ropy i gazu). Zróżnicowane podejście do różnych sektorów w polityce podatkowej, a nawet międzynarodowe różnice w tym zakresie mają bardzo poważny wpływ na decyzje inwestycyjne firm poszukujących najbardziej zyskowych możliwości lokaty swych środków.

Trzecim elementem istotnym z punktu widzenia inwestycji są **oczekiwania** co do przyszłości i zaufanie gospodarcze przedsiębiorstw. Inwestycje wiszą na włosku oczekiwań i prognoz dotyczących przyszłych wydarzeń.

5. Wpływ wielkości podatków na tempo wzrostu gospodarczego. Dyskusja na temat nadmiernego fiskalizmu w gospodarce.

Rząd aby świadczyć usługi, musi zbierać środki na ich opłacenie. Czyni to poprzez opodatkowanie dóbr i usług w proporcji do ich wartości, na jednostkę lub kwotowo. Opodatkowanie jest złem koniecznym. Na ogół zniekształca ono działanie rynków, wprowadzając rozszczepienie między kosztem wytworzenia dóbr a ceną jaką musi zapłacić konsument.⁸

Zasadniczą metodę w rozwiązywaniu problemów makroekonomicznych, w tym problemów związanych z realizacją wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, zwolennicy podażowego podejścia do problemów ekonomicznych upatrują w redukcji obciążeń podatkowych. Uważa się, że zmiany w systemie podatkowym wpływają na tempo wzrostu gospodarczego. Wzrost obciążeń podatkowych może wpłynąć na obniżenie stopy inwestycji i ilości miejsc pracy w gospodarce, jak również na spadek wydajności pracy. Wysokie podatki silnie oddziałują na rynek pracy prowadząc do obciążenia nadmiernymi kosztami czynnika pracy, natomiast bardziej mobilny czynnik - kapitał, po prostu odpływa, obniżając tempo wzrostu gospodarczego i powodując wzrost stopy bezrobocia.

Wysokie podatki oznaczają obniżkę poziomu oszczędności i stopy inwestycji w gospodarce oraz wzrost bezrobocia. Natomiast obniżka obciążeń podatkowych prowadzi do wzrostu aktywności w sektorze prywatnym i w konsekwencji - do wzrostu produkcji i kreacji nowych miejsc pracy, a w dalszym horyzoncie - do wzrostu dochodów budżetowych, możliwości obniżenia deficytu budżetowego i jego ujemnych skutków gospodarczych. Również nadmierna ingerencja państwa w gospodarkę, polegająca na podtrzymywaniu dotacjami nieefektywnych przedsiębiorstw i utrzymywaniu przerostu zatrudnienia, opóźniając proces prywatyzacji i restrukturyzacji całych sektorów gospodarki, ogranicza możliwości działania podażowych czynników wzrostu gospodarczego. Ingerencja ta ponadto absorbuje środki, które mogłyby być przeznaczone na zmiany strukturalne, a więc na rozwój gospodarki. Środki te najczęściej trafiają do branż i przemysłów schyłkowych, utrwalając nieefektywną strukturę gospodarczą i własnościową, co prowadzi do spowolnienia wzrostu gospodarczego.

⁸ M. Burda, C. Wyplosz: *Makroekonomia. Podręcznik europejski*, PWE, Warszawa 1995 s. od 457

Dla ekonomistów nie ulega wątpliwości, że niskie podatki dobrze służą wzrostowi gospodarczemu. Niskie podatki powodują, że sektor prywatny przekazuje mniejszą część swego dochodu do budżetu. Jeśli jednak PKB szybciej wzrasta, łączny dochód rośnie, a zyski sektora prywatnego są zdecydowanie większe, niż straty poniesione przez budżet państwa.

Dlaczego niskie podatki służą szybszemu wzrostowi gospodarczemu?

1. Niskie podatki zachęcają do rozwoju przedsiębiorczości i do większej aktywności ekonomicznej mieszkańców kraju.

2. Niskie podatki oznaczają zazwyczaj również niższe wydatki państwa. A niższe wydatki, to mniejsze poczucie bezpieczeństwa socjalnego obywateli.

3. Niższe podatki oznaczają mniejszą zachętę do ucieczki w szarą strefę. A szara strefa, choć na krótką metę pomaga stworzyć dodatkowe miejsca pracy i przynieść dodatkowy dochód, w dłuższym czasie przeszkadza w rozwoju. Skoro bowiem duża część przedsiębiorców i pracowników unika płacenia podatków, ludzie w pełni uczciwi są obciążani coraz wyższymi stawkami podatkowymi. A to tworzy presję na dalszą ucieczkę do szarej strefy, zmieniając sytuację w błędne koło.

4. Niższe podatki zachęcają do napływu kapitału z zagranicy, podczas gdy podatki wysokie skłaniają ludzi i ich dochody do ucieczki z kraju.

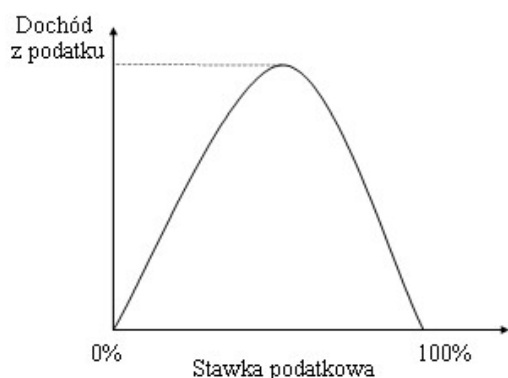
Jedną z najbardziej znanych koncepcji, sugerujących że obniżka podatków nie musi wcale prowadzić do strat dla budżetu państwa, a podwyżka podatków nie musi prowadzić do dodatkowych dochodów państwa, jest tzw. krzywa Laffera.

Krzywa Laffera pokazuje związek między wysokością stawki podatkowej (na osi poziomej) i łącznym dochodem, który państwo uzyskuje z tytułu poboru podatku (na osi pionowej). Jak duże będą wpływy przy stawce podatku równej 0%? Oczywiście zerowe, bo nie trzeba będzie płacić podatku. Jeśli stawkę zwiększymy, wpływy będą odpowiednio większe. Ile jednak będą wynosić, jeśli państwo zwiększy stawkę podatku do 100%? Rzecz jasna, będą zerowe, bo jeśli wykazujący aktywność gospodarczą człowiek musiałby całość swojego dochodu oddawać państwu, zaprzestałby jakiejkolwiek działalności albo przeniósłby do szarej strefy.

Skoro przy stawce 0% dochody są zerowe, przy wzroście stawki rosną, ale przy stawce 100% są ponownie zerowe, to znaczy, że od któregoś momentu dalsze podnoszenie stawki podatkowej powoduje nie wzrost, lecz spadek dochodu. Innymi słowy, istnieje stawka podatkowa, przy której budżet osiąga maksymalne korzyści.

Prawdziwość koncepcji krzywej Laffera nie jest jednak niepodważalna. Jeśli np. spadkowi podatków towarzyszy wzrost deficytu budżetowego, negatywne konsekwencje mogą przeważać nad pozytywnymi.

Krzywa Laffera

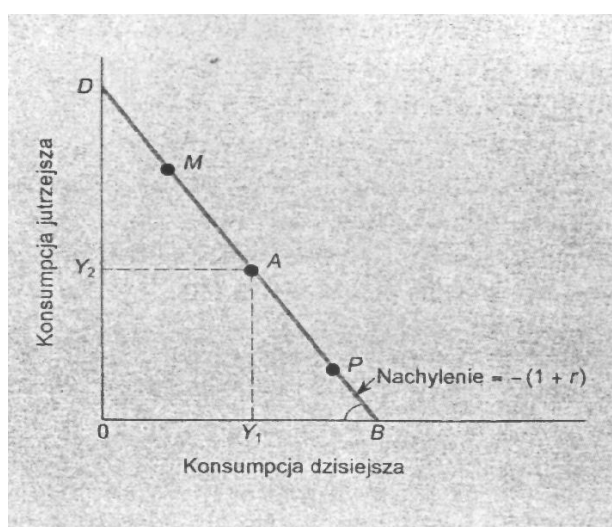

6. Wielookresowe ograniczenie budżetowe gospodarki. Równoważność Ricarda.

Każdy z sektorów aktywności gospodarczej (sektor prywatny, rząd, reszta świata) ma swoje saldo finansowe. Gdy inwestycje przewyższają prywatne oszczędności, wtedy sektor prywatny zaciąga pożyczki. Jeśli wydatki rządu przewyższają dochody, rząd również pożyczka. Gdy obydwa sektory mają deficyt, pożyczka kraj jako całość (w obrotach bieżących występuje deficyt). Wtedy reszta świata ma w stosunku do tego kraju nadwyżkę. W innym przypadku deficyt rządowy mógłby zostać pokryty przez prywatne oszczędności netto ($S > I$), pozostawiając rachunek obrotów bieżących bez zmian. Wzajemne pożyczanie umożliwia przesunięcie zasobów z teraźniejszości w przyszłość, a możliwość zaciągania i udzielania

pożyczek zależy od oczekiwań dotyczących przyszłej sytuacji. Dlatego też wszystkie podmioty stają przed problemem **wielookresowego ograniczenia budżetowego**.

Każde gospodarstwo posiada tak zwany **zasób wyjściowy**. Zasób ten przedstawia punkt A na rysunku. Punkt ten nazywany jest czasem punktem **autarkii** (gospodarstwo czy kraj działa w autarkii wówczas, gdy zupełnie nie prowadzi wymiany z resztą świata). Istnieje jednak możliwość tak zwanej **wymiany międzyokresowej**, czyli wymiany w czasie. Gdy spodziewamy się, że będzie nam w przyszłym okresie brakować zasobów możemy pożyczyć je od kogoś teraz i przeciwnie, gdy spodziewamy się nadmiaru w przyszłym okresie, możemy zaoferować nasze zasoby. Przy wymianie pojawia się problem zapłaty za zasoby (koszt jutrzejszego zasobu dziś). Warunki określające zapłatę to **realna stopa procentowa**. 100 jednostek zasobów dziś kosztuje $100(1+r)$ zasobów jutro, a zasób jutrzejszy jest wart $1/(1+r)$. Jest to tak zwana **cena międzyokresowa**, czyli cena konsumpcji jutrzejszej, przeliczona konsumpcję dzisiejszą. Mówi ona, że dobra jutrzejsze są mniej warte od dóbr dzisiejszych, dlatego realna stopa oprocentowania r jest dodatnia. Wycena dóbr przyszłych w cenach dzisiejszych nosi nazwę dyskontowania. Wymiana międzyokresowa pozwala wybrać kombinację konsumpcji wyznaczaną przez linię BD. W punkcie B nie ma konsumpcji przyszłej konsumpcja wynosi $Y_1 + Y_2/(1+r)$, zaś w punkcie D cały majątek pożyczka się, aby w przyszłości skonsumentować $Y_1(1+r) + Y_2$. Nachylenie tzw. **linii budżetu** wynosi $-(1+r)$. Przy rosnącej stopie procentowej, linia budżetu staje się bardziej stroma.

Wielookresowe ograniczenie budżetowe przedstawia zatem wzór:

$$C_2 = Y_2 + (Y_1 - C_1)(1+r)$$

Według teorii Ricarda rząd może finansować swoje wydatki: przez obciążanie podatkami swoich obecnych podatników, emitując obligacje do wykupu przez obywateli lub po prostu zaciągając pożyczkę pieniężną. Jednak ostatecznie rząd musi pamiętać o spłacie tej pożyczki przez jednoczesną podwyżkę podatków, które w innym przypadku będą musiały być podwyższone w przyszłości. Stąd wynika konieczność wyboru między zwiększeniem podatków od razu, a ich podwyżką dopiero w przyszłości.

Założmy, że rząd finansuje swoje dodatkowe wydatki przez deficyt, tj. podwyżkę podatków w przyszłości. Według teorii równoważności ricardiańskiej, mimo że podatnicy będą mieli obecnie więcej pieniędzy, zdają sobie oni sprawę, że będą musieli płacić wyższe podatki w przyszłości. Według hipotezy sformułowanej przez duet Barro-Ricardo wzrost deficytu budżetowego powoduje wzrost podatku w przyszłości. Finansowanie deficytu odbywa się z bieżących podatków lub pożyczek. Jeśli więc rząd zmniejsza podatki pozostawiając wydatki na stałym poziomie lub nie zmienia stawki podatku, a zwiększa wydatki, zaciąga tym samym pożyczkę, którą pokryje z wpływów z podwyższonego podatku w przyszłości.

7. Rola państwa w gospodarce: instytucje, wytwarzanie dóbr publicznych i redystrybucja dochodów.

Rząd pełni wiele funkcji we współczesnej gospodarce. Oprócz odpowiedzialności za obronę narodową, edukację i ochronę środowiska pełni następujące funkcje:

- **alokacyjną** – polega na działalności prowadzącej do lepszej alokacji dóbr i usług, niż mógłby to zrobić mechanizm rynkowy.

Dobra prywatne dostarczane są przez prywatnych producentów. Pośrednio również część dóbr i usług jest wytwarzana w gospodarce przez rząd. Są to tak zwane **dobra publiczne**, czyli dobra dostarczane przez rząd całemu społeczeństwu nieodpłatnie. Są to na przykład takie dobra jak: obrona narodowa, państwowa służba zdrowia, państwowe szkolnictwo, ochrona porządku publicznego przez policję, oświetlenie ulic, budowa autostrad. Ważną ich cechą jest to, że każdy mieszkaniec może z nich korzystać, nie ograniczając przy tym możliwości korzystania przez innych, a także brak konieczności płacenia za konsumpcję tego rodzaju dóbr.

- **dystrybucyjną** – polega na działalności prowadzącej do sprawiedliwszego podziału dochodu i bogactwa w stosunku do tego, który jest osiągany dzięki mechanizmowi rynkowemu.

Sfera ta dotyczy podziału dochodu narodowego i bogactwa pomiędzy ludzi. Państwo występuje w obronie tych najbiedniejszych. Wyższe dochody są opodatkowane bardziej, zaś biedni otrzymują różne zasiłki i dotacje.

- **stabilizacyjną** – polega na działalności prowadzącej do osiągnięcia pełnego zatrudnienia, stabilizacji cen i wzrostu gospodarczego, czyli stanu, którego samodzielnie nie może zapewnić mechanizm rynkowy.

Rząd jest aktywnie zaangażowany w osiąganie pełnego zatrudnienia, stabilnych cen i wzrostu gospodarczego. Odpowiedzialny jest za poziom życia obywateli kraju, w którym rządzi i dlatego został wyposażony w specjalne narzędzia, aby strzec ich interesów.

Państwo poprzez odpowiednią politykę fiskalną i monetarną może stabilizować gospodarkę zapewniając stały i równomierny wzrost gospodarczy. W zakres polityki stabilizacji dochodów wchodzi regulacja tempa wzrostu dochodów pieniężnych ludności, stabilizacja poziomu cen, doskonalenie systemu płac oraz regulowanie dynamiki dochodów pozapłacowych (zyski, procent, renta gruntowa itp.).

Inne funkcje państwa to na przykład:

Ochrona własności, ustalanie prawa

Efekty zewnętrzne

Zapobieganie praktykom monopolistycznym

8. Co to jest pieniądź? Omów funkcje pieniądza i motywy popytu na pieniądź.

Pieniądź jest to powszechnie akceptowany środek wymiany, którym dokonujemy płatności za dostarczone towary, dobra, wykonywane usługi. Najczęściej wymienia się następujące jego cechy:

Funkcje:

- Środek wymiany – pośrednictwo w transakcjach, w których dochodzi do równoczesnego wzajemnego przekazania towar i pieniądza pomiędzy uczestnikami wymiany. Dzięki sprzedaży towarów lub usług otrzymujemy pieniądze, które następnie możemy wymienić na inne potrzebne nam dobra, nie musimy, tak jak to jest w przypadku wymiany barterowej szukać posiadacza potrzebnego nam towaru, który zechce wymienić go na nasz towar.

- Miernik wartości towarów (jednostka obrachunkowa)– dzięki istnieniu pieniądza pojawia się kategoria ceny, która jest niczym innym jak wartością dobra wyrażoną w pieniądzu. Stosowanie wspólnej jednostki obrachunkowej w wysokim stopniu upraszcza życie gospodarcze.

- Środek płatniczy – ta funkcja wiąże się z jego zdolnością do regulowania różnych zobowiązań z tytułu zaciągniętego kredytu, płacenia należnego podatku, kary pieniężnej itp. Ta funkcja przyczyniła się do rozwoju systemu kredytowo-pożyczkowego, co jest siłą napędową rozwoju gospodarczego (bez kredytów przeważająca ilość projektów inwestycyjnych nie mogłaby być sfinansowana).

- Środek tezauryzacji (gromadzenie pieniądza jako skarbu) – podstawą tej funkcji pieniądza jest zaufanie: jako nabywcy wierzymy, że pieniądze zachowują wartość. Skłonność do tezauryzacji zależy od stopnia stabilizacji jego siły nabywczej. Tezauryzujemy go np. w złocie lub oddajemy do banku, gdy stopa procentowa od depozytów terminowych kompensuje postępującą utratę wartości pieniądza w związku ze wzrostem cen rynkowych.

- Środek wymiany międzynarodowej – pieniądź może być środkiem rozliczeń międzynarodowych – tę funkcję spełniają zazwyczaj pieniądze krajów wysoko rozwiniętych, posiadających stabilną walutę.

Keynes zwrócił uwagę na trzy motywy popytu na pieniądź:

- **motyw transakcyjny** – jest to dążenie do posiadania gotówki w celu dokonywania zaplanowanych zakupów dóbr i usług. Motyw ten odzwierciedla fakt nie doskonałej synchronizacji przychodów i wydatków w czasie:

- **motyw ostrożnościowy**. – jest to utrzymanie pewnego zasobu gotówki na pokrycie wydatków, których nie jesteśmy w stanie przewidzieć (nieplanowane, korzystne). Motyw ten odzwierciedla fakt

niepewności świata. Podstawą obu motywów jest dochód. Popyt zmienia się bezpośrednio i proporcjonalnie z dochodem;

- **motyw spekulacyjny** – jest to dążenie do posiadania gotówki w przewidywaniu spadku ceny innych aktywów i w przewidywaniu przyszłych zysków.

9. W jaki sposób banki centralne kontrolują poziom i zmiany nominalnych stóp procentowych? Dlaczego banki centralne regulują stopy procentowe zamiast podaży pieniądza?

Polityka stóp procentowych prowadzona przez bank centralny oddziałuje na poziom i strukturę stóp procentowych w taki sposób, aby osiągnąć pożądany stopień realizacji tzw. ostatecznych celów polityki gospodarczej, za które uznawane są zwłaszcza wskaźniki inflacji oraz wzrostu gospodarczego. Osiągnięcie określonego poziomu stóp procentowych traktowane jest jako tzw. cel pośredni, mogący spełniać kluczową rolę w realizacji celu ostatecznego. Często polityka stóp procentowych realizowana jest w kontekście innych narzędzi polityki pieniężnej takich jak zmiany poziomu rezerw obowiązkowych, bezpośrednia kontrola akcji kredytowej banków, zmiany wielkości tzw. kwot redyskontowych i innych, które rzutują na jej przebieg i skuteczność. Zmiany stóp procentowych banku centralnego są odbierane jako zapowiedź przyszłych decyzji mogących zdecydowanie zmienić klimat gospodarczy. Wahania stóp wpływają na sferę realną poprzez decyzje inwestorów jak i konsumentów. Inwestorzy są bardziej wrażliwi na zmiany stóp niż konsumenci. Reagują oni na wzrost stóp procentowych ograniczeniem zapotrzebowania na kredyt i skali prowadzonej działalności gospodarczej.

Można wyróżnić co najmniej cztery aspekty działań, poprzedzających decyzję banku centralnego odnośnie zmian stóp procentowych. Należą do nich:

- 1) analiza sytuacji gospodarczej i prognoza jej zmian,
- 2) diagnoza sytuacji gospodarczej pod kontem celów realizowanych poprzez politykę stóp procentowych,
- 3) podjęcie decyzji o skali zmian stóp procentowych
- 4) wybór terminu podjęcia działań.

Decyzje dotyczące stóp procentowych, oddziałując na poziom kursów walutowych i międzynarodowe przepływy kapitału, mogą w pewnych warunkach być przyczyną gwałtownych szoków finansowych, jeśli zagranica odczyta je jako wyraz fundamentalnej słabości gospodarki (np. podwyżki stóp procentowych dla ratowania kursu waluty).

Właściwa strategia polityki stóp procentowych jest zatem podstawą sukcesu. Musi ona łączyć w sobie wiedzę banku centralnego na temat mechanizmów oddziaływania stóp procentowych na system gospodarczy oraz musi uwzględnić wpływ oczekiwań na te mechanizmy, a także coś, co można nazwać mianem ‘psychologii rynku’, będącej sferą, w której toczy się specyficzna gra pomiędzy bankiem centralnym a uczestnikami życia

STOPA NOMINALNA

Przykładem pomocnym w zrozumieniu roli rozróżnienia stopy nominalnej i realnej mogą być USA. W latach 70-tych i 80-tych stopa procentowa osiągnęła poziom, który dłużnicy w USA znali dotychczas jedynie z koszmarnych snów. Dla pożyczek krótkoterminowych przekroczyła ona 16%, wobec 1 lub 2 czy 4% zaraz po II wojnie światowej. Było to wynikiem inflacji, która wzrosła od 0 w początkach lat 60-tych do 9, a nawet 12% rocznie w latach 70-tych, niszcząc dotychczasową skalę cen. Dolary stały się dalece niedoskonałym miernikiem. Tak więc, aby obliczyć przychody realne z kapitału - właściwą miarę tego, ile uzyskamy w przyszłości za rezygnację z pewnej ilości dóbr dzisiaj – musimy skorygować nominalną stopę procentową, uwzględniając inflację. Otrzymamy wtedy stopę w wyrażeniu realnym⁹.

Banki centralne coraz częściej sterują inflacją poprzez kontrolę krótkoterminowych stóp procentowych przy płynnym kursie walutowym. Zakładając, że potrafią rozróżnić stopy realne od nominalnych, można oczekiwać, że będą starały się tak sterować stopą nominalną, aby realizować pewną złożoną ścieżkę zmian stóp realnych, pozwalającą, w ich mniemaniu, osiągnąć cel inflacyjny. Tu pojawia się tzw. naturalna stopa procentowa, którą utożsamia się z takim poziomem stopy realnej, przy którym inflacja jest stabilna. Idąc dalej, podniesienie stóp realnych powyżej NSP prowadziło będzie do spadku

⁹ P. A. Samuelson, W. D. Nordhaus, “Ekonomia 2”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, str. 158.

inflacji, zaś obniżenie stóp poniżej NSP do wzrostu inflacji. Analogicznie można przy okazji zdefiniować nastawienie polityki pieniężnej – neutralne, odpowiadające naturalnej stopie procentowej, prowadzi do stabilizacji inflacji, restrykcyjne (stopa procentowa powyżej NSP) prowadzi do spadku inflacji, a ekspansywne (stopa procentowa poniżej NSP) – do jej wzrostu.

10. Wpływ sterowania przez bank centralny stopą procentową na procesy realne w gospodarce.

Sterowanie przez bank stopami kredytowymi wywiera duży wpływ na wielkość wydatków w gospodarce. Wahania stóp wpływają na sferę realną poprzez decyzje inwestorów jak i konsumentów. Inwestorzy są jednak bardziej wrażliwi na zmiany stóp niż konsumenci.

Wzrost stóp procentowych:

- Podnosi koszt kredytów bankowych, co powoduje ograniczenie zapotrzebowania na kredyt zarówno ze strony przedsiębiorstw, jak i gospodarstw domowych
- Zmniejsza skalę prowadzonej działalności gospodarczej (przedsiębiorstwa realizują jedynie najbardziej opłacalne inwestycje, co oznacza spadek inwestycji) oraz ogranicza wydatki gospodarstw domowych, które są bardziej skłonne oszczędzać,
- Hamuje wartość sprzedaży detalicznej,
- Może przyczynić się do ograniczenia tempa wzrostu PKB.

Spadek stóp procentowych:

- Obniża koszt kredytów bankowych, co powoduje zwiększony popyt na kredyt ze strony przedsiębiorstw i gospodarstw domowych,
- Stymuluje aktywność gospodarczą oraz przyczynia się do wzrostu inwestycji,
- Zachęca gospodarstwa domowe do zwiększonej konsumpcji kosztem oszczędności,
- Przyczynia się do wzrostu wartości sprzedaży detalicznej,
- Odpowiedni ich poziom może przyczynić się do pobudzenia tempa wzrostu PKB.

Polityka stóp procentowych prowadzona przez bank centralny oddziałuje na poziom i strukturę stóp procentowych w taki sposób, aby osiągnąć pożądany stopień realizacji tzw. ostatecznych celów polityki gospodarczej, za które uznawane są zwłaszcza wskaźniki inflacji oraz wzrostu gospodarczego. Osiągnięcie określonego poziomu stóp procentowych traktowane jest jako tzw. cel pośredni, mogący spełniać kluczową rolę w realizacji celu ostatecznego. Często polityka stóp procentowych realizowana jest w kontekście innych narzędzi polityki pieniężnej takich jak zmiany poziomu rezerw obowiązkowych, bezpośrednia kontrola akcji kredytowej banków, zmiany wielkości tzw. kwot redyskontowych i innych, które rzutują na jej przebieg i skuteczność. Zmiany stóp procentowych banku centralnego są odbierane jako zapowiedź przyszłych decyzji mogących zdecydowanie zmienić klimat gospodarczy.

Stopa procentowa jest jednym z istotnych czynników wpływających na zachowania przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. Władze publiczne powinny przywiązywać szczególną uwagę do jej poziomu. Powinny dążyć do tego, aby stopa procentowa ukształtowała się na poziomie pozwalającym na efektywną alokację zasobów finansowych kraju. Zbyt niska – nie zapewnia odpowiedniej mobilizacji oszczędności oraz zadowalającej selekcji inwestycji z punktu widzenia ich efektywności; zbyt wysoka – nadmiernie hamuje konsumpcję i inwestycje.

Podsumowując a jednocześnie upraszczając nieco definicję stopy procentowej, patrząc od strony przysłowiowego obywatela „Kowalskiego”

stopa procentowa jest instrumentem spełniającym dwie funkcje.

- Z jednej strony jest bodźcem, zachęca ludzi do oszczędzania i gromadzenia zasobów oszczędnościowych: na starość, na czarną godzinę, dla spadkobierców.
- Z drugiej zaś strony pełni funkcję wskaźnika, informatora, umożliwia podejmowanie decyzji alokacyjnych, tzn. umożliwia wybór zadań inwestycyjnych o najwyższej stopie przychodu.

11. Bezrobocie i przyczyny tego zjawiska. Bezrobocie równowagi i naturalna stopa bezrobocia.

Bezrobocie jest pojęciem ściśle związanym z zagadnieniem pracy a ściślej mówiąc z rynkiem pracy. Zjawisko bezrobocia to nic innego jak nadwyżka podaży pracy reprezentowanej przez pracowników poszukujących pracy nad popytem na pracę reprezentowanym przez pracodawców poszukujących pracowników.

Definicja bezrobocia mówi, iż bezrobocie jest zjawiskiem polegającym na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i chcących pracować (warunek ten często się pomija jako trudny do weryfikacji) nie znajduje żadnego zatrudnienia.

Podstawowym miernikiem poziomu bezrobocia jest stopa bezrobocia czyli stosunek ilości bezrobotnych do ilości wszystkich ludzi zdolnych do pracy.

Przyczyny bezrobocia · likwidacja niektórych gałęzi przemysłu np. górnictwa · zmniejszenie popytu na konkretne dobra czy usługi · ograniczanie produkcji · brak informacji o miejscach pracy · brak mobilności · przeniesienie zakładu do innego rejonu · niedostosowanie do potrzeb rynku wykształcenia pracowników · zmiany w technologii · wysokie obciążenia fiskalne

Bezrobocie naturalne jest częścią bezrobocia faktycznego i stanowi pewien nieunikniony i niezbędny dodatni poziom bezrobocia towarzyszący rozwijającej się gospodarce. Wiąże się ono z naturalną dynamiką procesów zachodzących na rynku pracy, czyli powstawania nowych i likwidowania już istniejących miejsc pracy oraz ze zmianą aktywności siły roboczej. W współczesnej ekonomii znane są dwie teorie bezrobocia równowagi: bezrobocie naturalne oraz NAIRU.

Pierwsza koncepcja została rozwinięta pod koniec lat siedemdziesiątych przez M. Friedmana i E. Phelps. Dotyczy ona stanów równowagi między popytem na pracę a podażą siły roboczej, przy danej płacy realnej. Pojawiające się bezrobocie wiąże się wówczas z nieuniknionymi zakłóceniami wynikającymi z niedoskonałego i nieefektywnego funkcjonowania rynku pracy oraz rynku towarowego, które są niezależne od zmian koniunkturalnych i zmian na rynku pieniężnym. Termin ten rozumiany jest zwykle jako komponent bezrobocia frykcyjnego i strukturalnego. Zakłócenia frykcyjne wynikają z braku jasnej informacji na temat wolnych miejsc pracy, osób szukających pracy, oferowanych płacach oraz z kosztów poszukiwań. Na rynek pracy stale wchodzi zarówno nowe roczniki absolwentów jak i osoby opuszczające zasób biernych zawodowo, a ponadto część pracujących zmienia miejsce zatrudnienia, czy też swoje preferencje zawodowe. Proces zajmowania wolnych miejsc pracy nie jest zaś natychmiastowy. W rezultacie zawsze istnieje pewna liczba wolnych miejsc pracy oraz osób poszukujących lub zmieniających pracę.

W latach osiemdziesiątych za sprawą R. Layarda, S. Nickella i R. Jackmana zrodziła się inna teoria bezrobocia równowagi zwana NAIRU (*non-accelerating inflation rate of unemployment*). Dotyczy ona bezrobocia, które pojawia się w momencie, gdy wynegocjowane płace realne odpowiadają płacom zgodnym z realiami gospodarczymi, czyli gdy ustabilizuje się dynamika procesów inflacyjnych. Naturalna stopa bezrobocia ustala się na takim poziomie, na którym żądania płacowe pracowników i pracodawców są niesprzeczne, dzięki czemu nie wywierają one wpływu na inflację. Poziom NAIRU zależy więc od poziomu płacy realnej i postulowanych płac.

12. Omów wybrane hipotezy na temat źródeł bezrobocia: klin podatkowy, płaca mobilizująca (efficiency wage), „swoi-obcy” (insiders –outsiders).

Płaca efektywnościowa, zwana też motywacyjną, jest to płaca wyższa niż płaca oczyszczająca rynek pracy. Pracodawca płacąc więcej chce uniknąć niepewności, niepotrzebnych kosztów przeszkalania coraz to nowszych pracowników, bumelowania i niskiej wydajności. Teoria, która opisuje sytuację, w której pracodawca nie chce obniżyć płacy z wymienionych powyżej powodów nazywana jest w literaturze teorią płacy motywacyjnej, czasami określanej jako efektywnościową lub wydajnościową.

Możemy wyróżnić przynajmniej 8 przyczyn dla których przedsiębiorcy stosują płacę motywacyjną:

1. właściwe zaspokojenie potrzeb fizjologicznych, żywieniowych
2. wzrost efektywności pracownika
3. wzrost wysiłku w wykonywanej pracy
4. wzrost motywacji do pracy

5. zahamowanie „efektu bumelowania”
6. zahamowanie rotacji pracowników
7. efektywne pozyskanie pracownika
8. stosowanie sprawiedliwego wynagradzania

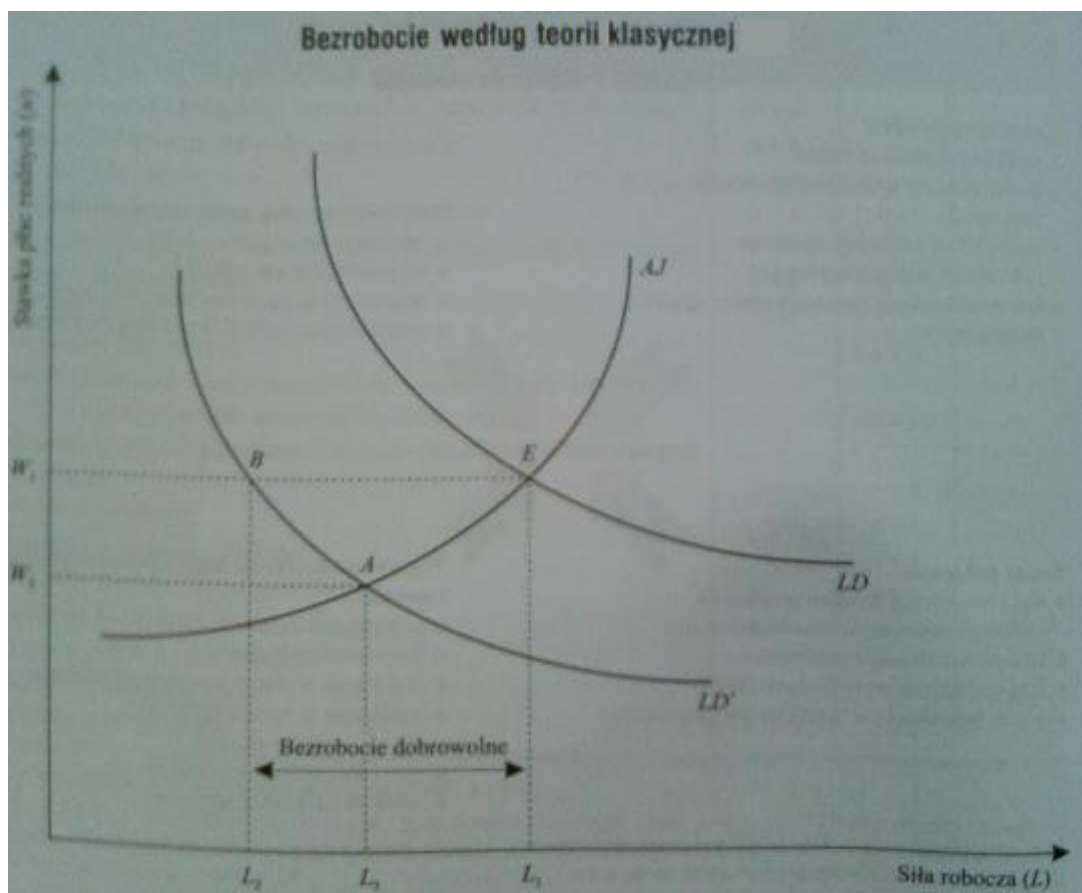
Dla nas istotne są dwa modele, dotyczące rosnących kosztów rotacji pracowników oraz zwiększenia wysiłku w wykonywaną pracę. Nadmierna fluktuacja zwiększa bowiem koszty przedsiębiorstwa ograniczając jego zysk. Każdy nowo zatrudniony pracownik musi być przeszkolony i przystosowany do wykonywanej pracy, przez co początkowo jest mniej efektywny. Każde zaś zwolnienie z pracy, to dodatkowe koszty odpraw. Suma łącznych kosztów ponoszonych przez przedsiębiorstwo zależy oczywiście od liczby pracowników odchodzących i przychodzących do pracy i jednostkowych kosztów przeszkolenia. By uniknąć niepotrzebnych kosztów przedsiębiorstwo podnosi płace. Z jednej strony powoduje to wzrost części kosztów, a z drugiej prowadzi do spadku kosztów rekrutacji. Taka polityka opłaca się jednak tylko pod warunkiem, że korzyści z podwyższania płacy są większe niż koszty. Powyższe rozumowanie można formalnie zapisać:

Swoi–obcy (ang.insider–outsider) – „swoi” to osoby pracujące, natomiast „obcy” to osoby bezrobotne. W wyniku recesji część „swoich” traci pracę i przechodzi na stronę „obcych”. Gdy jednak po okresie recesji pojawia się ożywienie, „swoi”, wywierając wpływ na pracodawców, domagają się podwyższenia płac. W wyniku ich podwyżki pracodawcy chcą zatrudnić mniej nowych osób.

13. Poglądy klasyków i keynesistów w sprawie istnienia i przyczyn bezrobocia oraz sposobów jego zwalczania.

Klasycy

Według klasyków w warunkach gospodarki rynkowej występuje tendencja do ustalania się stanu równowagi na rynku pracy.

Za główną przyczynę bezrobocia klasycy uznawali ustalanie stawek płac na zbyt wysokim poziomie i trudności ich obniżenia ze względu na usztywnienie płac nominalnych w dół. Jest to związane z silną pozycją związków zawodowych. Duże znaczenie ma też iluzja pieniądza, której ulegają podmioty gospodarcze, oraz brak zaufania między związkami zawodowymi a i pracodawcami. Skłonność do rozmowy w kategoriach nominalnych, a nie w realnych, powoduje że pracodawca nie chętnie podnosi płace nominalne, pracownicy sprzeciwiają się ich obniżkom, obawiając się że nie zostaną one zrekompensowane odpowiednimi podwyżkami w okresie poprawy koniunktury. W rezultacie usztywnieniu ulegają zarówno płace nominalne, jak i realne, co uniemożliwia uruchomienie mechanizmu dostosowawczego, prowadzącego do pełnego zatrudnienia.

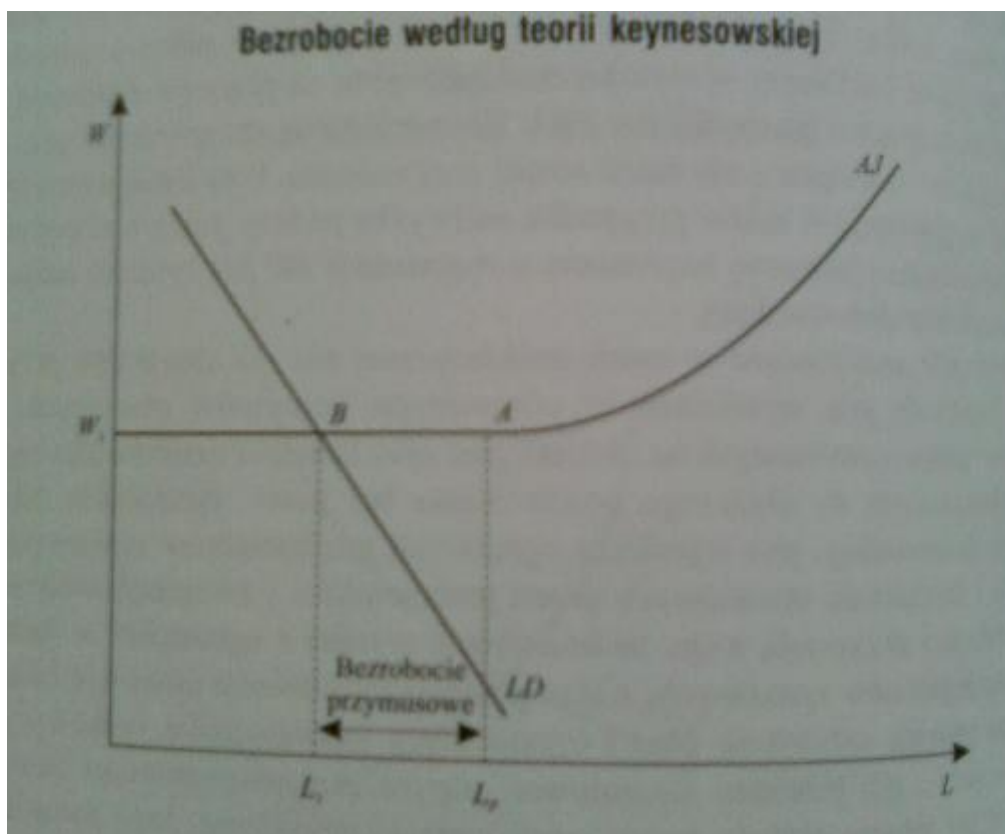
Czemu tak się dzieje? Analizując ponownie wykres wyobraźmy sobie, że początkowy stan równowagi przy pełnym zatrudnieniu (punkt E) został zakłócony w wyniku obniżki popytu na pracę (w rezultacie czego krzywa LD przesuwana się w dół do LD'). Ze względu na usztywnienie płac w dół równowaga na rynku pracy nie może zostać przywrócona. Przy istniejących płacach realnych w1 powstaje w takim przypadku nadwyżka podaży pracy nad popytem na pracę, oznaczająca istnienie bezrobocia o rozmiarach BE (na rysunku zaznaczone jest jako bezrobocie dobrowolne)

Keynesowska teoria bezrobocia

Innego zdania są keynesiści, uznają oni, że bezrobocie cykliczne jest rezultatem zmian w zagregowanym popycie (niedostatku popytu) i ma charakter przymusowy.

Stąd też do zadań państwa należy zwiększanie popytu globalnego, co za tym idzie zwiększanie popytu na pracę (efektywne stymulowanie popytu przez ekspansywną politykę fiskalną i pieniężną) np. przez roboty publiczne, a także nie ograniczanie płac, ponieważ niższe płace oznaczają niższe dochody, niż popyt i spadek PKB, co za tym idzie jeszcze większe bezrobocie przy cenach sztywnych na rynku pracy (płacach) od dołu.

Zdaniem keynesistów, krzywa zagregowanej podaży pracy nie przebiega tak jak postulują klasycy. Podaż pracy jest doskonale elastyczna względem istniejącego poziomu płac nominalnych aż do osiągnięcia pełnego zatrudnienia (punkt A). Niezwykle rzadko zdarza się, by krzywa globalnego popytu na pracę przecięła krzywą globalnej podaży pracy w punkcie wyznaczającym stan pełnego zatrudnienia. W sytuacji niedostatecznego popytu na towary krzywa popytu na pracę jest przesunięta w lewo w stosunku do punktu A i przecina krzywą podaży np. w punkcie B przy produkcji niższej od produkcji przy pełnym zatrudnieniu.

14. Mikroekonomiczne źródła sztywności cen i płac.

Keynes podkreślał, że płace są sztywne przy ich ruchu w dół, gdyż robotnicy ulegają „iluzji pieniężnej”, przez co podaż pracy jest faktycznie uzależniona od płac nominalnych, a nie realnych. Pracownicy nie są skłonni godzić się na redukcję wynagrodzeń w celu zwiększenia ogólnego zatrudnienia, a jakiegokolwiek próby podejmowane w tym kierunku mogą doprowadzić do niepokojów społecznych. Stąd działanie związków zawodowych oraz ustawowe regulacje powodują usztywnienie poziomu płac nominalnych.

Przedsiębiorstwo może nie chcieć obniżać ceny swojego dobra. Po pierwsze dlatego, że dobra produkowane przez nie cieszą się dużą popularnością, co powoduje, że popyt na nie jest stały i w małym stopniu zależy od poziomu ceny. Po drugie, zmiana ceny wymaga dodatkowego kosztu. Koszty takie obejmują fizyczne koszty zmiany ceny, jak drukowanie metek, ulotek, czy wydatki na reklamę, w teorii ekonomii nazywane są „kosztami menu”. Ta kategoria kosztów powoduje, że przedsiębiorstwo niechętnie dostosowuje swoją cenę, o ile nie przewiduje odpowiedniej rekompensaty w postaci dodatkowych zysków. Po trzecie wspomniane „koszty menu” mogą przyczynić się do ustalenia ceny na wiele okresów w przyszłości i rygorystycznego określenia terminu i skali tychże cen. Po czwarte wreszcie, pomiędzy rynkiem pracy a rynkiem dóbr istnieje bezpośrednia zależność. Do wytworzenia każdego typu dóbr używamy czynnika produkcji, jakim są właśnie pracownicy. Każde przedsiębiorstwo nabywa pewną liczbę jednostek pracy po określonej cenie. Płace z kolei stanowią niezwykle istotny element kosztów wytworzenia produktów. Jeżeli mamy do czynienia ze sztywnością na rynku ceny, automatycznie będą one „transmitowane” na rynek dóbr. W ten sposób dochodzimy do ważnego spostrzeżenia, iż sztywności cen i płac mogą być zjawiskami występującymi łącznie i nierozdzielnie.

Lepkość, sztywność cen – powszechne zjawisko polegające na opóźnionym dostosowywaniu się cen do sił podaży i popytu; przykład niedoskonałości rynku.

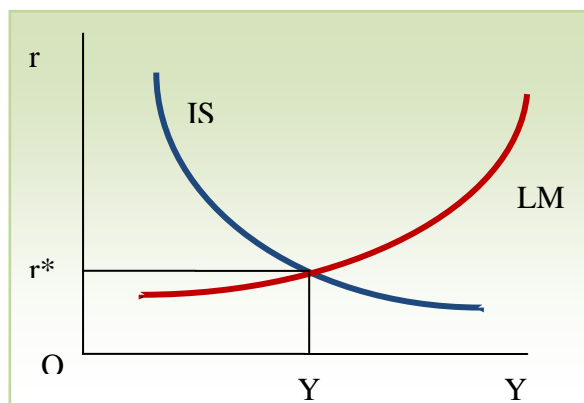
Niedostosowanie cen może być spowodowane kosztami zmiany cen (tzw. menu costs), ich bryłowatością, brakiem informacji, w tym iluzją pieniądza, oraz kosztem ich uzyskania (np. trudność w ustaleniu optymalnej ceny kolejnej godziny pracy pracownika, skutkująca stałą stawką), a także innymi sztywnościami w gospodarce wywołanymi wprost przez rozmaite instytucje (zwyczaj, zawarte z wyprzedzeniem umowy, ceny regulowane, zniechęcające do zmian cen prawo, negocjowane ze związkami zawodowymi i pracodawcami układy zbiorowe itp.).

W sytuacji niedostosowania cen obrót dobrem, którego cena jest lepka, jest niższy od optymalnego (maksymalnego). Powstaje wówczas strata w ujęciu ekonomicznym.

Sztynność cen dotyczy dowolnych dóbr: tak towarów i usług, jak płac, kapitału czy wiedzy. Jest w funkcjonujących gospodarkach zjawiskiem powszechnym, choć poszczególne rynki mogą się istotnie różnić skalą lepkości.

15. Model IS-LM i zastosowanie modelu do opisu polityki makroekonomicznej.

Rysunek 1. Model IS-LM. Równowaga na rynkach dóbr i pieniądza

Model IS-LM to model opisujący równowagę w gospodarce na rynku dóbr i na rynku pieniądza.

Model wyprowadza się w sposób analityczny (równania) i graficzny (krzywe w układzie współrzędnych).

Graficznie, krzywe IS i LM konstruuje i analizuje się w układzie współrzędnych wyznaczonych przez dochód (Y) i stopę procentową (r).

Krzywa IS

Krzywa IS to zbiór punktów, obrazujących różne kombinacje wytwarzanego w gospodarce dochodu i stopy procentowej, przy których rynek dóbr znajduje się w stanie równowagi.

Punkty leżące poza krzywą IS oznaczają stany nierównowagi rynku dóbr gospodarki.

Nachylenie krzywej IS.

Krzywa IS ma nachylenie ujemne. W stanie równowagi na rynku dóbr wyższej stopie procentowej musi towarzyszyć niższy dochód, gdyż wykres funkcji popytu globalnego musi być położony niżej.

Przesunięcie krzywej IS w prawo rozumiemy jako wzrost popytu (ekspansywna polityka fiskalna).

Przesunięcie krzywej IS w lewo rozumiemy jako spadek popytu (restrykcyjna polityka fiskalna).

Stąd, wszystkie punkty powyżej krzywej IS oznaczają przewagę podaży nad popytem (bo aby je osiągnąć trzeba zwiększyć popyt), zaś pod krzywą nadwyżkę popytu.

Krzywa LM.

Krzywa LM to zbiór punktów, obrazujących różne kombinacje wytwarzanego w gospodarce dochodu i stopy procentowej, przy których rynek pieniądza znajduje się w stanie równowagi.

Punkty leżące poza krzywą LM oznaczają stany nierównowagi rynku pieniądza.

Nachylenie krzywej LM.

Wykres funkcji LM ma nachylenie dodatnie. Przy wyższym dochodzie niezbędna jest wyższa stopa procentowa, aby nie dopuścić do wzrostu popytu na pieniądź i utrzymać rynek pieniężny w równowadze przy nie zmienionej podaży pieniądza. Im silniej dany przyrost dochodu oddziałuje na wzrost popytu na pieniądź, tym większy będzie wzrost stopy procentowej konieczny do zachowania równowagi na rynku pieniądza i tym bardziej stroma będzie krzywa LM. Przesunięcia Krzywej LM.

Przesunięcie krzywej LM w prawo rozumiemy jako wzrost realnej podaży pieniądza (ekspansywna polityka monetarna).

Przesunięcie krzywej LM w lewo rozumiemy jako spadek realnej podaży pieniądza (restrykcyjna polityka monetarna).

Stąd, wszystkie punkty powyżej krzywej LM oznaczają przewagę popytu nad podażą na pieniądź (bo aby je osiągnąć trzeba zwiększyć podaż pieniądza), zaś pod krzywą nadwyżkę podaży.

Równowaga na rynkach dóbr i pieniądza.

Punkt przecięcia się krzywych IS i LM wyznacza taki poziom dochodu i stopy procentowej, przy których osiągana jest jednocześnie równowaga na rynku dóbr (zintegrowany popyt równa się zintegrowanej podaży) oraz na rynku pieniądza (popyt na pieniądź równa się podaży pieniądza).

Polityka fiskalna: przesunięcia krzywej IS

Efektom towarzyszącym **ekspansywnej polityce fiskalnej** - poza wzrostem dochodu - jest wzrost stopy procentowej oraz tzw. efekt wypierania (crowding-out), polegający na zmniejszeniu w strukturze dochodu udziału popytu sektora prywatnego (przez wzrost stopy procentowej), a zwiększenie udziału sektora publicznego.

Analogicznie, **restrykcyjna polityka fiskalna** prowadzi do zmniejszenia dochodu i stopy procentowej.

Polityka pieniężna: przesunięcia krzywej LM

Efektom towarzyszącym **ekspansywnej polityce monetarnej** - poza wzrostem dochodu - jest spadek stopy procentowej.

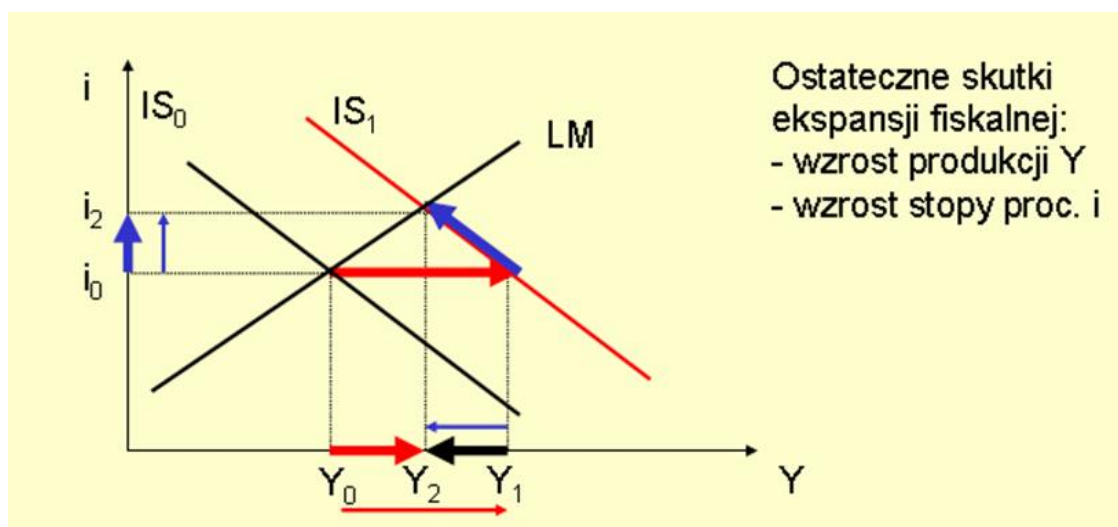
Analogicznie, **restrykcyjna polityka monetarna** prowadzi do zmniejszenia dochodu i podwyższenia poziomu stóp procentowych.

16. Wykorzystując model IS-LM przedstaw możliwe skutki polityki budżetowej (fiskalnej) w gospodarce zamkniętej.

Polityka fiskalna jest to zbiór decyzji podejmowanych przez rząd i dotyczących wysokości podatków i wydatków. W wyniku zmian w polityce fiskalnej następują *przesunięcia* krzywej IS.

Ruchy *wzdłuż* krzywej IS odzwierciedlają wpływ zmian stopy procentowej na popyt globalny i dochód.

Ekspansja fiskalna

Wzrost wydatków państwa powoduje przesunięcie krzywej IS z położenia IS_0 do IS_1 , nie zmieniając jednak wielkości podaży pieniądza. W związku z tym krzywa LM pozostaje w tym samym miejscu. Ekspansja fiskalna powoduje zmianę punktu równowagi, jednakże dochód zwiększa się tylko do Y_2 (a nie Y_1) ponieważ **wzrost produkcji** i dochodu powoduje **podwyżkę stopy procentowej**, co ogranicza skalę popytu globalnego.

Ekspansja fiskalna (dodatni wstrząs popytowy) powoduje *wypieranie* części wydatków prywatnych. Wywołany przez nią wzrost produkcji i dochodu prowadzi do podwyżki stopy procentowej, która – poprzez swój ujemny wpływ na niektóre składniki wydatków sektora prywatnego – ogranicza łączną skalę wzrostu popytu globalnego.

Restrykcyjna polityka fiskalna

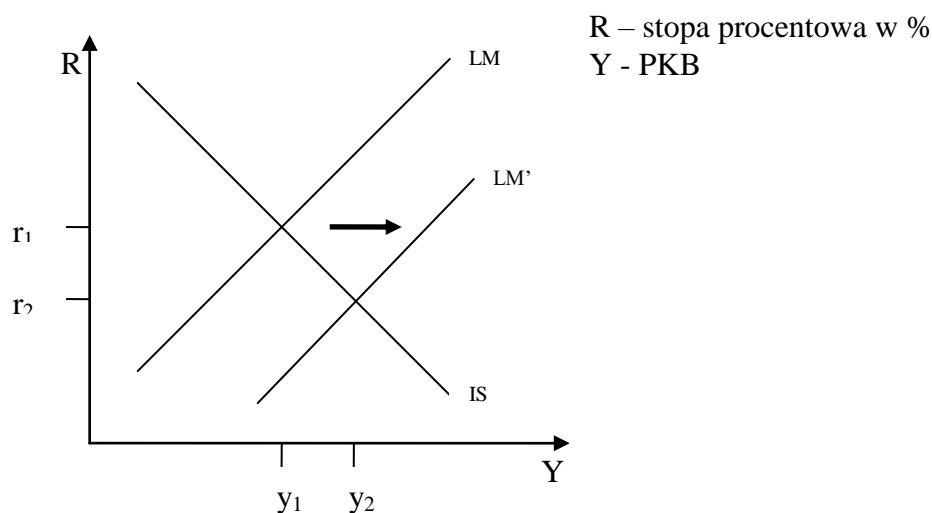
Zacieśnienie polityki fiskalnej przyniesie odwrotne skutki. Krzywa IS przesunie się wówczas z położenia IS_1 do IS_0 ; **produkcja spadnie**, co spowoduje ograniczenie popytu na pieniądź. Warunkiem przywrócenia równości popytu na pieniądź z niezmienną podażą (krzywa LM pozostanie w tym samym miejscu – stan równowagi na rynku pieniężnym) jest **obniżka stopy procentowej**.

17. Wykorzystując model IS-LM przedstaw możliwe skutki polityki pieniężnej (monetarnej) w gospodarce zamkniętej.

Krzywą LM wyprowadzamy przy założeniu danego celu monetarnego w postaci nominalnej podaży pieniądza. Zmiany docelowej wielkości podaży pieniądza (zmiana polityki pieniężnej państwa) oznaczają, że aby utrzymać stan równowagi na rynku pieniądza musi się zmienić popyt na pieniądź. Zmiany te są obrazowane poprzez *przesunięcia* krzywej LM w prawo lub w lewo.

Ruchy po krzywej LM oznaczają, że wyższej stopie procentowej odpowiada wyższy dochód, co pozwala zachować równość popytu na pieniądź ze stałą jego podażą.

Ekspansywna polityka pieniężna.

Rysunek przedstawia sytuację wywołaną ekspansywną polityką pieniężną, tj. zwiększeniem przez władze monetarne podaży pieniądza. Wzrost podaży pieniądza powoduje, że zaczyna ona przewyższać popyt. Nierównowaga ta powoduje **spadek stopy procentowej**, co pociągnie za sobą zmianę położenia krzywej LM [krzywa ta jest zbiorem takich punktów, dla których zrównoważony jest rynek pieniężny]. Krzywa LM przesunie się w prawo. Tym samym poziom stopy procentowej w nowym punkcie równowagi spadnie z r_1 do r_2 .

Ekspansja monetarna powoduje, że przy każdym poziomie dochodu, do pobudzenia wzrostu popytu i dostosowania go do zwiększonej podaży pieniądza wystarczy niższa stopa procentowa. Niższa stopa procentowa pobudza **wzrost dochodu**, który także prowadzi do wzrostu popytu na pieniądź.

Restrykcyjna polityka pieniężna

W sytuacji odwrotnej, gdy nastąpi obniżenie docelowej podaży pieniądza, nastąpi przesunięcie krzywej LM w lewo (w górę) co spowoduje, że **stopa procentowa** w nowym punkcie równowagi **wzrasta** a **produkcja i dochód zmniejszają się**.

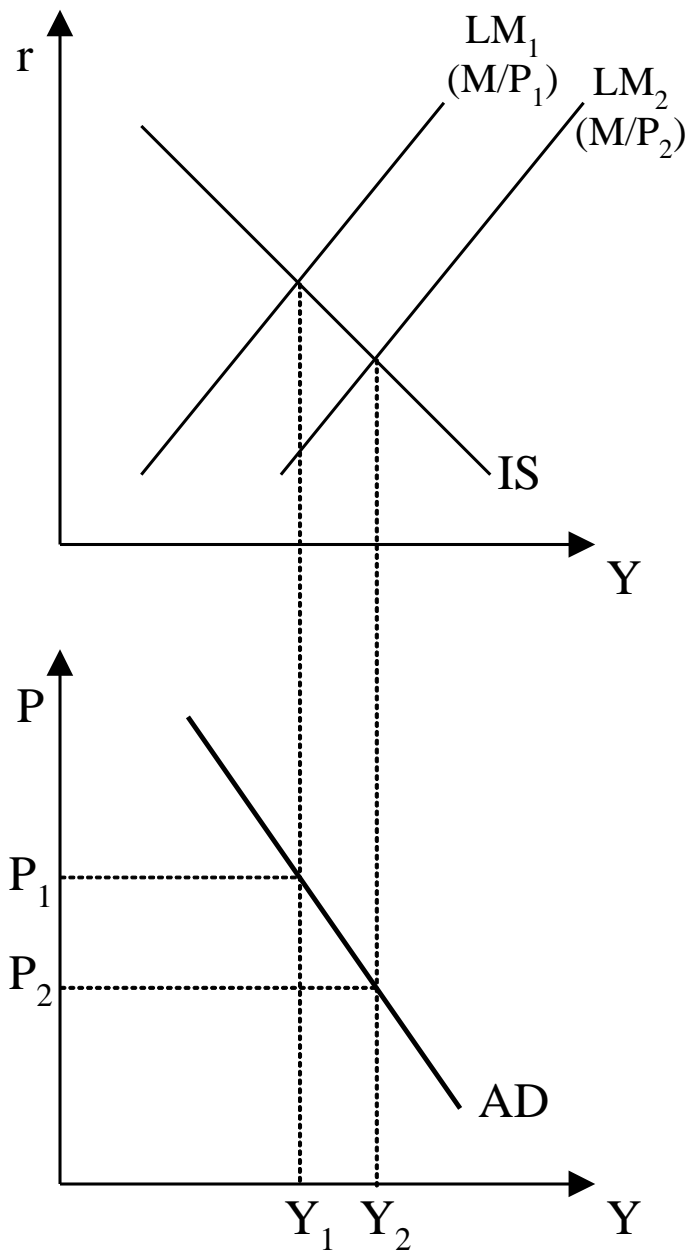
18. Omów istotę modelu AD-AS. Jak jest jego zastosowanie?

Model AD-AS

W modelu IS-LM oraz w krzyżu keynesowskim zakłada się, że ceny w gospodarce są stałe. Teraz uchylimy to założenie.

Krzywa AD

Krzywą AD wyprowadza się z modelu IS-LM. Każdy punkt na krzywej AD reprezentuje równowagę z modelu IS-LM (czyli jednoczesną równowagę na rynku dóbr i usług oraz na rynku pieniężnym). Graficzne wyprowadzenie krzywej AD pokazuje rysunek 1.

Rysunek 1.

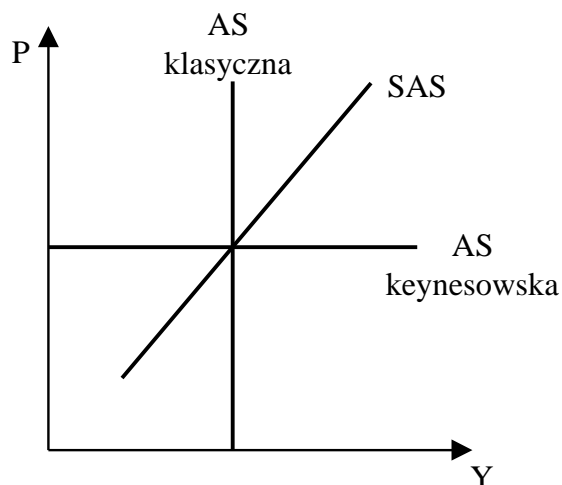
Krzywa AS

Krzywa AS to krzywa zagregowanej podaży. Jej nachylenie zależy od analizowanego okresu.

W długim okresie krzywa AS jest pionowa (LAS) – AS klasyczna.

W **krótkim okresie** jest dodatnio nachylona (SAS).

W **„bardzo” krótkim** okresie jest pozioma. „Bardzo” krótki okres to ten, który analizowany jest w modelu IS-LM oraz w krzyżu keynesowskim. Innymi słowy – założenie w modelu IS-LM oraz w krzyżu keynesowskim o stałości cen oznaczało poziomą AS.

Rysunek 2.

Przesunięcia krzywych

Ekspansywna polityka fiskalna i monetarna przesuwają AD w prawo.

Restrykcyjna polityka fiskalna i monetarna przesuwają AD w lewo.

Wzrost (spadek) wydatków autonomicznych przesuną AD w prawo (w lewo).

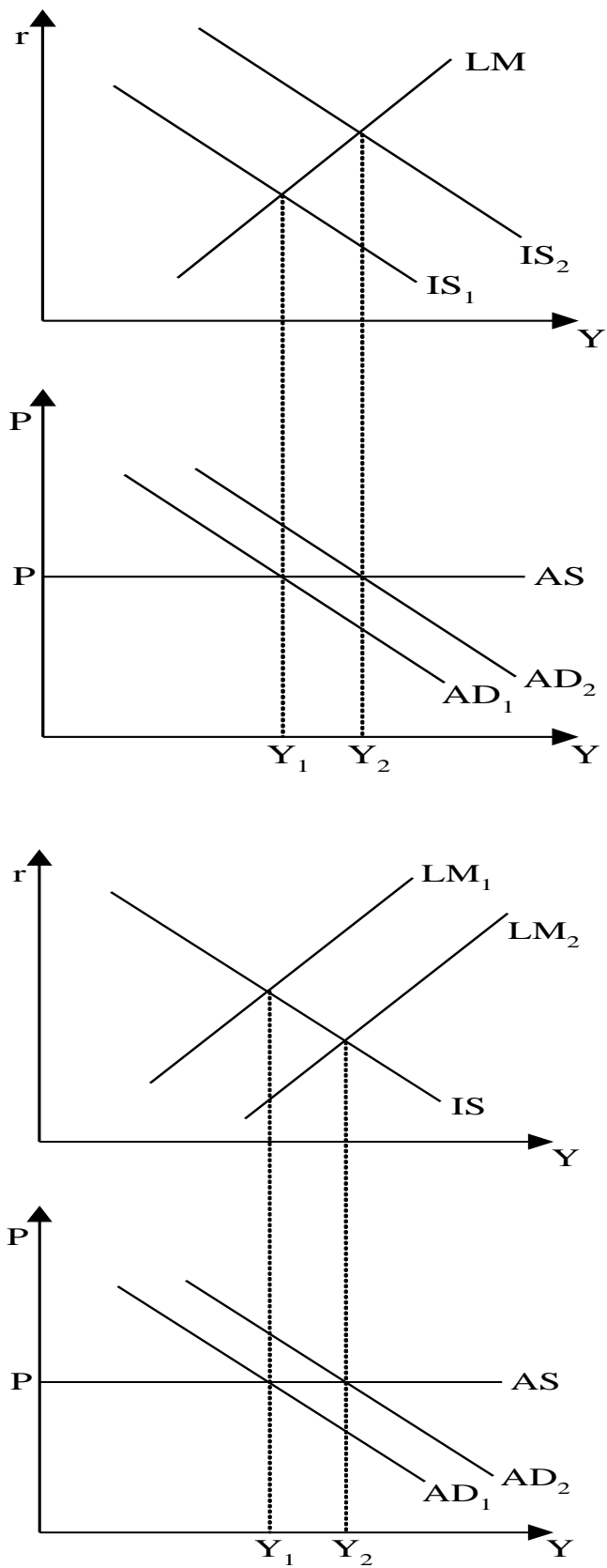
Wzrost kosztów produkcji przesunie krzywą SAS do góry.

Wzrost płac nominalnych w przedsiębiorstwach przesunie SAS do góry.

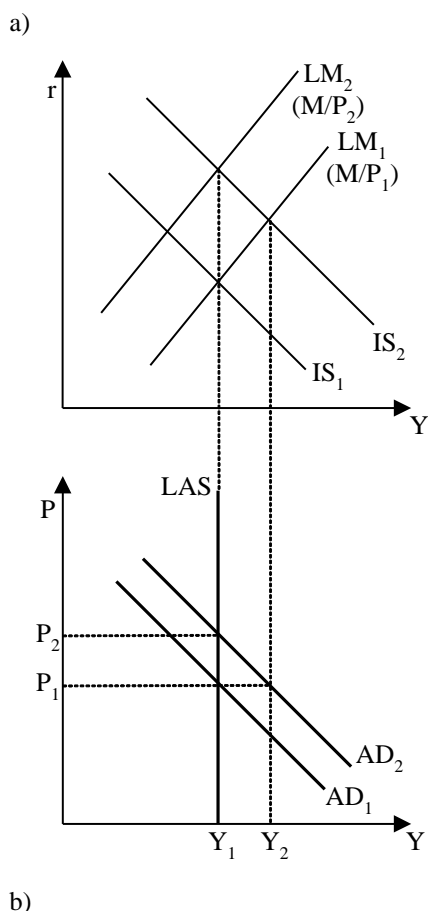
Postęp technologiczny, zwiększenie zasobów czynników produkcji itp. przesuną LAS w prawo.

Polityka gospodarcza w modelu AD-AS

Nachylenie krzywej AS ma kluczowe znaczenie dla analizowanych skutków polityki fiskalnej i monetarnej. W przypadku poziomej AS, analiza w ramach modelu AS-AD sprowadza się do analizy w ramach modelu IS-LM. Skutki polityki fiskalnej i monetarnej w przypadku keynesowskiej krzywej AS przedstawia Rysunek 3.

Rysunek 3.

W długim okresie, produkcja jest na poziomie potencjalnym. Oznacza to, że ekspansywna polityka fiskalna lub monetarna powoduje w długim okresie wzrost cen. Na wykresie IS-LM jest to reprezentowane przez przesunięcie krzywej LM do góry (UWAGA: przesunięcie krzywej LM wynikające ze wzrostu cen oznacza przesuwanie się wzdłuż krzywej AD w kierunku „północno-zachodnim”). W krótkim okresie równowaga ustali się na przecięciu nowej krzywej AD (AD_2) z krótkookresową krzywą podaży SAS. Równowaga długookresowa zostanie osiągnięta dzięki dostosowaniu po stronie zagregowanej podaży (SAS przesunie się do góry, tak by przeciąć LAS w tym samym punkcie co AD_2).

19. Wykorzystując model AD-AS przedstaw reakcję gospodarki na szoki popytowe i podażowe.

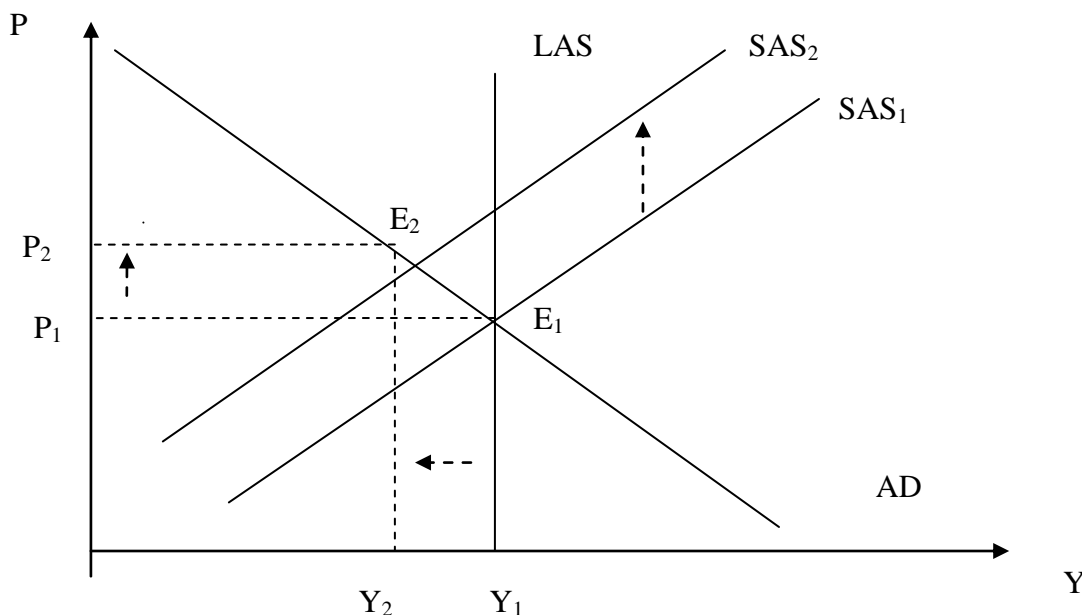
Szok podażowy – gwałtowny wzrost kosztów produkcji (np. spowodowany gwałtownym wzrostem cen najważniejszego surowca).

Szoki podażowe mogą wystąpić np. w przypadku znacznego ograniczenia dostępności danego surowca.

Szok pozytywny przesuwają linię podaży w prawo, negatywny w lewo. Przykład: wzrost cen ropy naftowej powoduje wzrost cen produktów z niej wytwarzanych. Powoduje to przesunięcie linii SAS w lewo. Również w długim okresie produkcja potencjalna może ulec zmniejszeniu (w wyniku mniejszej dostępności ropy naftowej) i tym samym linia LAS również przesunie się w lewo. Jest to przykład negatywnego szoku podażowego. Przykładem szoku pozytywnego może być wzrost podaży pracy co powoduje obniżkę wynagrodzeń i tym samym spadek kosztów przedsiębiorców. Linia SAS przesuwają się w prawo. W długim okresie przesunie się również linia LAS, ponieważ zwiększył się zasób pracy w gospodarce. Istnieje również możliwość przesunięcia samej linii SAS, bez przesuwania linii LAS. Np. wzrost oczekiwań inflacyjnych

wymusza wzrost płac i tym samym powoduje przesunięcie linii SAS w lewo. Wzrost kosztów pracy kompensowany jest wzrostem cen, więc linia LAS pozostaje bez zmian.

Szok podażyowy negatywny w ujęciu klasycznym przedstawia poniższy rysunek:

W wyjściowym stanie długookresowej równowagi punkt przecięcia krzywych LAS i AD (E_1) pokazuje długookresowy punkt równowagi. Produkt osiąga swoją potencjalną wielkość a poziom cen jest równy P_1 .

Wzrost cen surowca przy niezmiennym popycie powoduje przesunięcie krótkookresowej krzywej SAS_1 w górę. Przedsiębiorstwa, aby zachować dotychczasowy poziom zysku są zmuszone zwiększyć relatywnie ceny sprzedawanych produktów przy czym jednocześnie następuje krótkookresowy spadek produkcji, ponieważ w krótkim okresie nie zmienia krzywa zagregowanego popytu. Ceny rosną a zatrudnienie i produkcja spadają. Wyższe ceny oznaczają zmniejszenie globalnej podaży pieniądza oraz globalnego popytu. Powstaje nowy punkt równowagi E_2 . Ujemny wstrząs podażyowy powoduje więc wzrost cen i spadek produkcji. Spadek produkcji pociągnie za sobą spadek zatrudnienia a zatem w krótkim okresie wzrośnie bezrobocie, co doprowadzi do spadku płac. Spadek płac spowoduje zmniejszenie kosztów produkcji a więc przedsiębiorstwa ponownie zaczną zwiększać zatrudnienie, a co za tym idzie będzie rosła produkcja i spadną ceny. Gospodarka wróci do początkowego stanu równowagi E_1 , ale jednocześnie płace pozostaną na niższym poziomie, wobec czego nastąpi zmniejszenie realnych płac.

20. Opisz typowy cykl koniunkturalny w gospodarce i wyjaśnij jego mechanizm.

Cykl koniunkturalny to następujące po sobie periodycznie wzrosty i spadki aktywności gospodarczej. W poszczególnych fazach cyklu wahaniom podlegają podstawowe wielkości gospodarcze, takie jak produkcja, zatrudnienie, inwestycje czy ceny.

Najważniejszą cechą cyklu koniunkturalnego jest jego rytmiczność - zmiany poziomu aktywności gospodarczej odbywają się z powtarzającą się regularnością.

Klasyczny cykl koniunkturalny składa się z czterech faz: kryzysu, depresji, ożywienia i rozkwitu.

Kryzys oznacza załamanie koniunktury. Równowaga pomiędzy podażą a popytem na dobra i usługi zostaje zachwiana - pojawia się nadwyżka towarów w stosunku do efektywnego popytu, czyli nadprodukcja. Stopa zysku zmniejsza się (koszty produkcji są wysokie), więc przedsiębiorcy ograniczają produkcję. Bankrutują przedsiębiorstwa najsłabsze ekonomicznie. Ich majątek jest często wykupywany przez silniejsze firmy, które były w stanie obniżyć koszty produkcji. Kryzys charakteryzuje się spadkiem produkcji, nakładów inwestycyjnych, konsumpcji, oraz wzrostem stopy bezrobocia.

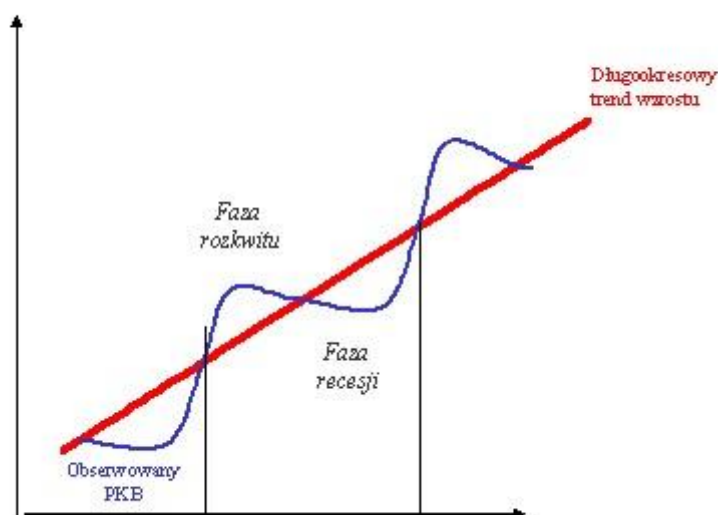
Depresja następuje po kryzysie i oznacza stabilizację na najniższym poziomie. Depresją określa się często jako dno kryzysu - produkcja, zatrudnienie i stopa zysku już nie spadają. Popyt konsumpcyjny utrzymuje się na niskim poziomie. W wyniku zużywania się dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku tworzy się tzw. popyt

restytucyjny (odtworzeniowy). Wyczerpują się zapasy. Pojawia się perspektywa wzrostu stopy zysku - wymagane jest obniżenie kosztów produkcji. Banki dysponują nadmiarem środków finansowych – otrzymanie kredytu jest stosunkowo łatwe.

Ożywienie gospodarcze jest wyjściem z depresji i charakteryzuje się wzrostem produkcji. Przedsiębiorstwa, które wyszły obronną ręką z kryzysu zgłaszają popyt na dobra inwestycyjne. Zwiększa się poziom zatrudnienia, a tym samym dochody i popyt na dobra konsumpcyjne. Rośnie stopa zysku. Na rynku papierów wartościowych rośnie popyt na akcje i ich cena.

W fazie rozkwitu (boomu) produkcja przekracza zazwyczaj poziom sprzed kryzysu. Podstawowe wielkości gospodarcze, jak produkcja, stopa zysku, zatrudnienie, płace i konsumpcja rosną. Dobra koniunktura powoduje też wzrost skłonności do inwestowania.

Długookresowy wzrost i wahania cykliczne

21. Inflacja i deflacja oraz sposoby pomiaru. Wpływ inflacji i deflacji na wzrost gospodarczy.

INFLACJA – to wzrost ogólnego poziomu cen a nie ceny pojedynczego lub niewielu towarów dokonujący się przy wciąż rosnącej ilości / podaży / pieniądza znajdującego się w obiegu co powoduje spadek jego wartości (spadek siły nabywczej pieniądza) oraz niekontrolowaną redystrybucję dochodów i majątku. Inflacja nie zawsze objawia się wzrostem cen lecz może się pojawić w postaci niedoboru na rynku.

deflacja – którą należy rozumieć jako spadek ogólnego poziomu cen w wyniku redukcji zasobów pieniądza. Utrzymujący się dłużej proces spadku cen prowadzi do ograniczenia produkcji, masowych zwolnień, wzrostu bezrobocia a w konsekwencji do dalszego spadku popytu i bankructwa

Pomiar inflacji:

Najczęściej stosowanym miernikiem jest **CPI – indeks wzrostu cen dóbr konsumpcyjnych**. Indeks cen towarów konsumpcyjnych oblicza się dzieląc wydatki przeciętnego gospodarstwa domowego na zakup reprezentowanego koszyka dóbr w badanym roku przez analogiczne wydatki w roku przyjętym za bazowy. Wynik obliczenia w dużej mierze zależy: od wyboru dóbr, udziału poszczególnych dóbr w koszyku, wyboru okresu bazowego / wyjściowego / , czasu , zmian jakości towarów

Innym miernikiem inflacji jest **deflator cen PKB**, który obejmuje zmiany wszystkich wytworzonych w danym okresie dóbr i usług oprócz artykułów konsumpcyjnych, także towary inwestycyjne, surowce, produkty rolne.

Nadmierny wzrost inflacji powoduje wzrost zysków, co pobudza działalność inwestycyjną, przyczyniając się do szybszego wzrostu gospodarczego. Efekt ten wzmacniany jest dodatkowo, gdy nominalna stopa procentowa rośnie wolniej niż inflacja. Ucieczka od pieniądza i zwiększone zakupy dóbr, charakterystyczne dla inflacji, przyczyniają się do pobudzenia działalności inwestycyjnej. Trzeba tutaj zwrócić uwagę, że na skutek inflacji ceny tracą swoją informacyjną rolę, co może prowadzić do nieoptymalnej alokacji zasobów. Przykładowo ucieczka w dobra rzeczowe (metale szlachetne, ziemia, nieruchomości) może prowadzić do boomu na rynku metali szlachetnych i w branży budowlanej. W nadziei na zyski przedsiębiorcy działający w tych branżach podejmują dodatkowe inwestycje, najczęściej finansowane z kredytów. Opanowanie inflacji

powoduje, że inflacyjnie stymulowany popyt spada. Rozpoczęte inwestycje nie zostają zakończone, a zamrożony w nich kapitał nie może być efektywnie wykorzystany przez inwestorów, którzy dodatkowo są zobowiązani do spłaty kredytów. W efekcie doprowadza to w wielu przypadkach do bankructwa zaangażowanych w przedsięwzięcie firm. W opisanej sytuacji ceny były nośnikiem niewłaściwych sygnałów, co w konsekwencji doprowadziło do podjęcia nieprawidłowych decyzji inwestycyjnych i nieoptymalnej alokacji zasobów. W takich warunkach zjawiska inflacyjne utrudniają (lub wręcz uniemożliwiają) przeprowadzenie prawidłowego rachunku ekonomicznego. Nie mogąc oszacować przyszłego poziomu cen, trudno ocenić koszty i zyski związane z danym przedsięwzięciem.

Konsekwencją zjawisk inflacyjnych może być również konieczność dokonania obniżki kursu, a więc dewaluacji waluty krajowej. Wzrost cen krajowych, w tym także wzrost cen towarów przeznaczonych na eksport przy danym kursie walutowym, powoduje podrożenie tych towarów za granicą, co może przyczynić się do trudności z ich zbytem. W konsekwencji, szczególnie w sytuacji trudności ze zrównoważeniem bilansu płatniczego,

22. Społeczne koszty inflacji i polityka deflacyjna.

Społeczne skutki inflacji czyli różne grupy społeczne tracą na inflacji w różnym stopniu. Inflacyjny wzrost cen obniża realne dochody przede wszystkim tej części ludności, która pracuje w tzw. sferze budżetowej oraz utrzymuje się ze świadczeń społecznych. Na inflacji tracą wszyscy oszczędzający, szczególnie ci, którzy utrzymują się ze świadczeń społ. i trzymają swoje oszczędności na tzw. czarna godzinę.

Uwzględniając społeczne koszty inflacji możemy wyróżnić:

Tzw. koszty zdartych zelówek - są związane z tym, że w warunkach wysokiej inflacji ludzie dążą do utrzymywania mniejszych zasobów gotówki, co związane jest z pewnymi kosztami, jak np. koszty dojazdu do bankomatu - wraz z rozpowszechnianiem się obrotu bezgotówkowego znaczenie tych kosztów będzie maleć.

Tzw. koszty zmienianych jadłospisów - są to koszty związane z tym, że w warunkach wysokiej inflacji firmy częściej muszą zmieniać ceny co wiąże się z dodatkowymi kosztami - przykładowo restauracje muszą częściej zmieniać jadłospisy.

deflacja – to spadek ogólnego poziomu cen w wyniku redukcji zasobów pieniądza.

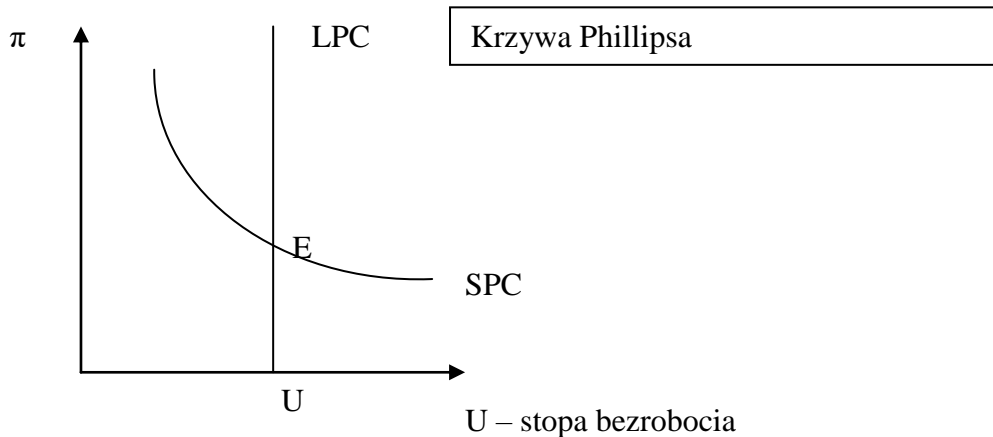
Polityka deflacyjna realizowana jest przez banki i państwo poprzez zmniejszanie emisji pieniądza, podnoszenie wysokości rezerw obowiązkowych w bankach, zwiększanie podatków i opłat oraz gromadzenie nadwyżki budżetowej. Deflacja może wystąpić w sposób naturalny jako skutek kryzysu i wynika ze stanu nierównowagi rynkowej. Nadwyżka podaży nad popytem jest nazywana wówczas luką deflacyjną.

23. Przedstaw krzywą Philipsa i dyskusję dotyczącą zależności, jaką ona opisuje.

Krzywa Phillipsa - (*Phillips Curve*) to w ekonometrii - krzywa wykazująca stosunek (korelację) między stopą bezrobocia a stopą inflacji, przy założeniu pewnej oczekiwanej stopy inflacji.

Próby usystematyzowania związku między tempem wzrost płac nominalnych i stopą bezrobocia podjął się w latach pięćdziesiątych A.W. Phillips. W swych rozważaniach doszedł do wniosku, że między tymi wskaźnikami zachodzi ujemna zależność. Zależność tę potwierdził R.G. Lipsey, który zauważył, że tempo wzrostu płac nominalnych uzależnione jest od względnej nadwyżki popytu na pracę nad jej podażą. Większa nadwyżka popytu rodzi wyższe tempo płac nominalnych. Nadwyżką tą było po prostu bezrobocie, którego spadek powodował spadek względnej nadwyżki popytu na rynku pracy. Lipsey zakładał także istnienie bezrobocia przy równowadze na rynku pracy. Myśl ta rozwinięta została przez Friedmana i Phelps.

Rysunek 1: Krzywa Phillipsa – opublikowana w 1960,

SPC – krótkookresowa krzywa Phillipsa
 LPC – Długookresowa krzywa Phillipsa (wg Friedmana)

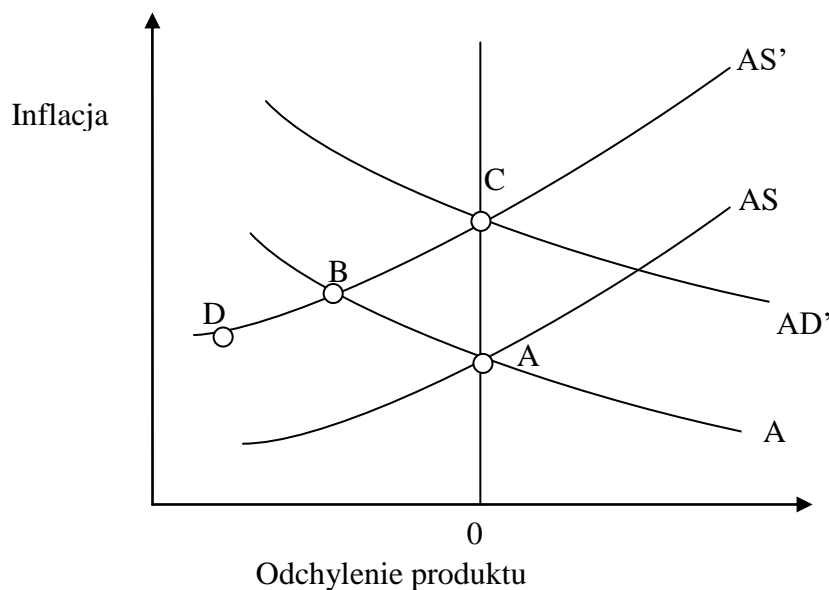
W latach 70 – tych pojawiło się zjawisko stagflacji tj. jednocześnie występowanie wysokiej inflacji i wysokiego bezrobocia. W wielu krajach doszło do poważnego wzrostu zarówno inflacji jak też bezrobocia. Wzrost popytu powodował co prawda wzrost inflacji, ale nie redukował bezrobocia. W tej sytuacji popularność zyskały inne koncepcje obalające słuszność Krzywej Phillipsa min: teoria E.S. Phelps'a oraz M. Friedmana dowodząca tego, że długookresowa krzywa Phillipsa ma kształt pionowej prostej a wykorzystywanie ekspansywnej polityki makroekonomicznej do zwalczania bezrobocia jest niewskazane.

Milton Friedman jako jeden z pierwszych ekonomistów podjął się prac badawczych, mających na celu wyjaśnienie zjawiska stagflacji. Badał on związek między bezrobociem i inflacją w sytuacji równowagi makroekonomicznej, przy braku przymusowego bezrobocia, czyli w stanie pełnego zatrudnienia. Udowodnił, że krzywa Phillipsa nie ma zastosowania w długim okresie. W dłuższym okresie czasu zmiany w gospodarce mają charakter realny, co przez dzięki całkowitemu dostosowywaniu się płac nominalnych prowadzi do powrotu gospodarki do stanu pełnego zatrudnienia i produkcji potencjalnej. W efekcie w długim czasie kategorie realne nie ulegną zmianie – bezrobocie wróci do swego naturalnego poziomu, niezależnie od poziomu inflacji. Długookresowa krzywa Phillipsa przyjmuje więc postać linii pionowej przebiegającej przez naturalną stopę bezrobocia.

24. Czym jest stagflacja? Przedstaw przyczyny stagflacji za pośrednictwem modelu AD-AS.

Stagflacja – jest to okres współwystępowania wysokiej inflacji i wysokiego bezrobocia. Pierwszy raz zjawisko to wystąpiło w latach 70 XX wieku.

Przyczynami występowania stagflacji jest najczęściej wywołujący ujemne skutki wstrząs podaży. Zostało to zilustrowane za pomocą krzywej AD-AS.

Shok naftowy jest najlepszym przykładem szoku podaży. W jednej chwili inflacja zwiększa się, gdyż przedsiębiorstwa podnoszą ceny, aby zrekompensować sobie ogromny wzrost kosztów. Wyższa inflacja powoduje spadek podaży pieniądza, wzrost stopy procentowej oraz zmniejszenie łącznego popytu. Występuje stopniowo przymusowe bezrobocie.

W modelu AD-AS stagflacja zilustrowana jest za pomocą krótkookresowej krzywej zagregowanej podaży, która przesuwana się do góry z położenia AS do AS'. Przejście z punktu A do B oznacza występowanie w gospodarce stagflacji, tj. kombinacji obniżającego się realnego wzrostu i rosnącej inflacji.

Wobec wyższych cen pracownicy mogą żądać wyższych płac nominalnych. Zorientowany ku przyszłości składnik inflacji podstawowej rośnie, a więc nawet, gdy wzrost cen dóbr pośrednich zostanie wchłonięty, to nie jest możliwe szybkie przesunięcie krzywej AS z powrotem.

To stawia przed rządem wiele problemów. Jeśli władze chcą uniknąć spadku produktu i wzrostu bezrobocia, mogą podjąć ekspansywną politykę (pieniężną i fiskalną, zależnie od systemu kursu walutowego) po stronie popytu i doprowadzić gospodarkę z powrotem do równowagi długookresowej w punkcie C. Dążenie do punktu C i przesunięcie krzywej AD w położenie AD' przyspiesza powrót na ścieżkę długookresowego wzrostu, ale przy trwale wyższej stopie inflacji. Innym rozwiązaniem jest próba takiego zapobieżenia stałemu wzrostowi inflacji, aby inflacja podstawowa nigdy się nie zmieniła. Wymaga to natychmiastowej reakcji, w postaci restryktywnej polityki po stronie popytu, która przesunie w dół krótkookresową krzywą zagregowanego popytu aż do jej przejścia przez punkt D. Ponieważ szok naftowy stopniowo przemija, krzywa zagregowanej podaży przesunie się z powrotem do położenia AS i powrót do punktu A nie wymaga posługiwania się restryktywną polityką w sferze popytu.

25. Inflacja i bezrobocie są swoistymi "chorobami" gospodarki - która z nich jest, Twoim zdaniem, bardziej dotkliwa, poważniejsza?

Zarówno inflacja jak i bezrobocie uważane są za jedno z najbardziej frapujących problemów makroekonomicznych. Inflacja jest to przyrost przeciętnego poziomu cen dóbr i usług w ciągu roku. Bezrobocie jest to natomiast liczba osób zarejestrowanych jako poszukujące pracy i jednocześnie nie zatrudnionych.¹⁰

Moim zdaniem poważniejszym zagrożeniem dla gospodarki jest inflacja. W celu potwierdzenia mojej tezy przyjrzyjmy się w pierwszej kolejności zależności między inflacją a bezrobociem. Zależność tę opisuje tzw. **mechanizm transmisji monetarnej**.

We współczesnych gospodarkach rynkowych jednym z ośrodków władzy gospodarczej jest bank centralny, odpowiedzialny za prowadzenie polityki pieniężnej. Wiele osób uważa, że umiejętne wykorzystanie narzędzi oferowanych przez politykę pieniężną może wpłynąć pozytywnie m.in. na sytuację na rynku pracy. Innymi słowy: odpowiednio prowadzona polityka pieniężna może sprzyjać wzrostowi zatrudnienia i obniżeniu bezrobocia.

¹⁰ D. Begg, S. Fisher, R. Dornbusch, *Ekonomia*, PWE, 1992.

Podstawowym celem działania banków centralnych jest dbanie o niską inflację. Banki centralne są w stanie kontrolować poziom stóp procentowych, po jakich banki komercyjne pożyczają sobie nawzajem pieniądze. Właśnie te stopy są początkiem mechanizmu transmisji monetarnej. Zmiany stóp procentowych uruchamiają sieć powiązań i sprzężeń pomiędzy różnymi kategoriami ekonomicznymi, które ostatecznie prowadzą do zmiany poziomu inflacji. Stopa bezrobocia jest niejako „na drodze” impulsu monetarnego do inflacji. Jest ona jedną z kategorii ekonomicznych zmieniającą się w wyniku zmiany stóp procentowych. Bank centralny oddziałuje na bezrobocie pośrednio, podczas realizowania swego podstawowego celu, jakim jest utrzymanie niskiej inflacji.

26. Wpływ oczekiwań na zachowania podmiotów gospodarczych. Hipoteza racjonalnych oczekiwań.

Większość ekonomistów przyznaje, że oczekiwania dotyczące przyszłości są ważnym czynnikiem określającym dzisiejsze zachowania. Dzielą ich natomiast przekonania dotyczące sposobu kształtowania się oczekiwań (oczekiwania egzogeniczne / ekstrapolacyjne / racjonalne).

1. **oczekiwania egzogeniczne (zewnętrzne)** – oczekiwania są dane, wnoszone do analizy z zewnątrz. Ekonomiści tworzą w ten sposób niekompletny obraz funkcjonowania gospodarki, a nawet całkowicie pomijają pewne nieuniknione sprzężenia zwrotne pomiędzy analizowanymi zmiennymi a oczekiwaniami. Np. brak jest automatycznego sprzężenia zwrotnego między wzrostem produkcji i oczekiwaniami wyższych zysków w przyszłości.

2. **oczekiwania ekstrapolacyjne (adaptacyjne)** – charakter endogeniczny oczekiwań, założenie, że ludzie przewidują przyszłe zyski ekstrapolując ich ewolucję w ostatnim okresie. Zwolennicy tego podejścia twierdzą, iż odzwierciedla ono sposób postępowania ludzi w rzeczywistym świecie.

3. **oczekiwania racjonalne** – hipoteza racjonalnych oczekiwań opiera się na założeniu, że ludzie na ogół poprawnie przewidują przyszłość. Ludzie potrafią dobrze wykorzystywać informacje, którymi dysponują dziś i nie formułują prognoz, które okazały się już w oczywisty sposób fałszywe. Tylko przypadki naprawdę nie do przewidzenia powodują, że dzisiejsze prognozy mogą się nie spełnić. A więc jeśli ekstrapolacja powoduje niedoszacowanie lub przeszacowanie, to ludzie zazwyczaj nie będą nadal stosowali tej samej zasady prognozowania. Nie będą korzystali z reguł, które sprawiają, że prognozy systematycznie odchylają się od rzeczywistości w dół lub w górę. Wszelka tendencja do takich błędnych oczekiwań zostałaby szybko wykryta, co pozwoliłoby skorygować podstawy formułowania oczekiwań i otrzymać prawidłowe prognozy.

Hipoteza racjonalnych oczekiwań opiera się na ocenie rzeczywistego dotychczasowego dochodu, ocenę tę wykorzystuje się do statystycznego opisu oczekiwanych przez ludzi zmian dochodu w przyszłości. Przyjmuje się, jakby ludzie znali pewien algebraiczny model zmian dochodu w cyklu koniunkturalnym i posługiwali się nim w celu określenia swoich przyszłych dochodów.

27. Przedstaw główne korzyści społeczeństwa wynikające z prowadzenia handlu zagranicznego. Teoria kosztów komparatywnych Ricarda i teoria Heckschera-Ohlina.

Od bardzo dawna handel międzynarodowy był źródłem rozwoju cywilizacyjnego, postępu gospodarczego i zbliżania się narodów. Handel zagraniczny można zdefiniować jako wymianę części produkcji własnej danej kraju, na produkty lub usługi oferowane przez inny kraj. Istotą handlu zagranicznego jest to, że towar i usługa, które są przedmiotem wymiany, zostają przemieszczone za granicę. Handel zagraniczny wynika z międzynarodowego podziału pracy, który ukształtował się przez politykę gospodarczą poszczególnych państw. Stwarza możliwość specjalizacji produkcji, rozszerza krajowe możliwości konsumpcyjne. Korzyści z handlu zagranicznego mają wpływ na poziom życia społeczeństwa oraz przyczyniają się do tworzenia jego dobrobytu. Korzyści te wynikają z efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych, kapitału i siły roboczej, a także zasobów intelektualnych i odmiennych warunków przyrodniczo- kulturalnych poszczególnych krajów. Efektem handlu zagranicznego jest pobudzenie rozwoju gospodarczego, postępu technicznego oraz napływ i rozprzestrzenianie się nowych technologii. Handel zagraniczny stwarza nowe potrzeby społeczeństwa i

. Oto kilka świadectw korzystnego wpływu handlu zagranicznego na poziom życia mieszkańców:

- Umożliwienie szybkiego rozwoju produkcji rolno-przemysłowej;
- Zwiększenie wydajności pracy;
- Umożliwienie podziału pracy i produkcji;

- Stymulowanie postępu naukowo-technicznego;
- Możliwość racjonalnego wykorzystania lokalnych zasobów i sił wytwórczych;
- Eksport towarów wyprodukowanych w danym kraju zwiększa produkcję i powoduje obniżenie kosztów wytwórczych;

28. Czy Państwo powinno chronić rynek krajowy przed towarami z zagranicy – przedstaw argumenty za i przeciw protekcjonizmowi?.

Polityka ochrony produkcji i handlu krajowego przed konkurencją zagraniczną, głównie za pomocą ceł nakładanych na przywożone towary oraz koncesji i zakazów nazywana jest **protekcjonizmem**. Ma na celu ochronę produkcji krajowej przed konkurencją zagraniczną. W stosunku do rynku krajowego głównym narzędziem tej polityki są cła przywózowe i cła eksportowe oraz subsydia.

Tradycyjne argumenty na rzecz protekcjonizmu:

1. Polityka protekcjonistyczna osłabia zagraniczną konkurencję dla krajowych producentów, przekładając się na wzrost krajowej produkcji danych dóbr:
 - ogranicza monopol handlu zagranicznego;
 - zapewnia ochronę strategicznych dla kraju gałęzi gospodarki;
 - umożliwia rozwój nowych gałęzi (ochrona gałęzi raczkujących – nowo powstałych lub znajdujących się we wczesnej fazie rozwoju);
 - chroni gałęzie ważne z militarnego punktu widzenia (wpływa na obronność kraju);
 - protekcjonizm zapewnia ochronę nieefektywnych gałęzi gospodarki przed zagraniczną konkurencją;
 - stosowany jest także ze względów kulturowych ((1) wprowadzenie środków chroniących polskie rolnictwo, (2) w obawie, że zagrożone zostanie istnienie wielu gospodarstw rodzinnych, będących częścią polskiej tradycji i mających niezaprzeczalne zasługi dla obrony polskości, religii katolickiej i kultury ludowej).
2. Prowadzi do ochrony zatrudnienia
3. Ogranicza konsumpcję dóbr luksusowych, co w niektórych, przede wszystkim biednych krajach jest pożądane.
4. Zapewnia państwu dodatkowe wpływy do budżetu (fiskalny efekt cła) - dzięki istnieniu wpływów z ceł i innych środków polityki handlowej państwo może np. obniżyć obowiązującą stawkę podatku dochodowego.
5. Przyczynia się do wzrostu zysków przedsiębiorstw.
6. Praktyki protekcjonistyczne stymulują eksport netto, niezależnie od kursu waluty krajowej. Przesuwają krzywą IS w modelu IS LM na zewnątrz układu (w prawo), zwiększają stopę procentową i PKB (krzywa LM pozostaje niezmienną). Wyższa stopa procentowa prowadzi do wzrostu wartości waluty krajowej.
7. Pomaga przeciwdziałać dumpingowi (wprowadzenie ceł antydumpingowych).
8. Stosuje się go w celu ochrony własnej gospodarki przed skutkami polityki protekcjonistycznej innych krajów (np. wyrównanie subsydiów stosowanych za granicą).

Za protekcjonizmem przemawiają względy społeczne:

- zapewnienie pracy dla osób o najniższych kwalifikacjach;
 - przedłużenie istnienia gałęzi gospodarki skazanych na zagładę.
9. Ograniczenia handlowe wykorzystywane są jako środek do osiągnięcia celów politycznych (sankcje ekonomiczne – wprowadzane przez rząd ograniczenia w normalnych stosunkach handlowych z określonym krajem lub ich grupą, podejmowane z zamiarem osiągnięcia określonego celu ekonomicznego lub politycznego).
 10. Ograniczenia handlowe stosowane są także jako narzędzie służące ochronie środowiska naturalnego.
 11. Dodatkowe korzyści ze stosowania polityki protekcjonizmu mogą odnieść **duże kraje**:
 - incydencja ceł – wprowadzenie ceł przez duży kraj pozwala mu na uzyskanie dodatkowych korzyści (blokuje się dostęp do rynku krajowego zagranicznym producentom, którzy bardzo chcą wejść na nasz rynek);
 - efekt terms of trade – spowodowany wprowadzeniem ceł spadek cen towarów importowanych prowadzący do poprawy relacji cen w eksporcie i imporcie danego kraju;
 - cło optymalne – wielkość cła pozwalająca na maksymalizację osiąganych korzyści przez wprowadzający go kraj; warunki umożliwiające wprowadzenie cła optymalnego:
 - jak najbardziej nieelastyczna cenowa podaż na rynku światowym;

- sztywna cenowa elastyczność popytu na dane dobro za granicą;
- stosunkowo niewielkie cenowe elastyczności podaży i popytu;
- tolerancja partnerów zagranicznych wobec polityki celnej kraju dużego (w przeciwnym wypadku należy liczyć się z cłem odwetowym).

29. Czynniki kształtujące kurs walutowy. Przedstaw skutki zmian kursu walutowego na gospodarke.

Kurs walutowy określa ilość zagranicznej waluty, jaka może być nabyta za jednostkę waluty rodzimej. Inaczej mówiąc jest to cena danej waluty wyrażona w innej walucie. Czynniki określające podaż danej waluty i popyt na nią:

- **Obroty handlowe** w stosunkach dwustronnych, wymiana usług, ruch turystyczny, przepływ technologii itp., czyli tzw. bilans płatniczy,
- **Polityka walutowa** rządu, która między innymi określa system kursów.

Zmiany kursów:

- Kursy stałe:
 - **Dewaluacja** - skokowe, administracyjne zmniejszenie międzynarodowej wartości waluty,
 - **Rewaluacja** - skokowe, administracyjne zwiększenie międzynarodowej wartości waluty,
- Kursy płynne:
 - **Deprecjacja** - spadek międzynarodowej wartości waluty,
 - **Aprecjacja** - wzrost międzynarodowej wartości waluty.

Najbardziej istotnymi skutkami zmian kursów walut jest ich wpływ na bilans handlowy i płatniczy, inflację oraz obroty kapitałowe.

⇒ **Dewaluacja waluty**

W wyniku dewaluacji waluty eksport z kraju, który jej dokonał, staje się tańszy, a import droższy. W wyniku dewaluacji rosną bezpośrednio ceny towarów importowanych i pośrednio ceny towarów krajowych wytwarzanych na rynek wewnętrzny. W małym kraju po przeprowadzonej dewaluacji następować może zbliżony do stopnia dewaluacji wzrost cen krajowych. W dużym kraju ceny wewnętrzne rosną wolniej od stopnia dewaluacji.

Z dewaluacją wiąże się zjawisko opóźniania i przyspieszania zapłat. Polega to na tym, że eksporterzy opóźniają otrzymywanie należności za eksport w oczekiwaniu, że po dewaluacji waluty uzyskają za należną im walutę obcą więcej jednostek waluty krajowej. Importerzy natomiast przyspieszają regulowanie zobowiązań z tytułu importu po to, aby po dewaluacji nie płacić więcej jednostek waluty krajowej za swoje zobowiązania dewizowe z tytułu importu.

Korzystny wpływ dewaluacji na bilans handlowy (dopiero po upływie kilku miesięcy) jest określony w czasie przez tempo wzrostu cen krajowych. Im szybsze jest tempo ich wzrostu tym wcześniej zanika faza poprawy bilansu handlowego. Jeśli tempo wzrostu cen krajowych osiągnie taki poziom, jak stopień dewaluacji waluty, to pozytywny wpływ dewaluacji na bilans handlowy zaniknie. W wyniku dewaluacji zmieniają się relacje cen towarów na rynku krajowym i cen towarów w handlu zagranicznym.

Inflacja

Zmiany kursów walut wywierają wpływ na powstanie inflacji i jej przenoszenie z kraju do kraju poprzez jej eksport i import, można wyodrębnić dwa rodzaje inflacji:

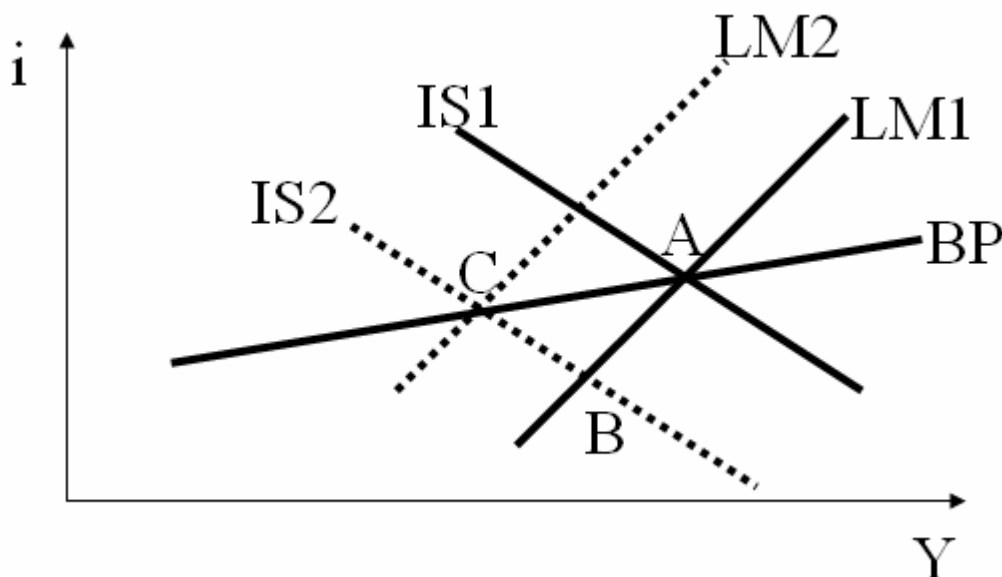
1. inflację występującą w danym kraju („inflacja własnego chowu”) – wyodrębniamy inflację kosztów, popytu, cen, inflację monetarno-fiskalną oraz stagflację (inflacja w warunkach stagnacji gospodarczej)
2. inflację importowaną.

Bezpośredni natomiast wpływ na handel zagraniczny danego kraju wywiera poziom i tempo inflacji w kraju eksportera i importera. Znajduje ono wyraz w oferowanych cenach w eksporcie i płaconych w imporcie. Ruchy tych cen, z reguły zwykłe, znajdują w dalszej konsekwencji wyraz w poziomie aktywności gospodarczej danego kraju, w szczególności w sektorach nastawionych na produkcję eksportową i uzależnionych silnie od importu (np. importu surowców i paliw płynnych dla przemysłu przetwórczego). Zwyżka cen wewnętrznych w danym kraju pobudza import, osłabia natomiast eksport. Tak dzieje się we wszystkich krajach, w których występuje inflacja.

30. Omów skutki ekspansywnej i restrykcyjnej polityki budżetowej (fiskalnej) w gospodarce otwartej.

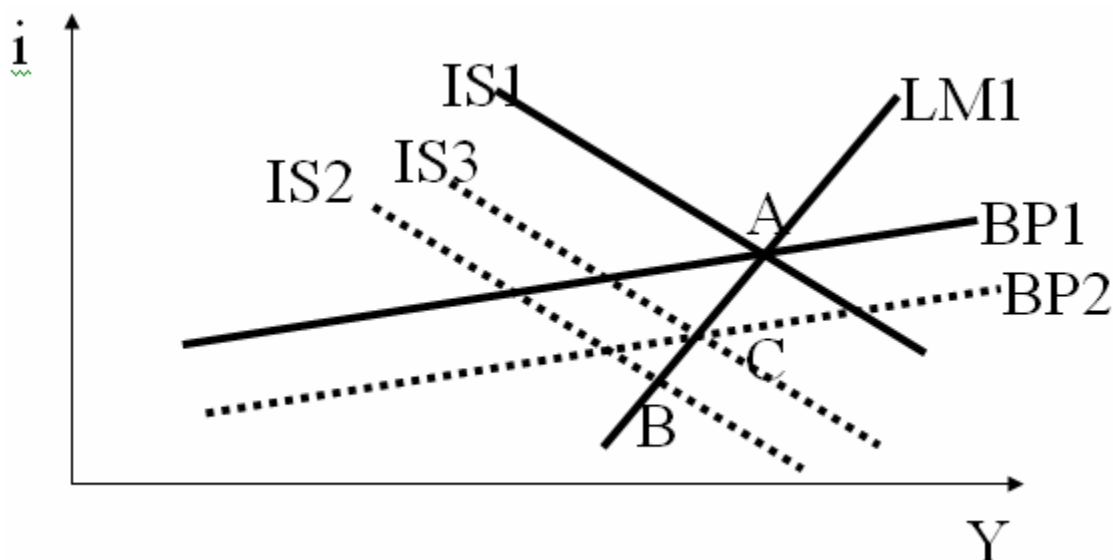
Należy dokonać dwóch odrębnych analiz skutków polityki ekonomicznej państwa w gospodarce otwartej: w warunkach kursów stałych i płynnych, ponieważ dają one odmienne rezultaty.

Poniższy rysunek przedstawia skutki restrykcyjnej polityki fiskalnej w warunkach kursów stałych (zakładamy także dużą mobilność kapitału zagranicznego – krzywa BP ma nachylenie zbliżone do poziomu):

Na wszystkich trzech rynkach jest równowaga w punkcie A. Rząd zdecydował się na restrykcję fiskalną (spadek wydatków rządowych G). W wyniku tego działania spada ogólny popyt w gospodarce i produkcja Y – IS przesuwają się w lewo. Gospodarka nie potrzebuje już tylu pieniędzy co wcześniej (spada popyt transakcyjny na pieniądź) – dlatego spada również stopa procentowa i , a gospodarka znajduje się w przejściowym punkcie B. Punkt B leży pod krzywą BP – mamy tu deficyt BP. Jest on spowodowany tym, że inwestorzy zagraniczni zniechęceni spadkiem stopy procentowej wycofali swoje kapitały z kraju (wycofanie kapitałów zagranicznych = zapotrzebowanie na dewizy, które przewyższa spadek zapotrzebowania na waluty zagraniczne związany ze spadkiem importu – kiedy spada produkcja spada również import, jest to powiązane ze stopniem importochłonności gospodarki). Popyt na dewizy przewyższa ich podaż na rynku. Bank centralny zmuszony do obrony stałego nominalnego kursu walutowego skupuje pieniądź krajowy, a sprzedaje dewizy wchodzące w skład rezerwy i podaż pieniądza krajowego na rynku się zmniejsza – następuje przesunięcie krzywej LM w lewo. Gospodarka znajduje się w nowym punkcie równowagi C. Restrykcyjna polityka fiskalna w warunkach kursów stałych jest skuteczna – spada produkcja, a stopa procentowa spada nieznacznie (w warunkach doskonałej mobilności kapitału, czyli poziomej BP stopa procentowa pozostałaby niezmieniona). Odwrotne od omówionych skutki spowoduje polityka fiskalna ekspansywna.

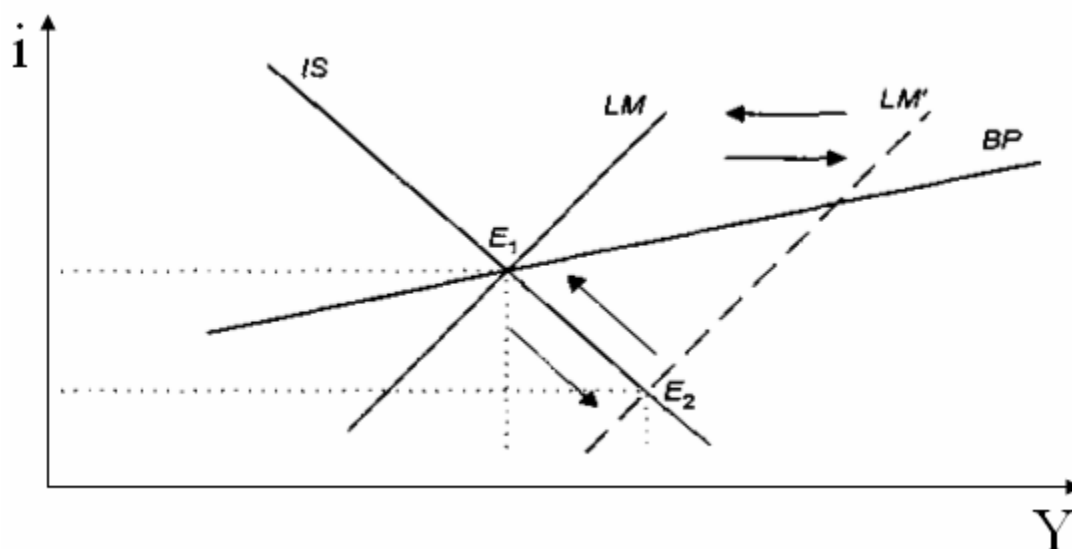
Kolejny rysunek przedstawia skutki restrykcyjnej polityki fiskalnej w warunkach kursów płynnych przy założeniu wysokiej mobilności kapitałowej (krzywa BP zbliżona do poziomu):

W warunkach kursów płynnych restrykcyjna polityka fiskalna spowoduje następujące skutki: przesunięcie IS w lewo do pozycji IS2 (spadek produkcji Y i stopy procentowej). Nowy punkt równowagi rynków ISLM leży w obszarze deficytu BP spowodowanego odpływem kapitałów zagranicznych, co wywołało popyt na dewizy nie zaspokojony nawet wyższym popytem na dewizy ze strony importu (spadek importu). Bank centralny nie musi w tym przypadku interweniować. Zwiększony popyt na dewizy zwiększy po prostu ich cenę – wzrośnie kurs dewiz, osłabi się waluta krajowa, co spowoduje zwiększenie opłacalności eksportu, a zmniejszenie importu. Ten fakt ma podwójny skutek Zwiększy się wartość eksportu netto w ogólnej wartości popytu, co przesunie krzywą IS z powrotem ku górze do pozycji IS3(wzrost eksportu spowoduje wzrost produkcji i stopy %). Nowy punkt równowagi C leży ciągle w obszarze deficytu BP, jednak wzrost kursu walut obcych spowoduje przesunięcie krzywej BP w dół aż do przecięcia punktu równowagi trzech rynków C.

31. Omów skutki ekspansywnej i restrykcyjnej polityki pieniężnej (monetarnej) w gospodarce otwartej.

Poniższy rysunek przedstawia skutki ekspansywnej polityki monetarnej państwa w warunkach kursu stałego. Chcąc ożywić gospodarkę państwo (bank centralny) stosuje ekspansywną politykę monetarną:

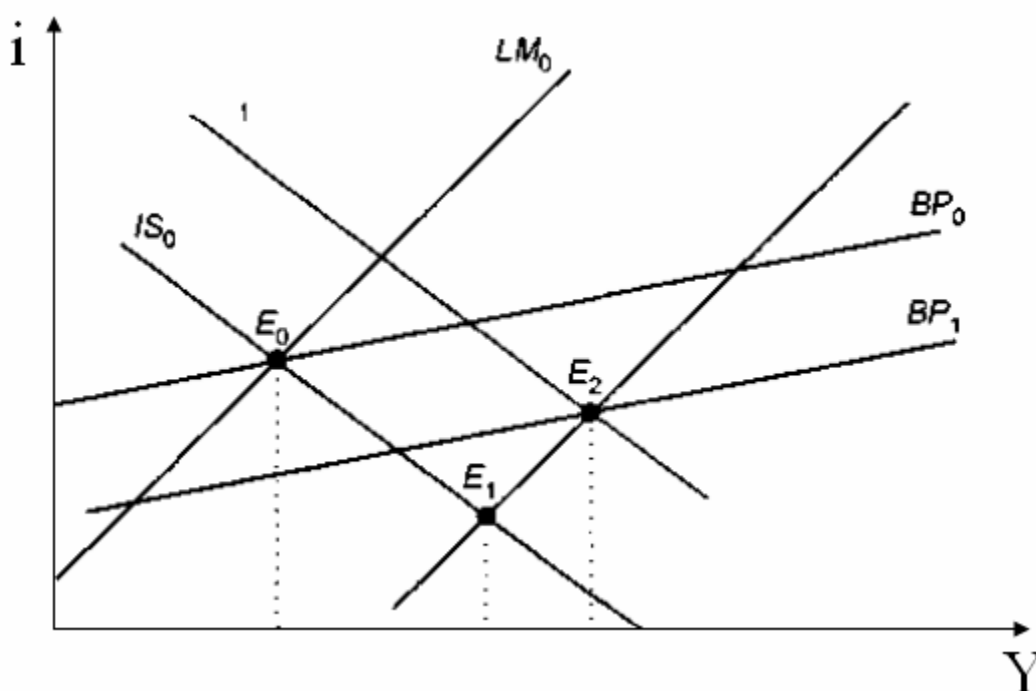
Zwiększenie podaży pieniądza w gospodarce przesunie krzywą LM w prawo do nowego położenia LM'. Więcej pieniędzy na rynku skutkuje spadkiem ceny pieniądza –stopy procentowej, co z kolei ma

odzwierciedlenie we wzroście produkcji. Nowy punkt równowagi rynku ISLM to E_2 . Punkt ten leży na obszarze deficytu BP. Deficyt ten został spowodowany odejściem obcych inwestorów z rynku krajowego (spadła stopa %), co powoduje zwiększone zapotrzebowanie na dewizy. Dodatkowy popyt na walutę obcą kreuje wzrost importu. Bank centralny zmuszony do obrony stałego kursu walutowego musi sprzedać na rynek pożądaną ilość walut obcych otrzymując w zamian walutę krajową. Powoduje to spadek podaży waluty krajowej i powrót do punktu wyjścia, bo skup waluty krajowej podziała jak restrykcyjna polityka monetarna.

Polityka monetarna w gospodarce otwartej - w założonych warunkach - okazuje się całkowicie nieskuteczna. Przyczyną tej nieskuteczności jest związanie rynku pieniężnego z rynkiem obrotów z zagranicą: deficyt bilansu płatniczego to wymuszona niejako automatyczna restrykcja monetarna, zaś nadwyżka bilansu płatniczego wymuszona ekspansja monetarna. W tej sytuacji państwo (bank centralny) nie może prowadzić własnej, niezależnej polityki monetarnej.

Należy jednak podkreślić, że powyższe uwagi o nieskuteczności polityki monetarnej dotyczą wyłącznie gospodarki, w której obowiązuje stały, sztywny kurs walutowy - w takiej sytuacji bank centralny zmuszony jest do zakupu bądź sprzedaży walut obcych czyli do silnej interwencji na rynku walutowym. W gospodarce, w której nie obowiązuje sztywność kursu, tj. kurs walutowy jest płynny, nie musi być takich interwencji walutowych państwa, nie musi być takiego związku pomiędzy rynkiem pieniężnym a rynkiem obrotów z zagranicą - polityka monetarna może być skuteczna.

Kolejny rysunek przedstawia ekspansywną politykę fiskalną prowadzoną w warunkach kursów zmiennych:

Ostatecznym skutkiem ekspansji monetarnej w gospodarce otwartej o zmiennym kursie walutowym jest wzrost produkcji i obniżenie stopy procentowej. Kurs walut obcych wzrósł, co jest zgodne z wynikami gry podaży i popytu na rynku walutowym - dodatkowy strumień waluty krajowej doprowadził do podrożenia walut obcych.

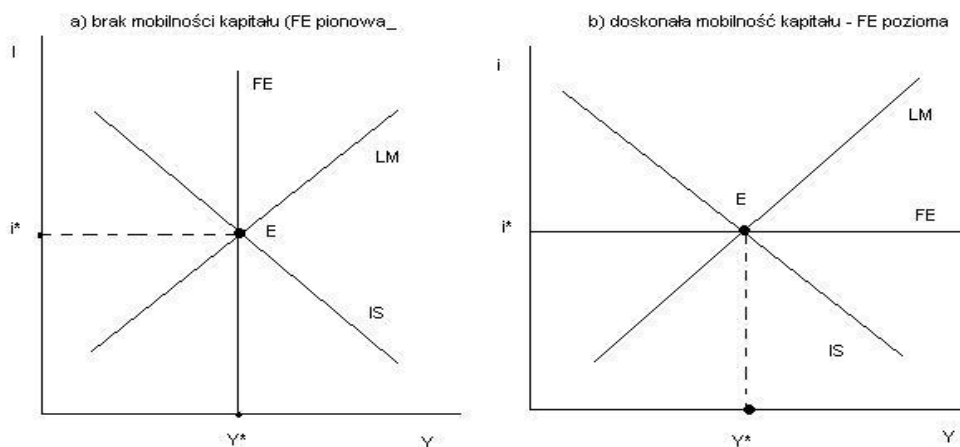
32. Model Mundella – Fleminga jako narzędzie analizy wpływu polityki fiskalnej i monetarnej na produkcję w gospodarce otwartej.

Model ten pozwala zaprezentować warunki jednoczesnej równowagi na trzech rynkach jednocześnie, towarowym (krzywa IS), pieniężnym (krzywa LM) i walutowym (=finansowym, krzywa FB), przy danym poziomie cen. Umożliwia także prześledzenie zmian jakie nastąpią w danej gospodarce pod wpływem stosowania przez państwo polityki makroekonomicznej (budżetowej i pieniężnej) oraz skutków zmian poziomu cen w danej gospodarce.

MODEL IS-LM-FE - JEDNOCZESNA RÓWNOWAGA NA TRZECH RYNKACH

Jednoczesna równowaga na rynku towarowym i pieniężnym następuje przy stopie procentowej doprowadzającej do zrównania popytu globalnego z dochodem równowagi. Dochód ten wyznacza popyt na pieniądź, który, przy tej stopie procentowej, równy jest realnej podaży pieniądza. Graficznie sytuacja taka jest

wyrażona w punkcie przecięcia krzywej IS i LM. Jeżeli ten sam poziom stopy procentowej i dochodu równowagi doprowadza do zrównoważenia bilansu płatniczego w danej gospodarce, oznacza to także warunki równowagi rynku walutowego i punkt na krzywej FE. Jednoczesna równowaga na trzech rynkach pokazywana jest zatem przez punkt przecięcia krzywych IS, LM, FE wyznaczając warunki jednoczesnej równowagi wewnętrznej i zewnętrznej, jak na rysunku 1.

Kąt nachylenia krzywej FE uzależniony jest od stopnia mobilności kapitału pomiędzy krajami.

Skutki polityki pieniężnej i fiskalnej:

Analizując za pomocą modelu Mundella – Fleminga skuteczność polityki pieniężnej i fiskalnej można rozpatrzyć 8 przypadków w zależności od tego czy mamy do czynienia z restrykcyjną czy ekspansywną polityką pieniężną albo fiskalną w sytuacji sztywnego bądź płynnego kursu walutowego:

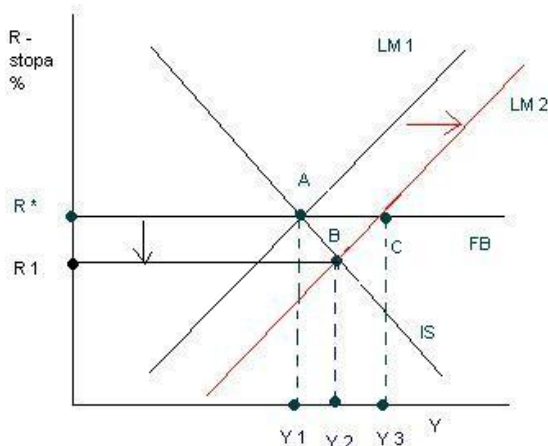
W przypadku sztywnego kursu walutowego mówić można o:

- ekspansywnej polityki pieniężnej przy stałym kursie,
- restrykcyjnej polityki pieniężnej przy stałym kursie,
- ekspansywnej polityki fiskalnej przy stałym kursie,
- restrykcyjnej polityki fiskalnej przy stałym kursie,

W przypadku płynnego kursu walutowego mówić można o:

- ekspansywnej polityki pieniężnej przy płynnym kursie,
- restrykcyjnej polityki pieniężnej przy płynnym kursie,
- ekspansywnej polityki fiskalnej przy płynnym kursie,
- restrykcyjnej polityki fiskalnej przy płynnym kursie,

Ekspansywna polityka pieniężna przy stałym kursie: - zwiększenie podaży pieniądza

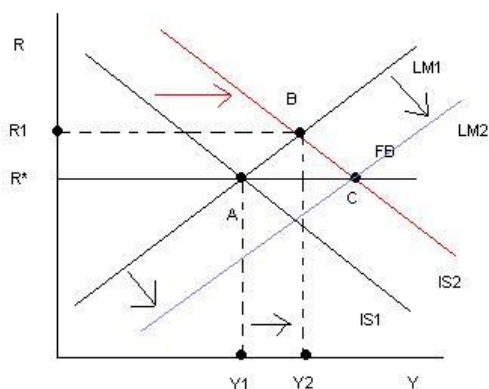

Wniosek: przy stałych kursach walutowych polityka pieniężna jest nieskuteczna.

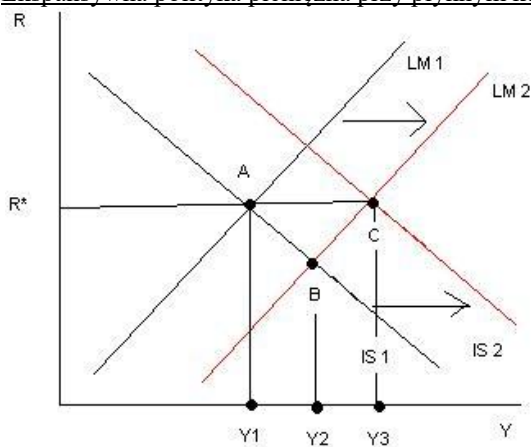
Restrykcyjna polityka pieniężna przy stałym kursie:

Restrykcyjna polityka pieniężna w warunkach sztywnego kursu walutowego spowoduje dokładnie odwrotne skutki niż polityka ekspansywna. Bank centralny zmniejsza wówczas podaż pieniądza (ściąga pieniądze z rynku) i krzywa LM przesunie się w lewo. Zmniejszy się produkt, wzrosną stopy procentowe poniżej poziomu światowego, co spowoduje napływ kapitału zza granicy. Zmniejsza się zatem odpływ kapitału CF i spada eksport, co w rezultacie powoduje aprecjację waluty. Bank centralny, w warunkach sztywnego kursu walutowego będzie musiał interweniować i sprzedawać walutę krajową na rynku walutowym. Zwiększona podaż na walutę krajową spowoduje jednak, że krzywa LM przesunie się w prawo i wróci do pierwotnego stanu równowagi.

Ekspansywna polityka fiskalna przy stałym kursie: - wzrost wydatków publicznych bądź obniżenie podatków:

Ekspansywna polityka pieniężna przy płynnym kursie walutowym:

Wniosek: w przeciwieństwie do przypadku stałego kursu walutowego, w sytuacji kursu płynnego polityka pieniężna jest skuteczna. Działa ona wyłącznie przez wpływ na kurs walutowy i saldo obrotów bieżących (poziom eksportu), a nie przez stopę procentową.

Ekspansywna polityka fiskalna przy płynnym kursie walutowym:

Wniosek: polityka fiskalna przy płynnym kursie walutowym jest nieskuteczna (ponieważ wywiera presję na wzrost stóp procentowych, w wynikający stąd napływ kapitału wywołuje aprecjację kursu walutowego).

33. Deficyt budżetowy i sposoby jego finansowania. Granice długu publicznego.

DEFICYT BUDŻETOWY – to ujemna różnica między dochodami a wydatkami budżetowymi ustalona dla okresu rozliczeniowego, najczęściej jest to rok kalendarzowy. Gdy wynik tej różnicy jest dodatni, wówczas mamy do czynienia z nadwyżką budżetową.

Finansowanie deficytu – pozyskiwanie środków umożliwiających dokonanie wydatków wyższych od zgromadzonych dochodów. Finansowanie odbywa się poprzez:

1. Drastyczne cięcia w wydatkach budżetowych. Powoduje to jednak zmniejszenie realnych wydatków rzeczowych oraz pogorszenie sytuacji materialnej pracowników sfery budżetowej.
2. Zaciąganie kredytów w bankach. Ta forma finansowania zmniejsza jednak możliwości kredytowe sektora prywatnego i może spowodować podniesienie stóp % kredytów. Nazywa się to efektem wypierania.
3. Najpowszechniejszą formą finansowania deficytu budżetowego jest dług publiczny. Metoda ta polega na tym, że skarb państwa emituje obligacje i sprzedaje je na wolnym rynku bankom komercyjnym, instytucjom ubezpieczeniowym, przedsiębiorstwom oraz podmiotom osobom indywidualnym.
4. Ulokowanie całości wyemitowanych przez Skarb Państwa obligacji w banku centralnym. Jest to nic innego jak emisja pieniądza.
5. Sprzedaż obligacji bankom komercyjnym. Może mieć ona różny wpływ na podaż pieniądza w zależności od tego, jak dług państwa zostanie potraktowany przez banki komercyjne.
6. Ulokowanie obligacji w pozabankowym sektorze prywatnym. Ta operacja jest niepieniężnym finansowaniem deficytu budżetowego
7. Sprzedaż obligacji podmiotom zagranicznym lub obniżenie poziomu rezerw dewizowych państwa.

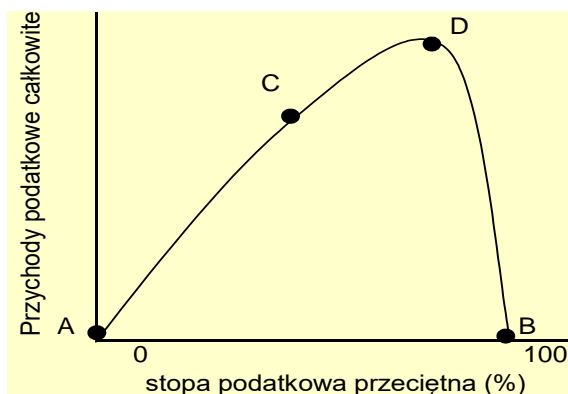
Dług publiczny obejmuje nominalne zadłużenie podmiotów sektora finansów publicznych (administracja rządowa i samorządowa, sądy, trybunały, państwowe szkoły wyższe, ZUS, KRUS, NFZ) ustalone po wyeliminowaniu przepływów finansowych pomiędzy podmiotami należącymi do tego sektora.

34. Ekonomia podaży. Krzywa Laffera.

Ekonomia podaży – to szkoła myśli ekonomicznej, która twierdzi, że rozwój gospodarczy następuje najszybciej kiedy zapewnione jest odpowiednie powiązanie wysiłku pracy i podejmowania ryzyka inwestowania z wynagrodzeniem (płacą lub zyskiem).

KRZYWA LAFFERA

Zniekształcające podatki odsuwają gospodarkę od stanu równowagi. W pełni wyobrażalne jest to, że wyższe stopy podatkowe dają w wyniku niższe dochody podatkowe. Ten skutek nazywany jest krzywą Laffera.

Krzywa opisuje teoretyczny związek między całkowitymi przychodami podatkowymi rządu – oznaczonymi na osi pionowej – a przeciętną stopą podatkową (udział przychodów podatkowych w PKB), oznaczoną na osi poziomej. Stopa podatkowa ma rozpiętość od 0 do 100%. Przy stopie 0% przychód z opodatkowania jest zerowy (punkt A). Gdy stopa podatkowa osiąga 100%, nikt nie ma ochoty pracować i wytwarzać, a więc przychody podatkowe są również zerowe (punkt B). Dla pośrednich stóp podatkowych przychody podatkowe są dodatnie, jak w punkcie C. Łukowaty kształt krzywej wskazuje, że stopa podatkowa tak zniekształca gospodarkę, że po przekroczeniu pewnego punktu dochód z opodatkowania spada szybciej niż rośnie stopa podatkowa. Ten progowy punkt D odpowiada przeciętnej stopie podatkowej, przy której przychody podatkowe są największe. Każda stopa podatkowa na prawo od punktu D jest nieefektywna, bo można uzyskać taką samą wielkość przychodów podatkowych przy niższej stopie podatkowej tzn. przy mniejszych zniekształceniach. Krzywej Laffera nie traktuje się nadmiernie poważnie w polityce ekonomicznej, ponieważ najważniejszy jej szczegół – położenie punktu D – jest nieznanne.

35. Pojęcie wzrostu gospodarczego i jego pomiar. Dyskusja na temat czynników wzrostu gospodarczego.

Wzrost gospodarczy definiowany jest najczęściej jako powiększanie się zdolności danego kraju do produkcji dóbr i usług pożądaných przez społeczeństwo w danym okresie – zwykle roku kalendarzowym. Jeśli w kolejnym roku w całej gospodarce uda się sprzedać więcej towarów i usług niż w roku poprzednim – mamy do czynienia ze wzrostem gospodarczym. Wzrost gospodarczy można określić również jako przyrost Produktu Krajowego Brutto (lub Produktu Narodowego Brutto bądź dochodu narodowego – wyniki pod tym względem nie różniłyby się zbytnio) w danym okresie w stosunku do poziomu PKB (PNB lub PNN) w poprzednim okresie, zarówno w skali całej gospodarki, jak i w przeliczeniu na mieszkańca danego kraju.

Wzrost produkcji może wynikać ze zwiększania nakładów czynników wytwórczych (ziemi, pracy, kapitału i surowców) albo ich wydajności. Jednym z podstawowych źródeł wzrostu wydajności jest postęp techniczny.

Mierniki wzrostu gospodarczego

Wzrost gospodarczy mierzymy za pomocą stopy wzrostu realnej produkcji społecznej lub realnego dochodu narodowego. Najczęściej miernikiem wzrostu gospodarczego jest procentowy przyrost realnego PKB, PNB lub PNN – całkowitego lub na jednego mieszkańca – w ciągu roku.

- PKB (Produkt Krajowy Brutto) - jest miarą wielkości produkcji (wartości dodanej) wytworzonej przez czynniki wytwórcze zlokalizowane na terytorium danego kraju, niezależnie od tego, kto jest ich właścicielem. Mierzy on wartość dóbr i usług nabywanych na rynku.
- PNB (Produkt Narodowy Brutto) - jest miernikiem całkowitych dochodów osiąganych przez obywateli danego kraju, niezależnie od miejsca świadczenia usług przez czynniki produkcji. Świadczy o ilości dóbr i usług, na których zakup może pozwolić sobie gospodarka jako całość.
- PNN (Produkt Narodowy Netto – dochód narodowy) – jest PNB pomniejszonym o zużycie posiadanego zasobu kapitałowego trwałego w danym okresie (amortyzacja).

Czynniki wzrostu gospodarczego:

1. Zasoby ludzkie (podaż pracy, wykształcenie, dyscyplina pracy motywacja) Na nakłady pracy składają się: liczba zatrudnionych pracowników i kwalifikacje siły roboczej. Wielu ekonomistów jest przekonanych, że jakość nakładów pracy – kwalifikacje, wiedza i dyscyplina siły roboczej – to najważniejszy element wzrostu gospodarczego. Kraj może kupić najnowocześniejsze urządzenia telekomunikacyjne, komputery, sprzęt do wytwarzania energii elektrycznej czy samoloty bojowe. Owe dobra inwestycyjne będą jednak mogły być skutecznie wykorzystywane i konserwowane tylko przez wykwalifikowanych i odpowiednio przeszkolonych pracowników. Poprawa wykształcenia, zdrowia i dyscypliny pracy, a ostatnich latach umiejętność posługiwania się komputerem, znacznie zwiększa wydajność pracy. Istnieją dwa źródła wzrostu zatrudnienia w gospodarce: wzrost liczby ludności i zwiększenie udziału zatrudnionych w ogólnej liczbie ludności. Wielkość nakładów pracy zależy od liczby zatrudnionych i czasu pracy. Przy danej wielkości zatrudnienia wydłużenie czasu pracy spowoduje wzrost nakładów pracy i zwiększenie rozmiarów produkcji.

2. Zasoby naturalne (ziemia, zasoby naturalne, paliwa, jakość środowiska) Wśród ważnych elementów tych zasobów można wymienić ziemię uprawną, ropę naftową i gaz, wodę i zasoby naturalne. Niektóre kraje o wysokich dochodach, takie jak Kanada czy Norwegia, oparły swój wzrost przede wszystkim na obfitym wyposażeniu w zasoby, rybołówstwie i leśnictwie. Rola tego czynnika jest szczególnie ważna w gospodarce o charakterze rolniczym. Tam wzrost powierzchni ziemi pozwala zwiększyć produkcję rolną. Rola ziemi jako czynnika produkcji nie jest tak istotna w gospodarkach wysokouprzemysłowionych. Dzięki wzrostowi zużycia nawozów sztucznych na jednostkę powierzchni ziemi uzyskujemy efekt podobny jak przy zwiększaniu areału upraw.

3. Kapitał (maszyny, fabryki, drogi) Kapitał produkcyjny (majątek produkcyjny) to maszyny, budynki oraz zapasy surowców i materiałów, które wraz z innymi czynnikami wytwórczymi uczestniczą w procesie produkcji. Przy danej liczebności siły roboczej wzrost całkowitych zasobów kapitału i kapitału przypadającego na jednego zatrudnionego pozwala na zwiększenie produkcji. Jednakże w miarę upływu czasu kapitał się zużywa. Do utrzymania istniejącego zasobu kapitału konieczna jest określona wielkość inwestycji. Inwestycje te muszą być odpowiednio duże, jeżeli przy wzroście zatrudnienia chcemy utrzymać na nie zmienionym poziomie techniczne uzbrojenie pracy (relacje kapitał-praca, czyli wielkość kapitału przypadającą na jednego zatrudnionego). Przy jeszcze większych uzbrojeniach inwestycji wzrośnie techniczne uzbrojenie pracy, co pozwoli zwiększyć wydajność pracy, czyli wielkość produkcji wytwarzane przez jednego zatrudnionego.

4. Technologia (nauka, technika, zarządzanie, przedsiębiorczość) Czwartym ważnym czynnikiem wzrostu jest postęp technologiczny. Ogromny wzrost możliwości wytwórczych w Europie, Ameryce Północnej i Japonii był wynikiem niekończącego się strumienia wynalazków i postępów techniki. Zmiana technologiczna oznacza zmiany w procesach produkcji lub wprowadzanie nowych produktów i usług. Wynalazki dotyczące procesów wytwórczych, które ogromnie zwiększyły wydajność, to maszyna parowa, wytwarzanie elektryczności, silnik spalinowy, samolot szerokokadłubowy, fotokopiarka i faks. Najbardziej przełomowe zmiany technologiczne we współczesnym świecie zachodzą w dziedzinie elektroniki i komputerów.

36. Teoria wzrostu: model Solowa. Problem konwergencji.

Zgodnie z poglądami Roberta Solowa wzrost gospodarczy określony jest poprzez rozmiary produkcji. Przyjął on, że wielkość produkcji jest funkcja dwóch zmiennych: kapitału i pracy.

$$Pr = F(L, C)$$

gdzie:

Pr - wielkość produkcji w gospodarce;

L - nakład pracy;

C - nakłady kapitałowe.

Model Solowa pozwala na wyjaśnienie zależności pomiędzy wzrostem gospodarczym (rozumianym jako przyrost produkcji) a zasobami zaangażowanymi w proces wytwórczy. Pozwala więc na określenie wpływu technologii na rozmiary produkcji. Wiąże także rynek czynników wytwórczych ze zjawiskiem wzrostu gospodarczego, ponieważ to popyt i podaż pracy i kapitału decydują o tempie przyrostu mocy produkcyjnych. Omawiając tę koncepcję nie sposób pominąć następujące aspekty:

- wielkość kapitału zależy z jednej strony od inwestycji (które powiększają jego rozmiary), z drugiej strony od zużycia kapitału w wyniku zaangażowania w proces produkcji (co pomniejsza wartość kapitału);
- nakład pracy zależy od postępu technicznego oraz od przyrostu naturalnego.

Problem konwergencji.

W trakcie analiz modeli wzrostu gospodarczego w literaturze ekonomicznej omawia się jeszcze tzw. hipotezę konwergencji. Hipoteza konwergencji. z kolei wskazuje na to, że kraje o początkowo niskim PKB na 1 mieszkańca rejestrują szybszy wzrost PKB i doganiają pod tym względem kraje o rozwiniętej gospodarce rynkowej, gdzie występuje zdecydowanie wyższy PKB per capita. Taki proces jest obserwowany na świecie od zakończenia II wojny światowej. Oznacza to proces konwergencji., czyli zbliżania się krajów do siebie pod względem przechodzenia podobnych „ścieżek” wzrostu gospodarczego.

37. Przedstaw sposoby oddziaływania państwa na wzrost gospodarczy oraz pokaż ich możliwe skutki.

Ekonomiści wypracowali wiele konkurencyjnych teorii dotyczących polityki gospodarczej, która miałaby sprzyjać utrzymaniu wysokiego tempa wzrostu gospodarczego. Teorie te różnią się przede wszystkim oceną, jak dalece państwo może wpływać na tempo wzrostu.

Osiągnięcie i utrzymanie w długim okresie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego możliwe jest przede wszystkim dzięki działaniu podażowych czynników wzrostu gospodarczego, tj. dzięki odpowiednim nakładom czynników wytwórczych (np. inwestycyjnych) i czynników, które prowadzą do wzrostu ich efektywności (np. dzięki działaniu postępu technicznego). Ważne jest wypracowanie podstaw do długotrwałego wzrostu, czyli uruchomienie w gospodarce warunków działania czynników podażowych. Adresatem tych działań są mikropodmioty - przedsiębiorstwa, od poziomu ich konkurencyjności i zdolności do generowania zysków zależą bowiem możliwości wzrostu gospodarki.

OBCIĄŻENIA PODATKOWE

Zasadniczą metodę w rozwiązywaniu problemów makroekonomicznych, w tym problemów związanych z realizacją wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, zwolennicy podażowego podejścia do problemów ekonomicznych upatrują w **redukcji obciążeń podatkowych**. Uważa się, że zmiany w systemie podatkowym wpływają na tempo wzrostu gospodarczego. Wzrost obciążeń podatkowych może wpłynąć na obniżenie stopy inwestycji i ilości miejsc pracy w gospodarce, jak również na spadek wydajności pracy. Wysokie podatki silnie oddziałują na rynek pracy prowadząc do obciążenia nadmiernymi kosztami czynnika pracy, natomiast bardziej mobilny czynnik - kapitał, po prostu odpływa, obniżając tempo wzrostu gospodarczego i powodując wzrost stopy bezrobocia.

INTEGRACJA PAŃSTWA

Również nadmierna ingerencja państwa w gospodarkę, polegająca na podtrzymywaniu dotacjami nieefektywnych przedsiębiorstw i utrzymywaniu przerostu zatrudnienia, opóźniając proces prywatyzacji i restrukturyzacji całych sektorów gospodarki, ogranicza możliwości działania podażowych czynników wzrostu gospodarczego.

NAKLADY INWESTYCYJNE

Na skutek wyczerpywania się krótkookresowych czynników wzrostu gospodarczego, źródłem nowych miejsc pracy mogą być tylko dodatkowe nakłady rzeczowych środków kapitałowych (inwestycje), finansowane poprzez oszczędności. Nakłady inwestycyjne są też niezbędne do finansowania procesu unowocześniania polskiej gospodarki, uruchomienia innowacyjności w przedsiębiorstwach i stosowania postępu technicznego.

ZASOBY NATURALNE:

Zasoby naturalne to kolejny istotny czynnik wpływający na wzrost gospodarczy. Surowce, ich jakość i ilość zależy od złóż geologicznych w danym kraju oraz nakładu inwestycji w ich wydobywanie czyli tworzenie zakładów przemysłu wydobywczego np.: kopalni, rud żelaza itp.

HANDEL ZAGRANICZNY

Realizacja polityki podażowej powinna też prowadzić do poprawy bilansu handlu zagranicznego. Ponieważ wzrost importu jest związany z realizowanym w gospodarce wzrostem gospodarczym i napływem kapitału zagranicznego, hamujące oddziaływanie na import może prowadzić do osłabienia tempa wzrostu gospodarczego.

POLEPSZENIE WARUNKÓW GOSPODARCZYCH

Instytucja państwa może i powinna stworzyć odpowiednie warunki umożliwiające przedsiębiorcom swobodne podejmowanie decyzji produkcyjnych, w tym przede wszystkim – stabilne instytucje życia

gospodarczego, (np. regulacje prawne dotyczące rozpoczynania, prowadzenia i kończenia działalności gospodarczej, prawo podatkowe).

OTWARCIE GOSPODARKI

W tym właśnie kontekście rządy wielu krajów rozwijających się lub krajów, które jak np. państwa postsocjalistyczne dążą do przyspieszenia tempa wzrostu gospodarczego i stopniowego doganiania poziomu rozwoju krajów wysoko rozwiniętych, odwołują się do wzorców instytucji życia gospodarczego funkcjonujących w ugruntowanych gospodarkach rynkowych. Tego typu import instytucji ma na celu nie tylko skorzystanie ze sprawdzonych rozwiązań funkcjonujących za granicą, lecz również poprawę wiarygodności danego kraju jako miejsca lokowania inwestycji przez kapitał zagraniczny.

STOPA OSZCZĘDNOŚCI I INWESTYCJI

Wysoka inflacja demotywuje społeczeństwo do oszczędzania, również poziom stóp procentowych wpływa pozytywnie na poziom oszczędności, wyższe stopy procentowe zwiększają skłonność do oszczędzania, chociaż z drugiej strony wpływa to na wysokość oprocentowania kredytów, co negatywnie wpływa na wzrost gospodarczy.

ZMIANY STRUKTURALNE

Reformy strukturalne pozwolą na zwiększenie międzynarodowej konkurencyjności gospodarki i przemysłu, co jest warunkiem rozwoju eksportu. Zmiany strukturalne w gospodarce, polegające na technicznej restrukturyzacji przemysłu i rolnictwa, będą również prowadzić do rozwoju nowoczesnego sektora usług.

38. Elastyczność cenowa i dochodowa popytu jako narzędzie analizy zachowania konsumentów na rynku produktu.

1) Elastyczność cenowa

Elastyczność cenowa popytu jest mierzona stosunkiem względnej zmiany popytu do względnej zmiany ceny. Jest ona ilorazem procentowej zmiany popytu i procentowej zmiany ceny dobra:

$$E_P = - \frac{\frac{\Delta D}{D}}{\frac{\Delta P}{P}}$$

(E_P – elastyczność dochodowa popytu, D – popyt, P – cena)

Elastyczność cenowa popytu ma zwykle wartość **ujemną**. Wynika to z odwrotnej zależności między zmianą ceny a zmianą popytu (z ujemnego nachylenia krzywej popytu). Dodatnia elastyczność cenowa popytu charakteryzuje dobra Giffena i Veblena.

Dobra Giffena – dla nich wzrost ceny nie zniechęca do zakupu, ale zwiększa zapotrzebowanie na nie wśród ludzi o niskich dochodach. Konsumenti rekompensują sobie w ten sposób utratę możliwości nabywania innych dóbr. Przykład: chleb, ziemniaki w warunkach inflacji.

Dobra Veblena – dla nich również wzrost ceny przekłada się na wzrost popytu. Wyższa cena może zachęcać do konsumpcji, gdyż dobro świadczy o statusie materialnym konsumenta, jest dowodem jego zamożności (efekt snoba).

W analizie ekonomicznej rozróżnia się trzy podstawowe kategorie elastyczności cenowej (co do wartości bezwzględnej):

- $E_P > 1$ – elastyczność **wysoka** (popyt elastyczny), procentowa zmiana popytu jest wyższa niż procentowa zmiana ceny

- $E_P = 1$ – elastyczność **jednostkowa**, popyt zmienia się odwrotnie proporcjonalnie do zmiany ceny, procentowa zmiana popytu jest taka sama co do wartości jak procentowa zmiana ceny;

- $E_P < 1$ – elastyczność **niska** (popyt nieelastyczny), procentowa zmiana popytu jest niższa niż procentowa zmiana ceny

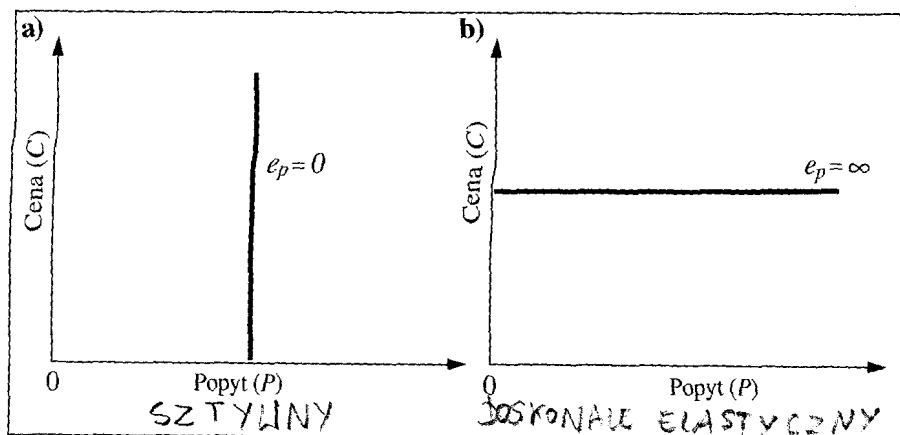
Przypadki szczególne:

- Popyt **szttywny** – jakkolwiek zmiana ceny nie wywołuje zmiany popytu. Wówczas $E_P = 0$. Konsument nie reaguje na zmianę ceny. Może dotyczyć np. towarów niezbędnych i niedających się zastąpić, typu sól.

- Popyt **doskonale elastyczny** – Występuje jedynie w warunkach doskonałej konkurencji, gdy przy istniejącym poziomie ceny producent może sprzedać całą swoją produkcję. Nawet przy niewielkim wzroście ceny u jednego producenta, klienci szybko przeniosą się do innego, który ceny nie zmienił.

Rysunek 3.8

Rodzaje popytu: a) popyt sztywny, b) popyt doskonale elastyczny

2) Elastyczność dochodowa

Dochodowa elastyczność popytu jest stosunkową zmianą popytu na dane dobro podzieloną przez stosunkową zmianę dochodu. Jest siłą reakcji popytu na zmianę dochodu konsumentów.

$$E_M = \frac{\frac{\Delta D}{D}}{\frac{\Delta M}{M}}$$

Interpretacja: o ile procent zmieni się popyt na jakiś towar, gdy dochód konsumenta zmieni się o 1%.

Prawo Engla:

W miarę wzrostu przeciętnego dochodu na jednego członka rodziny nie tylko rośnie ogólny popyt, ale zmienia się również jego struktura. Zmiany te idą w kierunku zmniejszania się procentowego udziału wydatków na żywność oraz inne dobra niższego rzędu i zwiększenia udziału wydatków na dobra wyższego rzędu (dobra konsumpcyjne trwałego użytku).

39. Efekt substytucyjny i dochodowy zmiany ceny. Funkcja popytu skompensowanego.

Spożycie dóbr przez konsumentów zmienia się pod wpływem zmiany ich cen. Te zmiany spożycia mogą mieć dwojaką naturę:

1) Mogą wynikać ze **zmiany relacji cen** obu dóbr, wywołanej zmianą ceny jednego z nich (**efekt substytucyjny**)

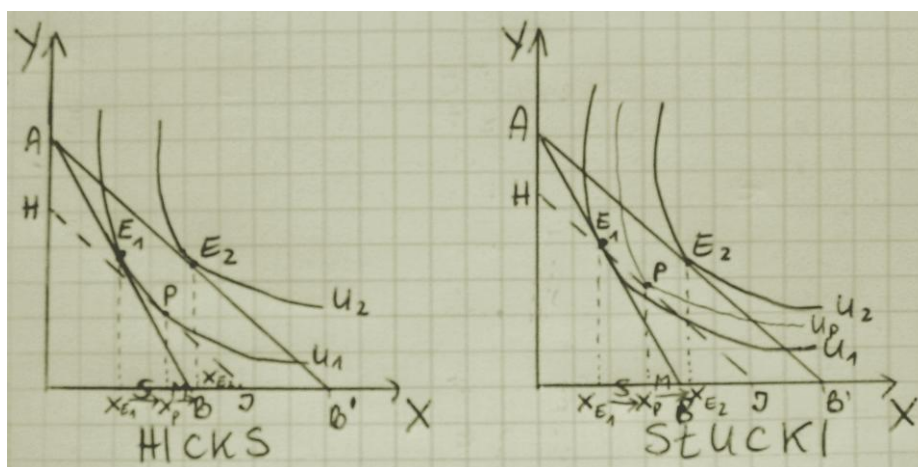
W takim przypadku zmienia się względne nastawienie konsumenta do nabywania tych dóbr, konsument będzie zainteresowany zmianą struktury zakupów. Kupi on więcej dobra, którego cena spadła, a zmniejszy zakup dobra, którego cena nie uległa zmianie. Dokona tym samym **substytucji** dobra względnie droższego dobrem względnie tańszym, by osiągnąć nowy punkt równowagi, odpowiadający zmienionym warunkom. Efekt substytucyjny sprawia, iż zwiększone zakupy jednego dobra wymagają odpowiedniego zmniejszenia zakupów innego dobra.

2) Mogą wynikać ze **zmiany siły nabywczej** konsumenta, wywołanej zmianą ceny jednego z dóbr (**efekt dochodowy**)

Jeśli zmiana ceny następuje przy stałym dochodzie nominalnym konsumenta, czyli określonej sumie posiadanych pieniędzy, to musi ona wywołać zmianę jego siły nabywczej, tj. ilości dóbr, które może kupić za daną sumę. Dokonuje się to przy niezmienionej strukturze zakupu analizowanych dóbr. Efekt dochodowy sprawia, iż konsument jest w stanie nabyć więcej obu dóbr.

Na rysunku pod wpływem zmiany relacji cen dóbr X i Y (wywołanej spadkiem ceny X), konsument będzie skłonny do zakupienia większej ilości względnie tańszego dobra X. Dlatego w pomocniczym koszyku optymalnym P ilość dobra X wzrosła kosztem ilości dobra Y.

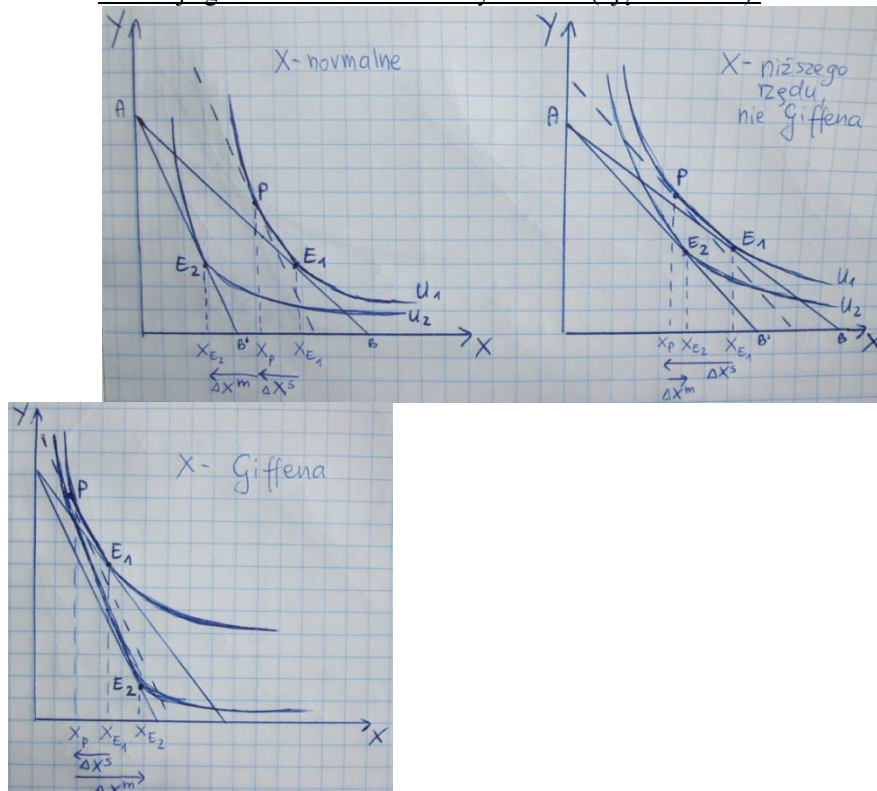
Różnica na przykładzie dóbr normalnych przy spadku ceny dobra X:

1) Efekt dochodowy

Efekt dochodowy obrazowany jest przez równoległe przesunięcie linii ograniczenia budżetowego przy utrzymaniu nowego, wynikowego stosunku cen (czyli nachylenia). Na rysunkach Efekt dochodowy obrazuje przesunięcie pomocniczej linii HJ do położenia AB'. Dzięki spadkowi ceny dobra X, konsument realnie dysponuje większym dochodem, konsument jest względnie bogatszy

Ilustracja graficzna dla wzrostu ceny dobra X (ujęcie Hicksa):

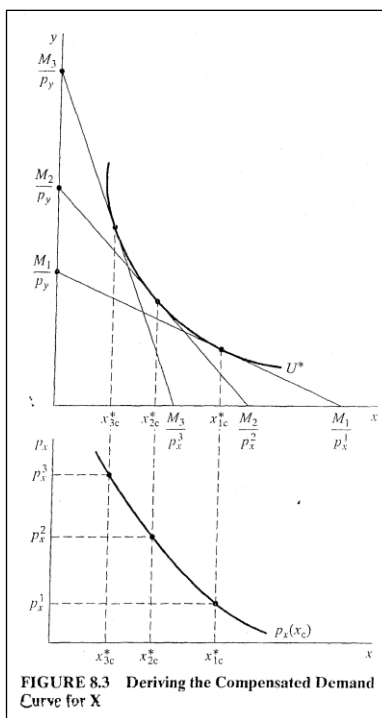
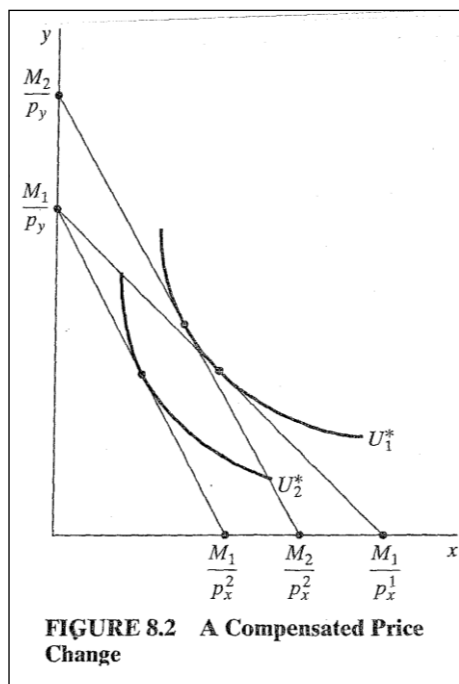

Funkcja skompensowanego popytu

Przyjmijmy, że po każdej zmianie ceny dochód konsumenta jest dostosowywany w taki sposób aby utrzymać go na tej samej krzywej obojętności, na jakiej znajdował się przed zmianą ceny. Ta zmiana dochodu określana jest mianem **kompensacji** wywołanej zmianą ceny (rys.8.2).

Jeżeli wyznaczymy ścieżkę optymalnych wyborów x po kompensacji (x_c) na wykresie ilustrującym problem maksymalizacji użyteczności, przy x_c na osi poziomej i p_x na osi pionowej, to możemy wyprowadzić odwrotny wykres wielkości popytu na X jako funkcję p_x utrzymując użyteczność i p_y jako stałe i pozwalamy dochodowi zmieniać się.

$$x_c^* = x_c^*(p_x; \bar{U}, \bar{p}_y)$$
. Jest to **funkcja popytu skompensowanego na X** (rys.8.3).

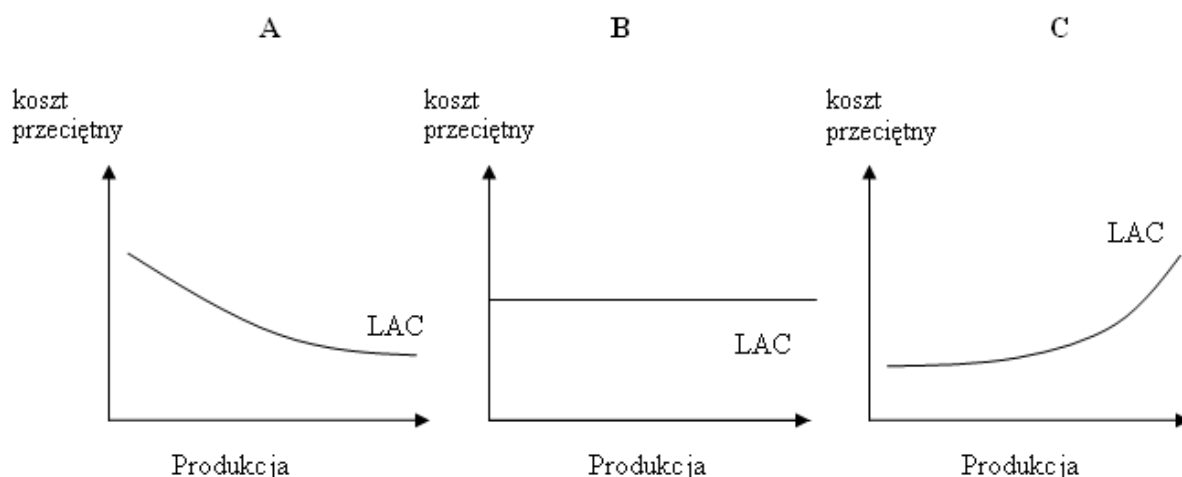

40. Korzyści i niekorzyści skali w produkcji.

Korzyści ze skali produkcji (inaczej: rosnące przychody ze skali) występują wtedy, kiedy długookresowe koszty przeciętne spadają wraz ze wzrostem rozmiarów produkcji. (a)

Stale przychody ze skali pojawiają się wówczas, gdy długookresowe koszty przeciętne są stałe przy wzroście produkcji. (b)

Niekorzyści skali (inaczej: malejące przychody ze skali) występują wtedy, kiedy długookresowe koszty przeciętne rosną wraz ze wzrostem produkcji. (c)

Korzyści skali

Istnieją trzy grupy przyczyn występowania korzyści ze skali produkcji:

- 1) Głównym powodem występowania rosnących korzyści skali jest **niepodzielność procesu produkcji**. Oznacza to konieczność ponoszenia przez przedsiębiorstwo określonego minimum nakładów (nazywane niekiedy kosztem stałym) niezbędnego do prowadzenia działalności i niezależnego od wolumenu produkcji – nie można zatrudnić pół menedżera lub mieć pół telefonu.
- 2) Drugi powód występowania rosnących korzyści skali powiązany jest ze **specjalizacją**. Wraz z rozwojem przedsiębiorstwa następuje zazwyczaj głębszy podział pracy, pozwalający pracownikom skoncentrować się na wykonywaniu pojedynczego zadania i zwiększyć dzięki temu swoją efektywność (np. jak po wprowadzeniu taśmy montażowej w przemyśle samochodowym).
- 3) Trzecia przyczyna powiązana jest z poprzednimi. Proces produkcyjny wiąże się często z **dużymi nakładami inwestycyjnymi** albo kosztami badań i rozwoju, które są wysokie, ponieważ ich wyniki są obarczone dużą niepewnością.

Niekorzyści skali

Podstawowym powodem pojawienia się niekorzyści skali są trudności w zarządzaniu dużym przedsiębiorstwem. Występują wówczas menedżerskie niekorzyści skali. Duże firmy wymagają wielu szczebli zarządzania, co powoduje iż przedsiębiorstwo staje się zbiurokratyzowane, powstają problemy z koordynacją poszczególnych działów i z tego powodu może wystąpić wzrost kosztów przeciętnych. Niekorzyści skali mogą być również związane z czynnikami geograficznymi (lokalizacja zakładów oraz rosnące koszty transportu) oraz z ograniczoną dostępnością określonego czynnika produkcji (np. brak złóż o wymaganej zawartości surowca) lub zmienność warunków produkcji.

41. Funkcje produkcji. Izokwanta.

Produkcja jest procesem, w którym jedno dobro (czynniki produkcji) są przekształcane w inne (produkty). W procesie produkcji zazwyczaj używane są następujące czynniki produkcji: ziemia, praca, surowce i kapitał (pieniądze inwestowane w produkcję, czyli kapitał finansowy oraz dobra służące do produkcji innych dóbr, czyli dobra kapitałowe (kapitał fizyczny) oraz zdolności, umiejętności, wiedza i doświadczenie wykonawców procesu produkcji, tj. kapitał ludzki). Chcąc otrzymać produkt, wytwórca łączy ze sobą czynniki wytwórcze w proporcjach, jakich wymaga zastosowania metoda (technika) produkcji. Możliwość wyboru techniki wynika z poziomu rozwoju technicznego. Proporcje, w jakich łączy się czynniki produkcji, zależą od przyjętej techniki, stosowanej przez przedsiębiorstwo.

Przy założeniu, że firma używa wyłącznie dwóch czynników produkcji: (K) – kapitału i (L) - pracy

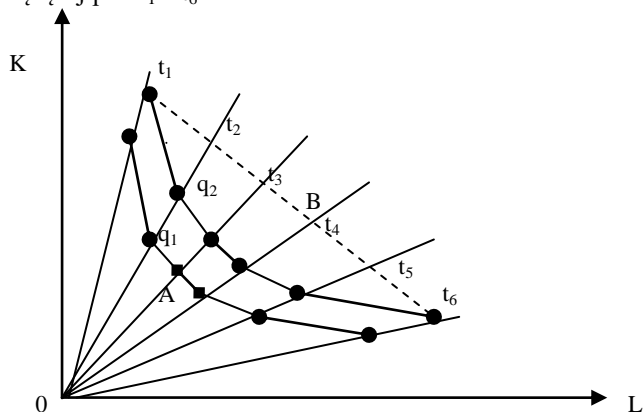
Funkcja produkcji (f) – określa maksymalną wielkość produkcji (q) przy danych nakładach wyżej wymienionych czynników produkcji¹¹ i ma następującą postać:

$$q = f(L, K).$$

Wyżej przedstawiona wielkość produkcji jest funkcją wielkości zatrudnienia dwóch czynników (L, K).

Izokwanta (krzywa jednakowego produktu) – zbiór kombinacji czynników produkcji, które pozwalają efektywnie wytworzyć określoną wielkość produkcji; stanowi warstwice funkcji produkcji (rzut pionowy punktów leżących na tej samej wysokości powierzchni wzgórza produkcji).¹²

Izokwanty dla coraz wyższych poziomów produkcji są coraz bardziej oddalone od początku układu współrzędnych. Graficzna ilustracja izokwanty przedstawiona została również poniżej przy pomocy łamanej linii łączącej mącą pkt. t_1 z t_6

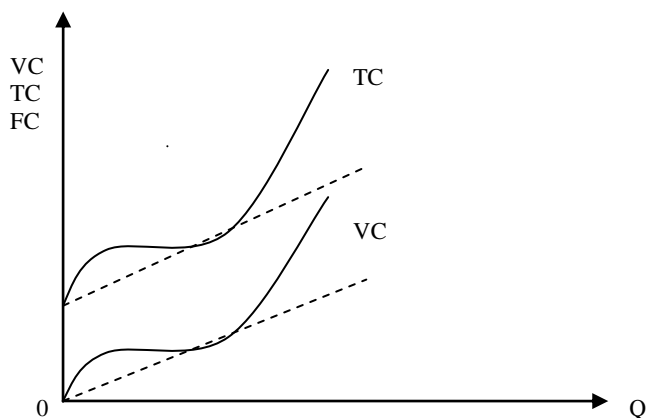
42. Krótkookresowe i długookresowe funkcje kosztów produkcji.

A) Krótkookresowe funkcje kosztów produkcji

Odwracając krótkookresową funkcję produkcji względem prostej przechodzącej przez początek układu współrzędnych pod kątem 45 stopni, na osi pionowej otrzymamy nakład pracy (L), czyli nakład czynnika zmiennego. Gdy nakład ten wyrazimy w pieniądzu, uzyskamy wówczas koszt zakupu czynnika zmiennego, czyli koszt zmienny VC (Variable Cost). Na osi poziomej znajdować się będzie produkcja q (koszt zastosowania czynnika stałego) czyli koszt stały – FC (Fix Cost), przedstawiony na rysunku poniżej za pomocą przesunięcia w górę krzywej VC. (koszt stały nie zmienia się bez względu na wielkość produkcji).

¹¹ E. Czamy „Mikroekonomia”; s. 114

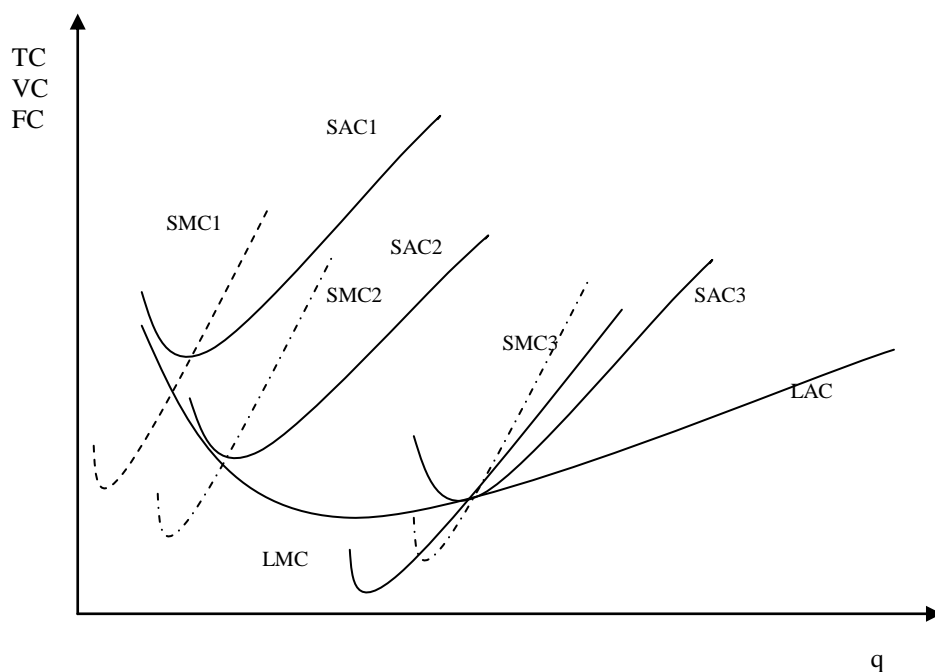
¹² E. Czamy „Mikroekonomia”; s. 114

Rysunek funkcja kosztów

B) Długookresowe funkcje kosztów produkcji

W długim okresie firma może dobrowolnie zmieniać ilość czynników. W konsekwencji może minimalizować koszty wybranej produkcji, uwzględniając nakłady na zatrudnienie wszystkich czynników. W krótkim okresie jej możliwości wyboru są ograniczone obecnością stałych czynników produkcji. Dlatego krótkookresowy koszt przeciętny (SAC) nie może być niższy niż odpowiedni koszt w długim okresie. Oznacza to że krzywa krótkookresowego kosztu przeciętnego nie może leżeć poniżej linii długookresowego kosztu przeciętnego.

Rysunek. Krzywe kosztów przeciętnych w długim okresie.

43. Koszty w ujęciu księgowym i ekonomicznym.

A) Koszty ekonomiczne

Do kategorii kosztów ekonomicznych należą koszty

1. **Koszty całkowite (TC)** jest to suma wydatków pieniężnych poniesiona na czynniki wytwórcze zatrudnione w celu uzyskania określonej produkcji. Zwiększają się one wraz ze wzrostem produkcji. Wynika to z faktu, że trzeba więcej pracy i innych nakładów, by wytworzyć więcej danego dobra. Zaangażowanie dodatkowych czynników produkcji wymaga zatem poniesienia dodatkowych kosztów pieniężnych. Koszt całkowity to najniższe całkowite wydatki pieniężne konieczne do wytworzenia każdego poziomu produkcji q . TC rośnie, gdy rośnie q . W skład kosztów całkowitych wchodzi koszty stałe (FC) oraz koszty zmienne (VC).

2. **Koszty stałe (FC)** (zwane także ogólnymi, utopionymi) to np. koszty czynszu, koszty odsetek od długów, płace pracowników umysłowych na stałych posadach. Koszty te są niezależne od poziomu produkcji,

a zatem są ponoszone nawet wówczas gdy przedsiębiorstwo nie produkuje. Koszt stały to całkowite wydatki pieniężne ponoszone nawet wtedy, gdy nie wytwarza się produkcji.

3. **Koszty zmienne (VC)** to koszty, które zmieniają się wraz ze wzrostem produkcji (np. koszty materiałów koniecznych do produkcji, zatrudnienia pracowników pracujących przy taśmach montażowych). VC z definicji zaczynają się od zera; jest to ta część TC, która zmienia się wraz z produkcją. Koszt zmienny to wydatki zmieniające się wraz ze zmianami poziomu produkcji- takie jak wydatki na surowce, płace i paliwo.

4. **koszt krańcowy (MC)**, to przyrost kosztów przypadających na jednostkowy przyrost produkcji. Analitycznie oblicza się go za pomocą pierwszej pochodnej funkcji kosztu całkowitego. Jest to dodatkowy koszt wyprodukowania jednej dodatkowej jednostki. Krzywa kosztów krańcowych ma kształt litery U, w fazie początkowej opada, następnie osiąga minimum, po czym zaczyna się wznosić.

5. **Koszt przeciętny (AC)**, średni koszt wytworzenia jednostki produktu. Jest to całkowity koszt przypadający na jedną jednostkę produkcji ($AC=TC/q$). Porównując koszt przeciętny z ceną przedsiębiorstwa mogą stwierdzić, czy osiągają zysk, czy nie.

B) Koszty w ujęciu księgowym

W rachunkowości przedsiębiorstwa wiele kategorii kosztów wygląda podobnie do kategorii kosztów ekonomicznych. **Koszty księgowe**, to koszty ujmowane przez księgowych w rachunku wyników przedsiębiorstwa (np. koszty operacyjne (materiały, koszty pracy) koszty sprzedaży, odsetki, amortyzacja). Występują jednak poważne różnice między sposobem mierzenia kosztów przez przedsiębiorstwa a ich interpretacją w teorii ekonomii.

Polegają one na tym, że ekonomiści uwzględniają wszystkie koszty, niezależnie od tego, czy odzwierciedlają one transakcje pieniężne, czy ich nie odzwierciedlają, a zatem uwzględniają także **koszty utraconych korzyści** (w świecie niedoboru, wybór jednego dobra wiąże się z wyrzeczeniem się innego. To utracone dobro jest właśnie kosztem utraconych korzyści). Jest wiele ważnych kosztów utraconych korzyści, na przykład w małych firmach rodzina może wносить wkład w postaci wielu nieopłaconych godzin pracy, które to nie są włączane do rachunkowości kosztów. Rachunkowość nie uwzględnia także obciążeń z tytułu finansowego wkładu właściciela, nie obejmuje także kosztów zanieczyszczenia środowiska, gdy przedsiębiorstwo odprowadza toksyczne odpady do rzeki. Ale z punktu widzenia ekonomisty, każdy z tych kosztów jest kosztem realnym dla gospodarki.

44. Analiza porównawcza konkurencji doskonałej i monopolu pełnego.

Konkurencja doskonała i monopol pełny (monopson) to dwie skrajne struktury rynkowe, które od początku lat dwudziestych XX wieku stanowiły podstawowe narzędzia analizy funkcjonowania poszczególnych rynków.

Rynek doskonale konkurencyjny, to taki rynek na którym zarówno sprzedający, jak i kupujący uważają, że ich decyzje o kupnie i sprzedaży nie wpływają na poziom ceny rynkowej. Monopolistą jest jedyny sprzedawca lub jedyny potencjalny sprzedawca dobra w danej gałęzi. Monopsolistą jest jedyny nabywca lub jedyny potencjalny nabywca dobra pochodzącego z danej gałęzi.

Konkurencja doskonała, to stan rynku w którym pojedyncze przedsiębiorstwo działa obok wielu podobnych do siebie, ma pełną informację i nie wywiera wpływu na cenę produktu; nabywcy również nie wpływają na cenę i jest im obojętne, czyj produkt kupują. **Rynek doskonale konkurencyjny** charakteryzuje to, że działa na nim wielu producentów, oferujących jednorodne dobro. Żaden z nich nie wpływa na cenę swego towaru. Postęp techniczny nie różnicuje przedsiębiorstw (mają one jednakową funkcję produkcji). Jest wielu kupujących. Jest im obojętne, czyj produkt kupują. Podobnie jak producenci nie wpływają oni na cenę towaru. Wszyscy uczestnicy rynku dysponują pełną informacją na jego temat (rynek jest przejrzysty). Nowe firmy bez przeszkód wchodzi do branży.

Na takim rynku przedsiębiorstwo nie wpływa na cenę swego produktu (jest cenobiorcą). Nie decyduje także o cenach czynników wytwórczych. Samodzielnie wybiera natomiast wielkość swojej produkcji. Rozstrzyga, więc kwestię wyboru techniki oraz ilości zatrudnionych czynników.

Monopol, charakteryzuje się tym, że firma działająca na rynku kontroluje całą branżę i jest jedynym dostawcą danego towaru.

Monopol pełny występuje w rzeczywistości gospodarczej względnie rzadko. Niezbyt często bowiem nabywcy mogą kupować dany produkt tylko u jednego sprzedawcy, co oznacza, że nie ma dóbr substytucyjnych wobec wyboru monopolisty. W rzeczywistości istnieją substytuty wyrobu monopolisty. W konsekwencji popyt na produkt monopolisty zależy nie tylko od jego ceny, lecz także od cen substytutów. Jeśli polityka gospodarcza pozwala na swobodny przywóz towarów z zagranicy, to mogą się one stać substytutami produktu dotychczasowego monopolisty. Monopole pełne są rzadkością także dlatego, że w długim okresie zwykle ktoś próbuje wejść na ich rynek i powoduje przekształcenie gp w rynek oligopolisty. Model **monopolu pełnego** zakłada, że na rynku działa jeden producent, który sprzedaje towar rozproszonym nabywcom, nie preferując żadnego z nich. Monopolista zna potencjalne rozmiary popytu na swój produkt przy różnych poziomach cen,

podczas gdy nabywcy wiedzą jedynie, ile on kosztuje w danym momencie. Monopolista może podnieść cenę swego wyrobu, nie tracąc, tak jak to się dzieje w przypadku firmy doskonale konkurencyjnej, wszystkich nabywców. W jego przypadku cena nie jest dana przez rynek, lecz stanowi zmienną decyzyjną. Jest on cenotwórcą na rynku swojego produktu.

45. Maksymalizacja zysku firmy doskonale konkurencyjnej w krótkim i długim okresie. Produkcja o popyt firmy na zmienny czynnik produkcji w punkcie optimum.

Maksymalizacja zysku:

$\Pi(q)$ – zysk przedsiębiorstwa

$TR(q)$ – całkowity przychód uzyskany ze sprzedaży q jednostek

$TC(q)$ – całkowity koszt produkcji q

Funkcja maksymalizacji zysku:

$$\max. \Pi(q) = \max. [TR(q) - TC(q)]$$

Firma doskonale konkurencyjna maksymalizuje zysk, jeśli wytwarza taką ilość produktu, przy której koszt krańcowy równa się cenie:

$$MC = P = MR$$

MC – koszt krańcowy

MR – utarg krańcowy

P – cena produktu

W krótkim okresie rozróżnia się:

- przeciętne koszty stałe (AFC)
- przeciętne koszty zmienne (AVC)

W długim okresie występują tylko przeciętne koszty stałe.

Krótki okres

- firmy wykorzystują przynajmniej jeden stały czynnik produkcji
- nowe firmy nie wchodzi do branży a stare nie wychodzą (ew. rezygnują z wytwarzania towaru)
- zmiany wielkości produkcji następują wyłącznie wskutek zmian wielkości zatrudnienia
zmiennych czynników wytwórczych

Decyzja o podjęciu produkcji:

- w krótkim okresie firma zrezygnuje z produkcji jeśli utracony koszt stały będzie stanowił mniejszą stratę niż ta, wynikająca z podjęcia produkcji
- gdy: $P < AVC$ firmie jest obojętne czy podjąć produkcję
- jeśli: $MC(q) = P >$ lub $= AVC(q)$ firma podejmuje produkcję, a jej strata jest równa wysokości kosztów stałych.
- gdy $SAC > P > AVC$ produkcja ze stratą jest opłacalna.

Maksymalizacja zysku a nakłady czynników produkcji

- funkcja zysku przedsiębiorstwa zależy od dwóch czynników pracy (L) i kapitału (K)

$$\Pi(q) = TR(q) - TC(q) = P \times q - w \times L - r \times K \text{ (stałe)}$$

w – płaca

L – wielkość zatrudnienia

r – stopa procentowa

K – zatrudniony kapitał

- największy zysk firma osiąga wtedy, gdy wartość dodatkowej produkcji równa się cenie dodatkowego czynnika zmiennego
- czynnikiem zmiennym jest praca, kapitał jest czynnikiem stałym więc nie można go zmienić w krótkim okresie
- iloczyn ceny produktu sprzedanego (P) i krańcowej produktywności pracy (MPL) to wartość krańcowa produktu pracy (VMPL)
- firma osiąga maksymalny zysk wtedy, gdy VMPL jest równy w (płaca)

Długi okres

- możliwość dostosowania wszystkich czynników produkcji do warunków rynku lub wycofanie się z branży
- nowe firmy mogą wchodzić do branży
- krzywa długookresowych kosztów krańcowych (LMC) jest bardziej spłaszczona w porównaniu z krzywą SMC ponieważ tylko w długim okresie przedsiębiorstwo może swobodnie kształtować nakłady wszystkich czynników produkcji
- przedsiębiorstwo nie może ponosić strat

Decyzja o podjęciu produkcji:

- jeśli $P < LAC \rightarrow$ przedsiębiorstwo ponosi stratę w długim okresie \rightarrow zaprzestanie produkcji
- jeśli $P = LAC \rightarrow$ firma realizuje zysk normalny czyli zysk ekonomiczny równy zero
- jeśli $P > LAC \rightarrow$ firma realizuje zysk nadzwyczajny

Maksymalizacja zysku a nakłady czynników produkcji

- funkcja zysku przedsiębiorstwa zależy od dwóch czynników pracy (L) i kapitału (K)

$$\Pi(q) = TR(q) - TC(q) = P \times q - w \times L - r \times K$$

w – płaca

L – wielkość zatrudnienia

r – stopa procentowa

K – zatrudniony kapitał

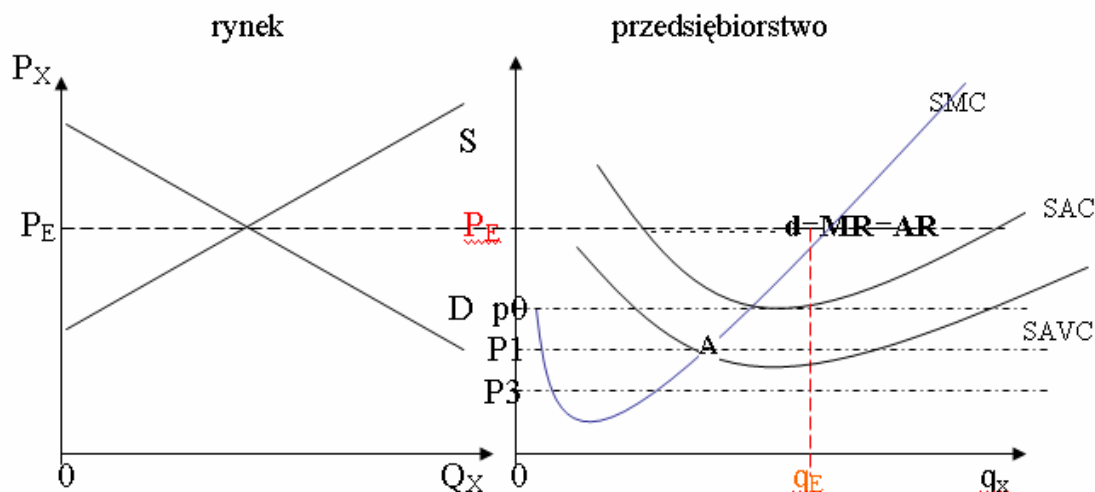
- wszystkie czynniki produkcji są zmienne
- wielkość zysku zależy od pracy (L) i od nakładów kapitału (K)
- iloczyn ceny kapitału (K) i krańcowej produktywności kapitału (MPK) to wartość krańcowa produktu kapitału (VMPK)
- firma osiąga maksymalny zysk wtedy, gdy VMPL jest równy w (płaca) oraz VMPK równa się r (stopa procentowa)

46. Równowaga firmy i gałęzi na rynku doskonale konkurencyjnym w krótkim i długim okresie.

Na rynku doskonale konkurencyjnym istnieje duża liczba przedsiębiorstw, na którym zarówno sprzedający jak i kupujący uznają, że ich decyzje o kupnie i sprzedaży nie wpływają na poziom ceny. Każda z firm ma znikomy udział w produkcji całej gałęzi a cenę rynkową przyjmuje jako niezależną od własnego poziomu produkcji – jest cenobiorcą. Produkowane dobra w doskonałej konkurencji są to produkty jednorodne (standaryzowane). Producenci mają pełną swobodę wejścia i wyjścia z rynku. Istnieje pełna przejrzystość rynku, tzn. że wszyscy konsumenci są doskonale zorientowani co do cen różnych produktów i jest im obojętne, u którego producenta dokonają zakupu. Istnieje także doskonała podzielność i przenośność czynników produkcji, dlatego też producenci natychmiast dostosowują swoją działalność do aktualnych wymagań rynku. Każdy przedsiębiorca poszukuje optymalnych rozmiarów produkcji, przy których może zmaksymalizować swój zysk.

Popyt na dobro pojedynczej firmy jest nieskończenie elastyczny, co oznacza że funkcja popytu w modelu doskonałej konkurencji jest pozioma przy cenie rynkowej. Przedsiębiorstwo stosuje warunek krańcowy ($MC=MR$), aby znaleźć optymalną wielkość produkcji, zapewniając zysk. Następnie za pomocą kryterium odwołującego się do wielkości przeciętnych sprawdza, czy cena, po której sprzedaje swój produkt, pokrywa koszt przeciętny. Szczególną cechą konkurencji doskonałej jest stosunek między utargiem krańcowym a ceną. Przedsiębiorstwo działające w ramach tej struktury napotyka poziomą krzywą popytu.

Równowaga w krótkim okresie

krzywa kosztu krańcowego SMC
 krzywa kosztu przeciętnego SAC
 krzywa utargu przeciętnego AR
 krzywa utargu krańcowego MR

Równowaga w długim okresie

W długim okresie wszystkie nakłady są zmienne i firma może dostosować wszystkie czynniki produkcji do warunków rynku lub zdecydować się na opuszczenie branży. Równocześnie możliwe jest także wchodzenie do branży nowych firm.

Proces dostosowywania się do nowych warunków jest złożony, ponieważ wejście nowych firm przesuwają krzywą podaży w prawo powodując zmianę punktu równowagi i konieczność obniżenia ceny. To powoduje proces dostosowywania się już istniejących firm i zmniejszenie rozmiarów ich produkcji.

długookresowa krzywa kosztów przeciętnych LAC

długookresowa krzywa kosztów krańcowych LMC

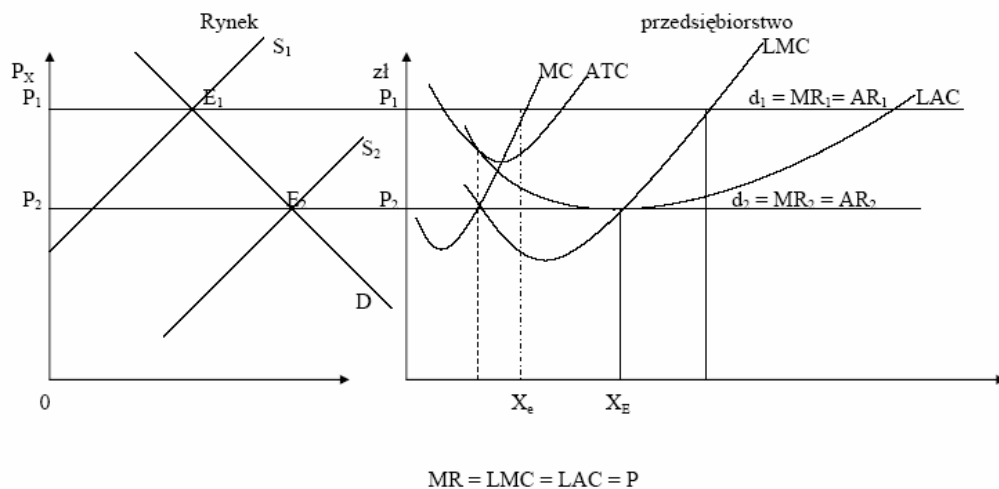
krótkookresowa krzywa kosztów krańcowych MC

krótkookresowa krzywa kosztów przeciętnych AC

Maksymalny zysk osiąga się przez wytwarzanie produkcji w takim zakładzie i w takiej wielkości, przy której $LMC=MR$ a jednocześnie obydwa są równe cenie rynkowej. Przy cenie wyższej od P_2 przedsiębiorstwo osiąga zysk, ponieważ cena jest wyższa od długookresowego kosztu przeciętnego (LAC). Przy cenie niższej od P_2 , przedsiębiorstwo ponosi straty, ponieważ nie wytworzy żadnej produkcji. Krzywa długookresowej podaży to krzywa powyżej punktu przecięcia się LMC i LAC.

Długookresowa równowaga firmy jest wtedy gdy $p=LMC=LAC=MC=ATC=MR$

Konkurencja doskonała – długi okres

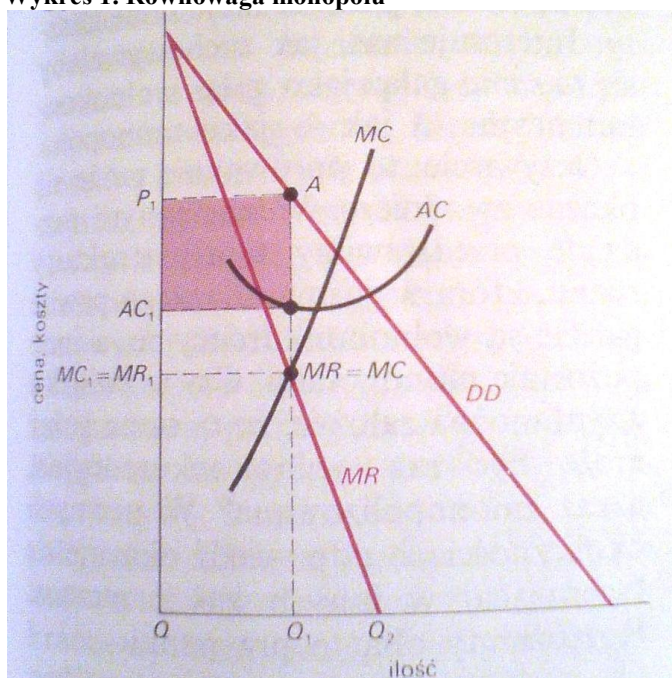
47. Wielkość produkcji maksymalizującej zysk i decyzje dotyczące zatrudnienia czynników produkcji w monopolu. Społeczny koszt wytworzenia siły monopolowej.

Produkcja maksymalizująca zysk

Gdy $MR > MC$, to dodatkowa jednostka produktu przyniesie większy przyrost utargu niż kosztów, a więc zwiększy zyski. Gdy $MC > MR$, to ostatnia jednostka bardziej zwiększa koszty niż utarg, czyli opłacalne byłoby zmniejszenie produkcji. Gdy $MR = MC$, wówczas produkcja osiąga poziom maksymalizujący zyski lub minimalizujący straty.

Następnie monopolista musi sprawdzić, czy przy tym poziomie produkcji cena (czyli utarg przeciętny) pokrywa przeciętne koszty zmienne w krótkim okresie i przeciętne koszty całkowite w długim okresie. Jeśli tak nie jest, to w krótkim okresie powinien zaprzestać produkcji, w długim zaś opuścić gałąź.

Wykres 1. Równowaga monopolu

Krzywa kosztów krańcowych MC przechodzi przez najniższy punkt krzywej kosztów przeciętnych AC . Krzywa utargu krańcowego MR leży poniżej opadającej krzywej popytu DD . Monopolista wybiera wielkość

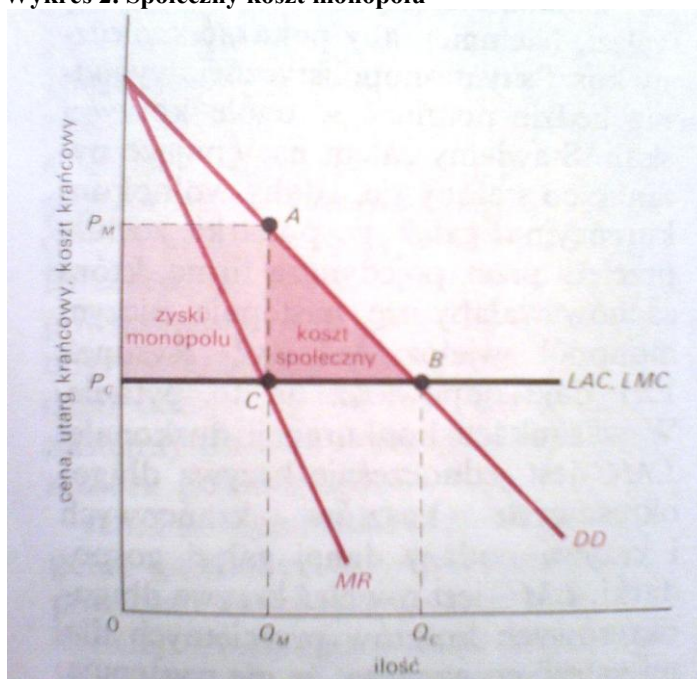
produkcji Q_1 tak, aby został spełniony warunek $MR=MC$. Cena, po której można sprzedać Q_1 jednostek zależy od przebiegu krzywej popytu DD . Monopolista sprzedaje Q_1 jednostek produktu po cenie P_1 za jednostkę. Zysk na jednostce wyznacza różnica między ceną a kosztami przeciętnymi (P_1-AC_1) przy produkcji wynoszącej Q_1 . Zysk całkowity odpowiada zacieniowanemu polu $(P_1-AC_1) \times Q_1$. Nawet w długim okresie monopolista osiąga zyski nadzwyczajne, nazywane monopolistycznymi.

Spółeczny koszt monopolu

Czy społeczeństwo powinno się sprzeciwiać temu, że monopolista zmniejsza produkcję i winduje ceny ponad poziom kosztu krańcowego?

Koszt krańcowy jest miarą wartości środków zużytych do wytworzenia ostatniej jednostki dobra. Skoro konsumenci nabywają dany produkt dobrowolnie, to cena musi wyznaczać krańcową korzyść z nabycia ostatniej jednostki. Gdyby korzyść krańcowa była wyższa od ceny, konsumenci kupowaliby jeszcze więcej. Gdyby korzyść krańcowa była mniejsza niż cena, konsumenci nie kupowaliby ostatniej jednostki tego towaru za taką cenę. Społeczeństwo powinno dążyć do zrównania kosztu krańcowego dobra z wielkością swej krańcowej korzyści. Jeśli koszt krańcowy jest niższy niż korzyść krańcowa, to społeczeństwo poprawi swoje położenie kupując większą ilość towaru. W gałęzi wolnokonkurencyjnej następuje automatyczne zrównanie kosztu krańcowego z ceną. Natomiast monopol zrównując koszt krańcowy z utargiem krańcowym, wytwarza taką wielkość produkcji, dla której cena przekracza koszt krańcowy. W rezultacie produkuje mniej towaru niż chciałoby społeczeństwo. Nadwyżka ceny ponad utarg i koszt krańcowy jest miarą siły monopolistycznej przedsiębiorstwa.

Wykres 2. Spółeczny koszt monopolu

48. Różnicowanie cen w monopolu oraz sposoby wyznaczania ceny na produkt przez monopolizację.

RÓŻNICOWANIE CENY PRZEZ MONOPOLISTĘ:

Występuje ono, gdy monopolista sprzedaje to samo, jednorodne dobro po różnych cenach, różnym grupom odbiorców. Możliwość taka wynika z ujemnie nachylonej krzywej popytu monopolu, która wskazuje, że niektórzy odbiorcy są skłonni zapłacić wyższą cenę, aby otrzymać dany wyrób. Jeżeli każda jednostka produktu może zostać sprzedana za inną cenę, to utarg z już wyprodukowanych jednostek nie spada pod wpływem obniżenia ceny dodatkowej jednostki.

Różnicowanie cen I stopnia (=doskonałe różnicowanie cen)

Sprzedawanie kolejnej jednostki dobra po możliwej do osiągnięcia cenie maksymalnej. Monopolista zna maksymalną sumę, którą każdy nabywca zapłaci za każdą ilość dobra.

Dąży do maksymalizacji zysku więc ustala dla każdego najwyższą cenę, jaką jest skłonny zapłacić.

- **Różnicowanie cen II stopnia**

Stosowanie różnych cen dla nabywców w zależności od spełnienia przez nich pewnych kryteriów, (np. obniżka cen za ilości przekraczające pewne przedziały, korzystanie z oferty w różnym czasie - taryfy dzienne, nocne).

- **Różnicowanie cen III stopnia**

Wyodrębnianie pewnych grup nabywców.

Dla każdej grupy ustalana jest odrębna cena.

Każda z nich ma swoją krzywą popytu o różnej elastyczności.

Problem monopolisty to ustalenie, ile produktów powinien przeznaczyć dla każdej z grup oraz jakie powinny być ceny.

Krzywa popytu rynkowego DD jest zarazem krzywą popytu indywidualnego dd,

gdyż monopolista jest jedynym dostawcą rozpatrywanego dobra na rynek.

Ma ona normalnie ujemne nachylenie oraz dla każdego poziomu ceny określoną elastyczność.

USTALANIE CENY PRZEZ MONOPOLISTĘ:

Firma wolnokonkurencyjna jest biorcą ceny – przyjmuje za daną cenę równowagi (wynika z oddziaływania podaży i popytu rynkowego).

Monopolista ustala cenę sam i jest twórcą cen. Decydując się na wytwarzanie ilości Q_1 monopolista w rzeczywistości ustala cenę na poziomie P_1 , wiedząc, że klienci będą wówczas chcieli nabyć dokładnie Q_1 jednostek.

Maksymalizujący zysk monopolista produkuje ilość Q_1 , przy której $MC=MR$ (złota reguła maksymalizacji zysku). Następnie musi sprawdzić, czy cena pokrywa koszt przeciętny (AC_1)

Przy dowolnych rozmiarach produkcji, cena przewyższa utarg krańcowy uzyskiwany przez monopolistę, bo krzywa popytu opada. Zrównując zatem MC (koszt krańcowy) i MR (utarg krańcowy), monopolista ustala taką cenę, która przewyższa koszt krańcowy. Nadwyżka ceny nad MC stanowi miarę siły monopolistycznej przedsiębiorstwa. (market power).

49. Bariery wejścia i wyjścia z gałęzi. Wpływ barier na warunki konkurencji w gałęzi.

Rola wejść i wyjść na rynek

Jeśli nawet w obrębie oligopolu toczy się ostra walka konkurencyjna, to zwykle wejście do danej gałęzi jest utrudnione przez rozmaite **bariery wejścia**., Które chronią firmy już w niej funkcjonujące przed konkurencją zewnętrzną?

Wiążą się one m.in. z charakterem produkcji gałęzi i są poniekąd naturalne (np. zasoby surowcowe, bariera kapitałowa i technologiczna). Inne są tworzone celowo przez przedsiębiorstwa działające już w danej branży (patenty, reklama, własna sieć dystrybucji). Bariery te pozwalają na utrzymanie w długim okresie stosunkowo wysokich zysków.

Rynki sporne

Jeżeli wejście na rynek i wyjście z niego nie jest trudne, jak w przypadku konkurencji doskonałej, mamy do czynienia z rynkiem spornym. Przybysze mogą wówczas stosować taktykę uderz i uciekaj (ang. hit and run). Polega ona na podejmowaniu produkcji w dziedzinie przynoszącej wysokie zyski i wycofywaniu się, zanim cena spadnie pod wpływem obronnego zwiększenia podaży przez zaatakowane firmy „ miejscowe”. Zysk nadzwyczajny przedsiębiorstw produkujących na takim rynku nie jest wielki. Jego część przejmują firmy – napastnicy. Rynki sporne są stosunkowo rzadkie.

Zwykle wejście na rynek jest kosztowne, a poniesionych nakładów nie sposób odzyskać. Mówi się o nich wówczas, że zostały utopione (ang. sunk costs)

Odstraszenie

Nawet wtedy, gdy niemożliwie jest zastosowanie przez przybyszów taktyki uderz i uciekaj, zagrożenie wejściem do gałęzi nowych przedsiębiorstw pozostaje realne. Broniąc swojego rynku, firma może wtedy odstraszać konkurentów. Skutecznym narzędziem odstraszania nowych konkurentów jest możliwość obniżenia ceny do poziomu, który zmusi nową firmę do wycofania się. .

Inny sposób to wiarygodne zapowiedzi, że będzie ono zwalczać przybysza zwiększając podaż. Np. firma obawiająca się ataku buduje nowy zakład i czeka na przybysza. Jego pojawienie się powoduje rozpoczęcie produkcji i wzrost podaży. Decydujące jest to, że – po zbudowaniu dodatkowego zakładu – broniącej się firmie opłaca się podjąć walkę, czyli zwiększyć produkcję. Wydatki poniesione na rozbudowę mocy wytwórczych

zwracają się wtedy, przynajmniej częściowo, w formie korzyści skali. Gdyby natomiast nowego zakładu nie wybudowano, korzyści skali byłyby mniejsze i podjęcie walki mogłoby się nie opłacać

Wpływ barier wejścia i barier wyjścia na rentowność osiąganą przez przedsiębiorstwo:

Naciski związane z wyrobami substytucyjnymi:

Na największą uwagę zasługują wyroby substytucyjne, które:

- skutecznie mogą zastępować wyroby danego sektora pod względem cenowoefektywnościowym
- wytwarzane są przez sektory osiągające wysokie zyski

Podstawowe strategie konkurencji:

- wiodąca pozycja pod względem kosztów całkowitych
 - zróżnicowanie
 - koncentracja
-

50. Konkurencja oligopolistyczna. Modele duopolu Cournota i Stackelberga.

Oligopol – forma konkurencji niedoskonałej, pośredniej między konkurencją monopolistyczną a monopolem; jest to rynek, na którym działa niewiele (kilka, kilkanaście firm). Bariery wejścia na rynek są dość wysokie, a o zachowaniach przedsiębiorstw decyduje ich *współzależność* (zachowanie konkurentów i oczekiwania dotyczące tych zachowań).¹³

I. Przywództwo ilościowe (Model Stackelberg’a)¹⁴

W przypadku przywództwa ilościowego jedna z firm dokonuje wyboru przed inną firmą. Przykładem takiego lidera jest IBM w przemyśle komputerowym, którego zachowanie jest obserwowane i naśladowane przez pozostałych uczestników rynku.

Model teoretyczny

Firma 1 (F1) jest liderem i produkuje ilość y_1 , F2 jest naśladowcą i reaguje wybierając ilość y_2 . Cena rynkowa zależy od łącznej ilości wyprodukowanego dobra, o czym wiedzą obie firmy. Lider decydując o wielkości produkcji maksymalizującej jego zyski musi wziąć pod uwagę zachowanie naśladowcy, który również będzie dążył do maksymalizacji zysku. Zysk naśladowcy zależy od wyboru ilości produkcji przez lidera, zatem wielkość y_1 naśladowca traktuje jako daną.

$$\max_{y_2} [p(y_1 + y_2) y_2 - c_2(y_2)]$$

Naśladowca wybiera taki poziom produkcji, przy którym przychód krańcowy MR_2 równa się kosztowi krańcowemu MC_2 :

$$MR_2 = p(y_1 + y_2) + \Delta p / \Delta y_2 \cdot y_2 = MC_2$$

Kiedy naśladowca powiększa swoją produkcję, powiększa też swoje przychody dzięki sprzedaży większej ilości produktu po cenie rynkowej. To jednak powoduje spadek ceny o Δp i obniża zyski ze wszystkich jednostek. Wybór dokonany przez naśladowcę zależy od wcześniejszego wyboru lidera: $y_2 = f_2(y_1)$. Funkcja $f_2(y_1)$ jest nazywana **funkcją reakcji**, gdyż mówi o tym, jak naśladowca będzie reagował na ilość produkcji wybraną przez lidera.

II. Jednoczesne ustalanie ilości (Model Cournot’a)¹⁵

W modelu Cournot’a mamy do czynienia z sytuacją, w której obie firmy jednocześnie decydują o wytwarzanych przez siebie ilościach. Muszą przy tym przewidzieć wybór konkurenta dotyczący ilości. Przy danych oczekiwaniach każda firma wybiera produkcję maksymalizującą zyski.

¹³ [5], s. 216.

¹⁴ [4], s. 472-477.

¹⁵ [4], s. 481 – 486.

W **równowadze Cournot'a** każda z firm maksymalizuje swoje zyski przy danych przekonaniach co do wyboru produkcji dokonywanego przez drugą firmę, a przekonania te są potwierdzone w punkcie równowagi, tzn. **każda firma wybiera jako optymalny ten poziom produkcji, o którym druga firma sądzi, że będzie wybrany**. Równowaga Cournot'a znajduje się w punkcie, gdzie przecinają się dwie krzywe reakcji¹⁶:

$$y_1^* = f(y_2^*)$$

$$y_2^* = f(y_1^*)$$

W punkcie Cournot'a każda firma wytwarza ilość produkcji maksymalizującej jej zyski przy danym wyborze poziomu produkcji dokonanym przez drugą firmę.

51. Kartel jako przykład strategicznych zachowań podmiotów ekonomicznych

I. Kartel

Członkowie oligopolu mogą się porozumieć, aby ich gałąź działała tak jak monopol. Wystarczy ograniczyć produkcję, aby cena danego produktu wzrosła. Uzyskany w ten sposób zysk dzieli się następnie według z góry ustalonych zasad. Porozumienia takie są legalne i jawne (**kartele**) lub nielegalne i tajne (**zmowy**).¹⁷

W zależności od rodzaju scentralizowanych decyzji wyróżnia się:

- Kartel scentralizowany w którym występuje całkowita kontrola nad wielkością, cenami, rynkami zbytu i podziałem zysku
- Kartel dokonujący podziału rynku, w którym strony porozumienia ograniczają się do podziału stref zbytu

Celem kartelu scentralizowanego jest zmonopolizowanie rynku przez zmawiające się firmy. Gdyby to osiągnięto podejmowanie decyzji odbywałoby się tak samo jak w monopolu. Duopol – dwie firmy.

Kartel scentralizowany zachowując się na rynku jak monopol zmaksymalizuje zysk przydzielając kwoty produkcyjne każdej firmie na podstawie jednakowych kosztów krańcowych producentów zgodnie z zasadą $MR = \Sigma MC = MC_1 = MC_2$.

Jeżeli kwoty produkcyjne zostałyby rozdzielone według innego kryterium uniemożliwiłoby to maksymalizację zysku. Kartel maksymalizuje zysk wytwarzając x_0 i sprzedając po cenie p_0 .

W scentralizowanym kartelu podział zysków jest niezależny od wielkości zysku wypracowanego w danej formie. Dokonywany jest on w procesie negocjacji i kompromisu między różnymi interesami członków organizacji kartelowych. Ta niejednoznaczność dokonywanych wyborów staje się silnym bodźcem do oszukiwania partnerów w ramach kartelu. Pojedynczym firmom opłaca się stosować „ciche” obniżki cen przy większej sprzedaży (produkcji) niż wyznaczona przez kartel. Dzieje się tak dlatego, że krzywa popytu na produkt konkretnej firmy jest bardziej elastyczna niż krzywa popytu rynkowego. Im mniejsza będzie sprzedaż poza kartelem tym mniejsze ryzyko wykrycia oszustwa.

52. Konkurencja monopolistyczna – maksymalizacja zysku w krótkim i długim okresie.

Konkurencja monopolistyczna – rynek, na którym jest wielu dostawców wytwarzających niejednorodny produkt, a zyski ekonomiczne firm są w długim okresie równe zeru ze względu na brak barier wejścia do branży.

Maksymalizacja zysku w krótkim okresie:

- firma maksymalizuje zysk gdy wybiera taką ilość produkcji przy której przychód krańcowy (MR) jest równy kosztowi krańcowemu (MC)

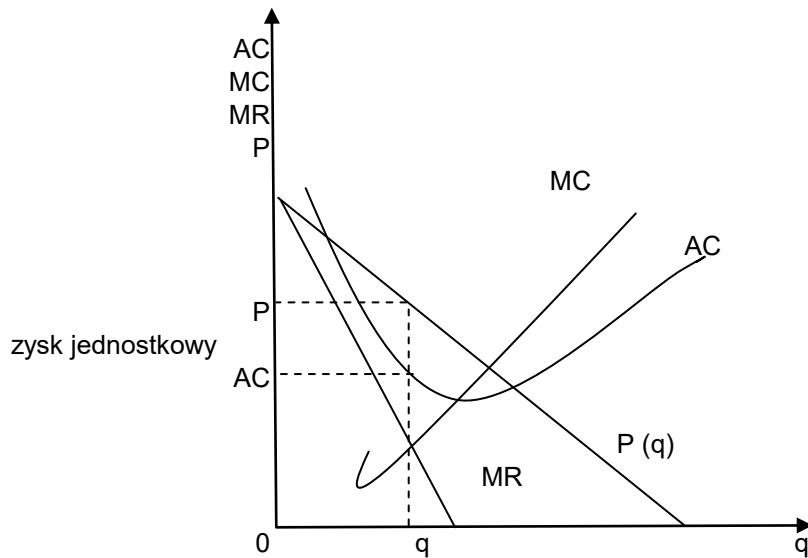
$$MR = MC$$

Rysunek 1

Stan równowagi krótkookresowej firmy na rynku konkurencji monopolistycznej

¹⁶ por. rys. 25.4 w [4], s. 428.

¹⁷ [5], s. 217.

Maksymalizacja zysku w długim okresie:

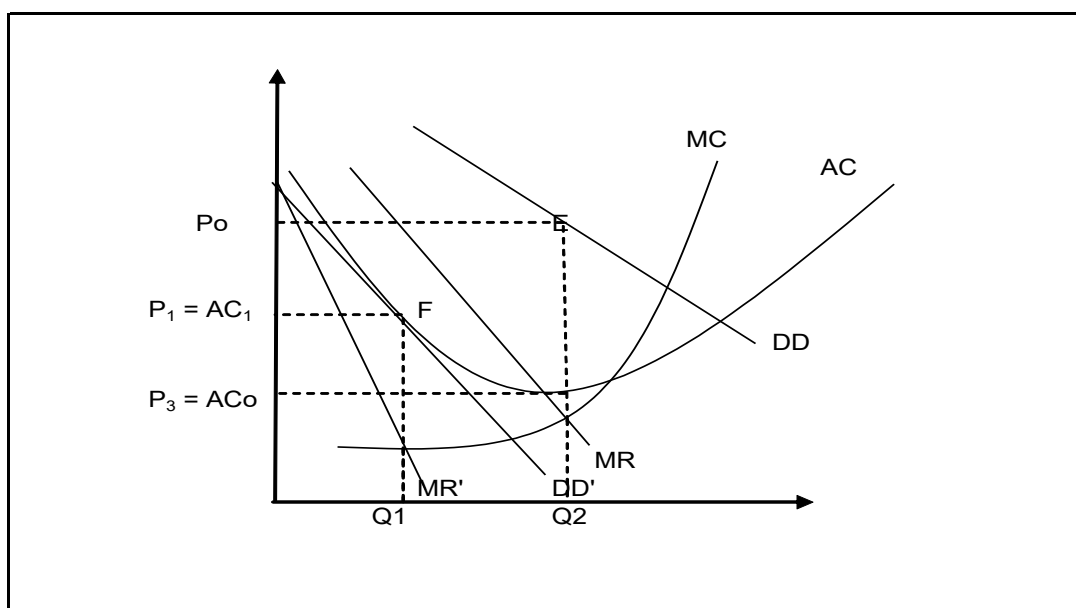
- w długim okresie firma osiąga zysk zerowy, co gwarantuje stabilizację rynku pod względem ilości firm
- jeśli $P > AC$ to firma realizuje zysk nadzwyczajny co przyciąga producentów do branży i powoduje przesunięcie krzywych popytu wszystkich przedsiębiorstw w lewo, wtedy $P = AC$ czyli powstaje równowaga długookresowa przedsiębiorstwa, każda firma realizuje zysk normalny więc nowi gracze nie wchodzi do branży
- przedsiębiorstwo nie produkuje przy minimalnych kosztach przeciętnych (wytwarzając więcej produktów)

Rysunek 2

Równowaga przedsiębiorstwa w warunkach konkurencji monopolistycznej

E- punkt równowagi krótkookresowej

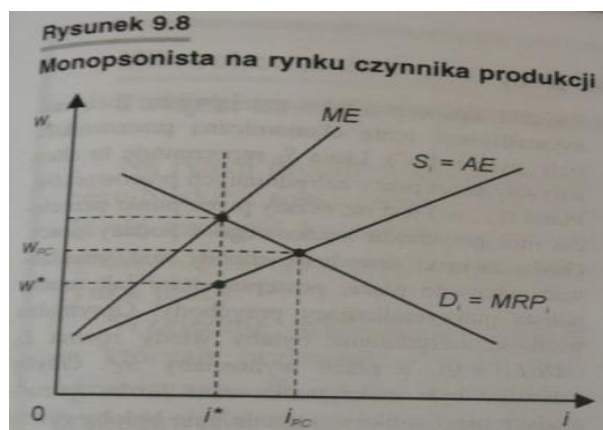
F- punkt równowagi długookresowej (nie ma zysków nadzwyczajnych)

Monopolista działający na rynku czynników produkcji może decydować o poziomie wynagrodzeń oraz o wielkości zatrudnienia tak jak to robi monopolista na rynku produktu finalnego. Związki zawodowe wybierają wielkość zatrudnienia maksymalizującą nadwyżkę płacy nad umownym kosztem pracy. W ten sposób maksymalizują one **rentę ekonomiczną pracowników** (zysk netto). Punkt równowagi znajduje się w punkcie przecięcia linii przychodu krańcowego i podaży pracy. Związki zawodowe zachowują się zatem jak zwykły monopolista maksymalizujący zysk: **zrównują przychód krańcowy z kosztem krańcowym**.

Monopson na rynku czynnika produkcji

Krzywa podaży w monopsonie jest rosnąca: im więcej pracowników monopson chce zatrudnić, tym bardziej rośnie płaca. Dzięki temu, że jest on jedynym uczestnikiem po stronie popytu może jednak dyktować warunki zakupu czynnika. Ponieważ monopson ma wpływ na cenę czynnika, linia rynkowej podaży czynnika przedstawia dostępną z punktu widzenia monopsonu ilość. Ponieważ monopsonista płaci taką samą cenę za każdą jednostkę czynnika, podaż określał przeciętne wydatki na jego zakup. Jednak o wielkości zatrudnienia czynnika nie decydują przeciętne wydatki na jego zakup, lecz wydatki krańcowe. Ponieważ podniesienie ceny następnej zatrudnianej jednostki jest równoznaczne z ze wzrostem ceny wszystkich nabywanych jednostek, linia wydatków krańcowych leży nad linią wydatków przeciętnych (Por. Rysunek 9.8 w E. Czarny, *Mikroekonomia*, s. 307). **Monopsonista kupuje dodatkowe ilości czynnika produkcji, dopóki krańcowy wydatek na nie jest niższy od krańcowego przychodu z czynnika**. Zatrudnia on zatem mniej czynnika niż firma w warunkach konkurencji doskonałej. Ponadto na rynku doskonale konkurencyjnym pracownicy otrzymują wyższe płace niż w warunkach monopsonu.²¹

54. Gospodarstwo domowe w roli dostawcy pracy. Wpływ płacy na podaż pracy.

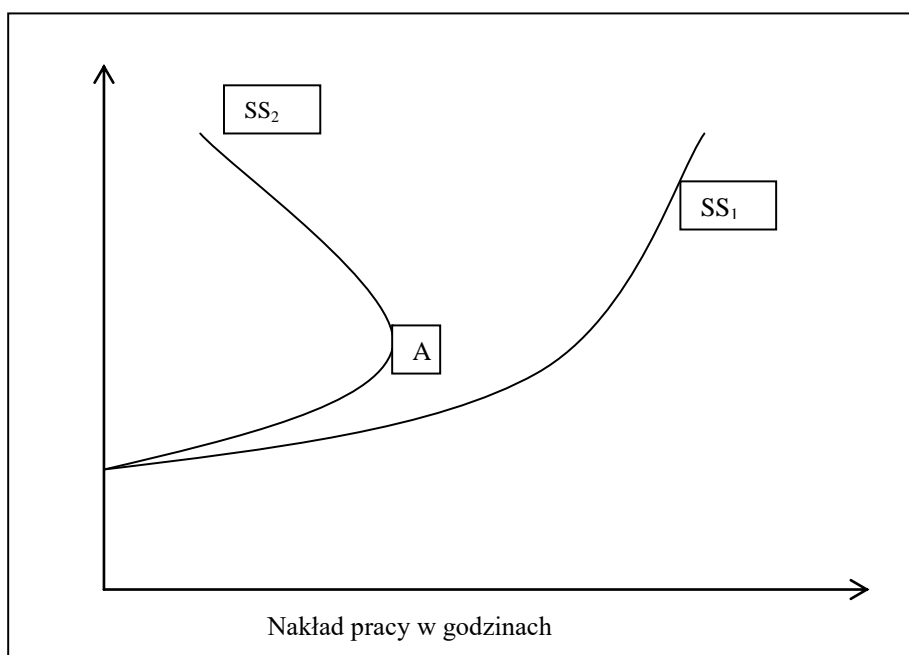
Wybór jednostek między pracą a czasem wolnym decyduje o wielkości podaży pracy.

Indywidualna decyzja czy wejść do zasobu siły roboczej (jednostek pracujących lub poszukujących zatrudnienia) zależy od płacy realnej. Płaca realna mierzy siłę nabywczą wynagrodzenia, a więc to ona wpływa na decyzje o podaży pracy.

Na rynku pracy o długości czasu pracy decydują ludzie, a nie firmy. Ludzie nie maksymalizują zysku, czyli dochodu z pracy, lecz użyteczność. Ponieważ na nią składa się wiele elementów, w tym także czas wolny, linia rynkowej podaży pracy miewa odmienny kształt od krzywej podaży pozostałych czynników. Nie zawsze jest ona linią wznoszącą, niekiedy bowiem przy wysokich płacach zmienia nachylenie z dodatniego na ujemne. Pojawia się wówczas zawrócona krzywa podaży.

²¹ H. R. Varian, *Mikroekonomia...*, s. 480-483.

Krzywa podaży pracy może przyjąć dwa kształty

krzywa podaży pracy SS_1 ma nachylenie dodatnie – ilość oferowanej pracy jest tym większa im wyższa jest płaca realna. Krzywa podaży SS_2 po osiągnięciu punktu A zawraca i dalszy wzrost płacy realnej powoduje zmniejszenie podaży pracy.

Decyzja odnośnie czasu pracy wpływa na to jak dużo czasu pozostanie danej osobie na odpoczynek, który jest dobrem. Głównym celem pracy jest natomiast uzyskiwanie dochodu, który pozwala kupować dobra. Wybór liczby godzin pracy jest wyborem wysokości dochodu: przy wyższej płacy człowiek dostaje więcej dóbr konsumpcyjnych za każdą 1 godz. czasu wolnego, z której rezygnuje. Preferencje konkretnej osoby, opisywane przez krzywe obojętności, decydują o reakcjach wielkości konsumpcji i ilości czasu wolnego na wzrost płacy.

Wzrost płac może wywołać dwa scenariusze: wyższa płaca może spowodować zmniejszenie ilości czasu wolnego (a) lub spowodować, że dana osoba decyduje się na większą ilość czasu wolnego (b).

Wzrost wynagrodzenia wywołuje efekt dochodowy i efekt substytucyjny.

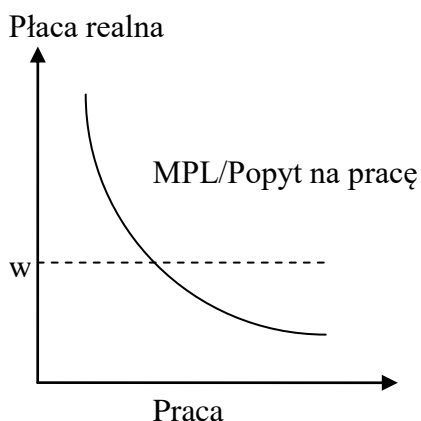
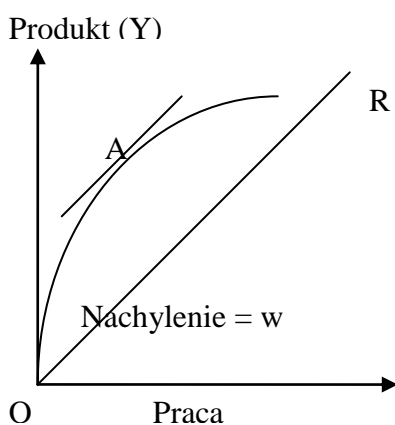
- efekt substytucyjny – kiedy płaca wzrasta, czas wolny staje się bardziej kosztowny w porównaniu z konsumpcją, co skłania oferującego pracę do zastępowania czasu wolnego konsumpcją. Efekt substytucyjny skłania do wydłużenia czasu pracy w reakcji na podwyżkę płacy, co się przyczynia do nachylenia krzywej podaży pracy ku górze.
- Efekt dochodowy – kiedy płaca rośnie, konsument przesuwają się na wyższą krzywą obojętności. Jest teraz zamożniejszy niż wcześniej. Jeśli zarówno konsumpcja, jak i czas

wolny są dobrami normalnymi, osoba będzie skłonna wykorzystać ten wzrost swojej zamożności do zwiększenia zarówno swojej konsumpcji, jak i swojej ilości czasu wolnego. Innymi słowy efekt dochodowy skłania do skrócenia czasu pracy, co sprawia, że krzywa podaży pracy ma tendencję do zawracania.

Z teorii ekonomicznej nie wynika jednoznacznie, czy wzrost płacy skłoni do wydłużenia, czy też do skrócenia czasu pracy. Jeśli efekt substytucyjny okaże się silniejszy od efektu dochodowego, osoba będzie pracować dłużej. Jeśli zaś efekt dochodowy przeważy nad efektem substytucyjnym, osoba będzie pracowała krócej. Krzywa podaży pracy może być zatem albo nachylona ku górze, albo „zawracająca”.

55. Popyt na pracę i podaż pracy, równowaga na rynku pracy w warunkach doskonałej konkurencji, monopsonu i przy istnieniu związków zawodowych.

Popyt na pracę zgłaszany jest przedsiębiorstwa. Dzieli się on na indywidualny popyt na pracę pojedynczego przedsiębiorstwa i rynkowy popyt na pracę, będący zsumowaniem indywidualnych popytów. O wielkości indywidualnego popytu, przy danym zasobie kapitału, decyduje kształt/nachylenie krzywej produkcji, czyli krańcowa produktywność pracy (MPL – ilość dodatkowego produktu uzyskana dzięki zastosowaniu dodatkowej jednostki nakładu pracy). Kształt krzywej odzwierciedla prawo malejącej produktywności krańcowej.

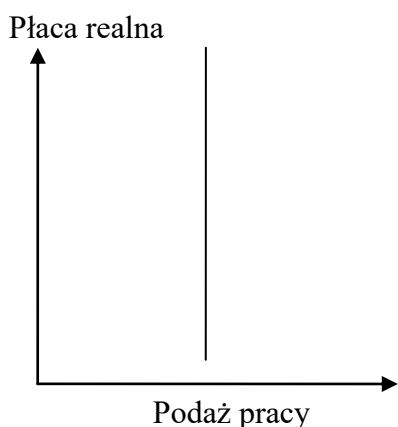

Decydując, ile pracy L należy zatrudnić firma szuka zysku najwyższego z możliwych przy danej stawce godzinowej w . Linia OR (Rys 1) przedstawia koszt pracy dla firmy – tym samym zysk jest mierzony odległością między nią a krzywą opisującą funkcję produkcji i jest najwyższy w punkcie A. W punkcie A MPL zrównuje się z kosztem pracy (Rys 2).

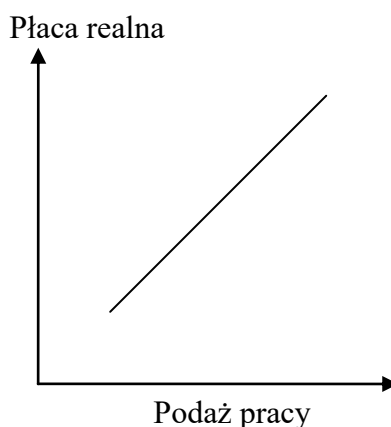
Zagregowany popyt na pracę nie różni się niczym od indywidualnego (kształt) – jest po prostu zsumowaniem wszystkich zapotrzebowań przedsiębiorstw na rynku.

Podaż oferowanej pracy podobnie można podzielić na podaż indywidualną i zagregowaną. Podaż indywidualna zależy od jednostkowych decyzji ludzkich – wybór następuje między czasem wolnym, a konsumpcją ze środków z wynagrodzenia.²² Wyniki tego wyboru przy różnych poziomach płacy realnej decydują o kształcie indywidualnej podaży pracy. Równocześnie wynik za każdym razem sprowadza się do znalezienia „optimum” między ograniczeniem budżetowym jednostki a jej preferencjami (krzywe obojętności między czasem wolnym a konsumpcją). Tym samym krzywe indywidualnej podaży pracy mogą przyjmować następujące kształty:

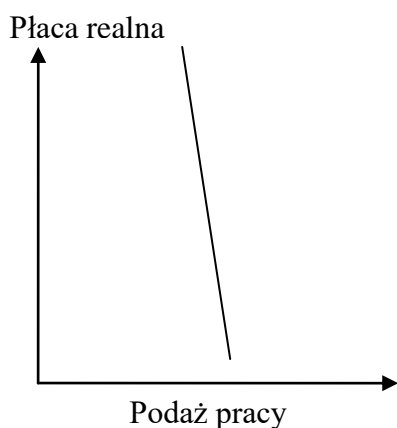
Rys 3

Rys 4

Rys 5

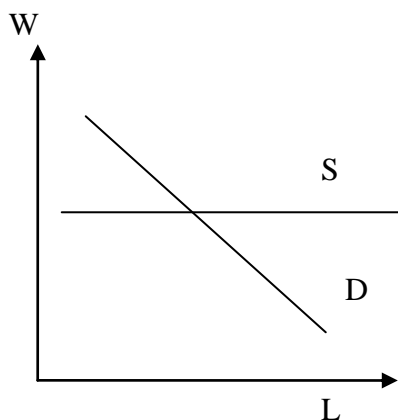
Równowaga na rynku pracy w doskonałej konkurencji

Kiedy na rynku pracy panuje wolna konkurencja, przedsiębiorstwo może nabyć po obowiązującej cenie dowolną ilość pracy (jego zapotrzebowanie stanowi tylko małą część zapotrzebowania na rynku) – linia podaży pracy z punktu widzenia pojedynczego przedsiębiorstwa jest pozioma (rys 7). Jednakże w przypadku rynku jest

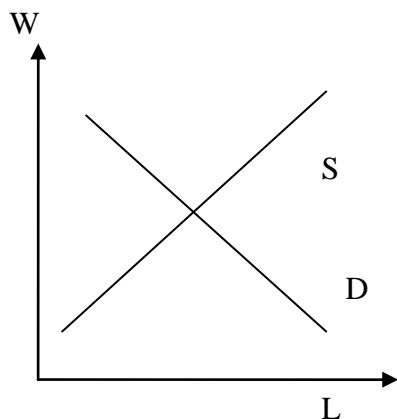
²² To jest trochę uproszczona wizja zakładająca, że „przejadamy” całe zarobki. W rzeczywistości wypadałoby jeszcze wziąć pod uwagę wybory międzyokresowe...

ona już tradycyjna (rys 8). Popyt zagregowany na pracę w obu przypadkach jest taki sam – tradycyjny. Ustalenie rynkowej płacy i podaży (punktu równowagi) odbywa się jak na wszelkich innych rynkach.

Rys 7

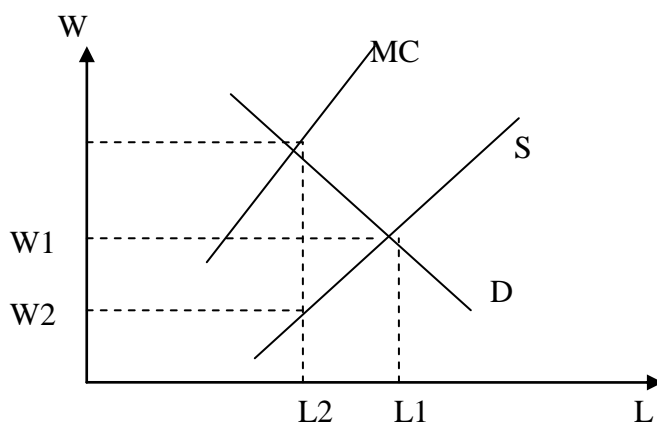
Rys 8

Rynek pracy w przypadku monopsonu

W przypadku gdy firma dysponuje siłą rynkową na rynku zasobu czyli jest jedynym (lub jednym z niewielu) nabywców zasobu, tzn. monopsonistom (lub oligopsonistom) jego przyrosty zapotrzebowania na pracę są dla rynku „duże”. W takiej sytuacji by zatrudnić dodatkowych pracowników trzeba podnieść płace (także już pracującym). W wyniku tego krańcowy koszt zasobu – zmiana kosztu całkowitego w wyniku zatrudnienia dodatkowej porcji zasobu nie równa się cenie tej porcji. Koszt ten rośnie w miarę zwiększania nabywanej ilości zasobu. W efekcie krańcowy koszt pracy monopsonisty przebiega nad linią podaży – w efekcie zatrudnianych jest mniej osób (L_2), a jednocześnie płaca jest niższa (W_2) niż w przypadku wolnej konkurencji (L_1, W_1) (Rys 9).

Rys 9

Rynek pracy przy istnieniu związków zawodowych

Związki zawodowe są w pewnym sensie monopolem na rynku pracy. Mogą one wpływać na ten rynek poprzez:

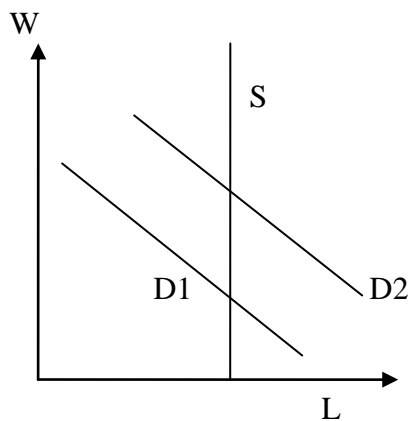
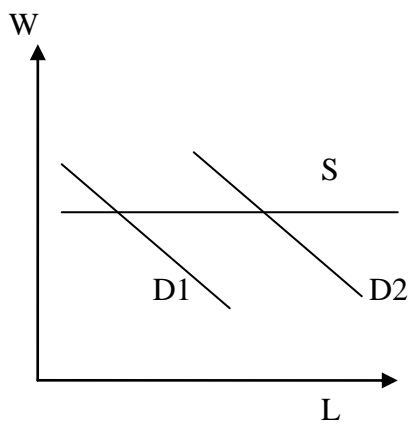
- Zmianę popytu na pracę (zwiększanie popytu – np. lobbing/moda na towary wytwarzane przez pracowników, zmniejszanie popytu – trudno sobie wyobrazić, ale może np. lobbing żeby nie kupować produktów u konkurenta spowoduje zmniejszenie popytu na pracę przez niego),
- Zmianę podaży pracy (zwalczanie imigracji, skracanie tygodnia pracy, wcześniejsze emerytury).

Kluczowa jest analiza wpływu związku na rynek poprzez zmianę podaży pracy. Generalnie podaż pracy związku może przebiegać pomiędzy dwoma typami:

- Płaska podaż – celem związku jest uzyskanie określonych pensji (np. średniej krajowej dla wszystkich w przedsiębiorstwie ☺)(Rys 10),
- Pionowa podaż – celem jest utrzymanie określonego zatrudnienia (np. członków związku ☺)(Rys 11).

Rys 10

Rys 11

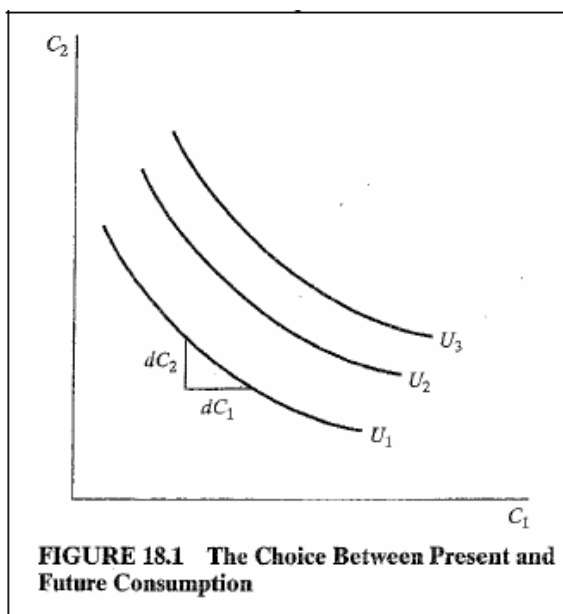
56. Międzyokresowy model wyboru konsumenta. Rozkład oszczędności i konsumpcji w czasie. Wpływ zmian stopy procentowej na decyzje gospodarstwa domowego.

Dwuokresowy model podejmowania decyzji

Wykorzystujemy model z dwoma dobrami równowagi konsumenta, który ma preferencje dotyczące rozłożenia konsumpcji w czasie: C_1 – bieżącej i C_2 – przyszłej, zapisane w postaci funkcji użyteczności: $U(C_1, C_2)$ (rys. 18.1). MRS to krańcowa stopa preferencji czasowych:

$$MRTP = -\frac{dC_2}{dC_1} = \frac{\partial U / \partial C_1}{\partial U / \partial C_2}$$

mierzona wzdłuż krzywych obojętności.

Międzyokresowe ograniczenie budżetowe

W każdym okresie konsument dostaje dochód: M_1 w okresie bieżącym i M_2 w okresie przyszłym. Konsumpcję w każdym okresie można zmieniać. Dzięki zaciąganiu pożyczek zgodnie z rynkową stopą procentową konsument może zwiększyć konsumpcję bieżącą, a dzięki oszczędzaniu przy tej stopie może zwiększyć konsumpcję okresu przyszłego. Każda

pożyczka zaciągnięta w okresie bieżącym musi być zwrócona z dochodu okresu przyszłego oraz wszystkie oszczędności bieżące zwiększają przyszły dochód.

Oszczędności: część dochodu okresu bieżącego pozostała po opłaceniu bieżącej konsumpcji: $S = M_1 - p_1 C_1$, gdzie p_1 to indeks cenowy konsumpcji bieżącej. Oszczędności mogą być ujemne jeśli konsument zaciąga pożyczki na sfinansowanie konsumpcji bieżącej. Kwota dostępna na konsumpcję w okresie przyszłym to dochód w tym okresie powiększony o oszczędności i odsetki od nich. Jeżeli oszczędności są ujemne, to w okresie przyszłym konsument musi spłacić zaciągniętą pożyczkę i zapłacić odsetki od niej w okresie przyszłym. Oczywiście zmniejsza to wielkość konsumpcji w okresie przyszłym.

Konsumpcja w okresie przyszłym: $p_2 C_2 = M_2 + S + iS = M_2 + (1 + i)S$, gdzie i to rynkowa stopa procentowa. Po wstawieniu wzoru na oszczędności do równania konsumpcji w okresie następnym otrzymujemy: $p_2 C_2 = M_2 + (1 + i)(M_1 - p_1 C_1) = M_2 + (1 + i)M_1 - p_1(1 + i)C_1$.

Po przekształceniu: $p_2 C_2 + p_1(1 + i)C_1 = M_2 + (1 + i)M_1$.

Jest to równanie ograniczenia budżetowego w modelu dwuokresowym, w którym wydatki znajdujące się po lewej stronie równają się całkowitemu dochodowi w obu okresach po prawej stronie równania.

Wzrost stopy procentowej

Wzrost stopy procentowej zmienia nachylenia linii ograniczenia budżetowego (staje się ona bardziej stroma). Zależnie od preferencji (kształt i położenie krzywych obojętności) konsument jest skłonny pożyczać od innych mniej, nie pożyczać wcale lub pożyczać innym (z pożyczkobiorcy zmienia się w pożyczkodawcę).

Pod wpływem zmiany stopy procentowej może się zmienić punkt optymalnego wyboru konsumenta. Wzrost stopy procentowej może z kredytobiorcy uczynić kredytodawcę. Zmiana przeciwna nie jest możliwa: gdy oprocentowanie wzrośnie, dotychczasowy kredytodawca na pewno nie stanie się kredytobiorcą (w mniej korzystnej sytuacji nie wybierze kombinacji, która była dostępna i nie została wybrana, gdy kredyt był tańszy).

57. Oddziaływanie ryzyka i niepewności na decyzje gospodarstwa domowego i rynki ubezpieczeń.

Ryzyko i niepewność to pojęcia związane z problemem niedoskonałej informacji przy podejmowaniu decyzji. Podejmowanie decyzji staje się udziałem w grze losowej, rozumianej jako sytuacja, w której można zyskać lub stracić – z różnym prawdopodobieństwem.

Działanie w warunkach ryzyka - oznacza podejmowanie decyzji dot. zdarzeń, które mogą wystąpić ze znanym prawdopodobieństwem (wiedza pochodzi najczęściej z przeszłości).

Niepewność występuje, gdy niemożliwe jest oszacowanie prawdopodobieństwa.

Do określenia racjonalnego zachowania w przypadku **niepewności** należy zastąpić je ryzykiem. Jest na to kilka sposobów:

- Można uznać, że skoro nie da się przewidzieć prawdopodobieństwa wystąpienia danej sytuacji, to jest ono równe dla każdej z możliwości (w przypadku gry typu orzeł – reszka – wynosi $\frac{1}{2}$)
- Można przyporządkować zdarzeniom własne wagi konsumenta (gracza), które pełnią rolę prawdopodobieństwa (ich suma musi być równa 1). Np. jeżeli gracz nie lubi tracić, to powinien przyporządkować większą wagę zdarzeniom niekorzystnym.
- Skrajni pesymiści, dla których nie jest ważna wygrana, ale liczy się to, ile tracą, mogą przyporządkować negatywnym liczbę 1; skupiając się wyłącznie na minimalizowaniu straty. Odwrotnie jest w przypadku optymistów.

Jako że niepewność zastępuje się ryzykiem, dalsze rozważania prowadzone będą dla ryzyka..

Preferencje wobec ryzyka

Konsumenci prezentują różne postawy wobec ryzyka. W myśl zasady **malejącej użyteczności krańcowej pieniądza**, kolejne jednakowe przyrosty zasobu pieniądza coraz wolniej zwiększają całkowitą użyteczność z ich posiadania. Ludzie różnie podchodzą do ryzyka – **asekurentem** nazywamy osobę, która nie chce uczestniczyć w grze sprawiedliwej (której wartość oczekiwana jest równa 0). **Ryzykant** (hazardzista) chce uczestniczyć w grze nawet wówczas, gdy gra jest mniej korzystna niż sprawiedliwa (EV jest ujemna). Są również osoby o postawie obojętnej wobec ryzyka, którym jest obojętne, czy podejmą grę sprawiedliwą, czy z niej zrezygnują.

Rynek ubezpieczeń

Asekurant jest skłonny zamącić, aby pozbyć się ciężącego nad nim ryzyka. Można sobie więc wyobrazić sytuację, w której ktoś za opłatą przejmie jego ryzyko.

Nabywanie ubezpieczenia można analizować w kategoriach analizy krzywej obojętności. Ubezpieczenie dostarcza sposobu ucieczki od negatywnych skutków wystąpienia zjawiska negatywnego. Jeżeli się nabędzie polisę o wartości K dolarów, trzeba zrezygnować w przypadku nie wystąpienia negatywnego zdarzenia z δK dolarów możliwości konsumpcji, w zamian za $K - \delta K$ dolarów możliwości konsumpcyjnych do otrzymania w przypadku wystąpienia negatywnej sytuacji. Optymalny wybór ubezpieczenia przez konsumenta jest określony warunkiem, że krańcowa stopa substytucji między konsumpcją przy obu możliwych wynikach jest równa stosunkowi cen $\delta/(1-\delta)$. Firma ubezpieczeniowa z pewnym określonym prawdopodobieństwem μ wypłaca K odszkodowania, a z prawdopodobieństwem $(1-\mu)$ nie musi nic płacić. Niezależnie od tego, pobiera opłatę δK . Z punktu widzenia firmy ubezpieczeniowej, krańcowa użyteczność dodatkowego dolara dochodu, jeśli strata ma miejsce, powinna być równa krańcowej użyteczności dodatkowego dolara, jeśli strata nie wystąpi. Aby uniknąć ryzyka asekurant jest w stanie zapłacić (maksymalnie) różnicę między posiadanym majątkiem a ekwiwalentem pewności (wówczas jego użyteczność w stosunku do sytuacji, w której podejmuje grę, nie zmienia się). Ubezpieczyciel natomiast będzie w stanie ubezpieczyć majątek za kwotę, która przynajmniej pozwoli utrzymać użyteczność z posiadania pieniędzy na takim samym poziomie jak przed zawarciem umowy.

W przypadku ryzykanta użyteczność oczekiwana gry polegającej na konfrontowaniu się z ryzykiem utraty (np. domu) jest w jego przypadku wyższa niż użyteczność z posiadania na pewno sumy odpowiadającej oczekiwanej wartości gry.

58. Niesprawność mechanizmu rynkowego a rola sektora publicznego.

Gdy mechanizm rynkowy jest niesprawny, należy liczyć się z tym, że:

- a. Nie wyprodukuje odpowiedniego dla potrzeb konsumentów zestawu dóbr
- b. Nie zagwarantuje sprawiedliwego podziału pracy
- c. Nie doprowadzi do osiągnięcia stabilności gospodarczej w postaci: stabilizacji cen, poziomu zatrudnienia i wzrostu gospodarczego

W/w niesprawności, które prowadzą do niegospodarności mogą być korygowane poprzez politykę rządu:

- a. W dziedzinie alokacji, rola sektora publicznego (rządu) polega na takim rozdziale zasobów, żeby zmaksymalizować użyteczność wszystkich członków społeczeństwa
- b. W dziedzinie dystrybucji, rząd włącza się w proces podziału dochodu w społeczeństwie
- c. W dziedzinie stabilizacji, rząd wykorzystuje politykę fiskalną, w celu stabilizacji cen, politykę obniżania stopy procentowej celem wyjścia z załamań koniunktury.

Przyczyn opisanych niesprawności upatruje się w różnych źródłach i w każdym przypadku decyzje sektora publicznego mogą być różne. Przyczynami niesprawności mechanizmu rynkowego są:

- Efekty zewnętrzne
- Dobra publiczne
- Rosnące korzyści skali (monopol naturalny)
- Niepełna informacja
- Niepewność

Efekty zewnętrzne

Efektami zewnętrznymi nazywamy (korzystne lub szkodliwe) uboczne skutki pojawiające się przy konsumpcji, produkcji lub dystrybucji, ponoszone przez ludzi nie związanych bezpośrednio z wymienioną działalnością. Pozytywne skutki uboczne zwane są korzyściami zewnętrznymi, negatywne – kosztami zewnętrznymi.

Dobra publiczne

Dobro publiczne to takie dobro, które – konsumowane przez jedną osobę (bez uszczerbku na użyteczności tej osoby) – może być jednocześnie konsumowane przez innych ludzi. Dobro publiczne nie jest dzielone między indywidualnych konsumentów. Cechami (czystych) dóbr publicznych są: wysokie koszty wyłączenia; są produkowane bezpośrednio przez rząd lub firmy prywatne na podstawie kontraktów zawartych z rządem; są rozprawdane przez budżet publiczny; są finansowane z przychodów podatkowych.

Monopol naturalny, rosnące korzyści skali

Monopol naturalny jest to sytuacja, gdy koszty wytwarzania są bardzo wysokie, że produkcja danego dobra opłacalna jest tylko dla jednego wytwórcy.

Taki monopolista może maksymalizować zysk poprzez dostarczenie małej wielkości produkcji po wysokiej cenie, nie jest to optymalna ze społecznego punktu widzenia wielkość produkcji, w którym cena byłaby równa kosztowi krańcowemu.

Aby bronić konsumentów przed zbyt wysoką ceną i zbyt małą podażą, rząd reguluje działania monopolisty. Może nałożyć obowiązek wytwarzania takiej wielkości produkcji, przy której koszty zrównują się z ceną.

59. Granice możliwości oddziaływania państwa na gospodarkę (government failures).

Ograniczenia stosowania regulacji rynku

Trzeba jednak zaznaczyć, że dokonanie deregulacji dziedzin infrastrukturalnych może również pociągnąć za sobą negatywne konsekwencje. Wynikają one z następujących przesłanek:

1. Przedsiębiorstwa regulowane są często źle zarządzane oraz cechują się przerostami zatrudnienia i innymi dyzekonomiami organizacyjnymi. Jest to szczególnie odczuwalne w narodowych monopolach dotyczących energetyki, gazownictwa i telekomunikacji,

2. Przedsiębiorstwa te nie minimalizują kosztów, ponieważ regulacja cen gwarantuje im określony zysk względnie daje szansę na dotacje. Powoduje to, że kierujący przedsiębiorstwami nie są zobligowani do konsekwentnego przeprowadzania obniżki kosztów,

3. Część przedsiębiorstw nadmiernie rozbudowuje programy inwestycyjne. Takie podejścia może oznaczać nadmierne koszty przedsiębiorstwa wynikające z obsługi oraz amortyzacji inwestycji,

4. Przedsiębiorstwa mają tendencję do wykorzystywania na cele bieżące zysków zamiast przeznaczać je na dokonywanie inwestycji modernizacyjnych i rozwojowych,

5. W procesie regulacji często decydującym jest interes regulowanego przedsiębiorstwa. Dokonuje się to kosztem klientów tych firm i wpływa na poziom cen,

6. Dokonywanie regulacji wiąże się z wysokimi nakładami na funkcjonowanie instytucji regulacyjnych.

Powyższe czynniki wskazują na występowanie ograniczeń w dokonaniu skutecznej ingerencji państwa w funkcjonowanie dziedzin infrastrukturalnych. Podejmując działania regulacyjne decydenci muszą uwzględniać ewentualne negatywne konsekwencje tych działań. Stąd tak istotna jest kwestia jasnego opracowania i wdrożenia zasad dokonywania działań regulacyjnych.

Niesprawności państwa, (ang. *government failures*), nowa kategoria oceny skuteczności działania państwa.

Nieefektywność i niesprawiedliwość działań państwa głosi teoria wyboru publicznego, która stosuje metodologię ekonomii do analizy procesów politycznych. Jednocześnie brak jest jednolitej teorii niesprawności sektora publicznego. Negatywny stosunek badaczy do interwencji państwa wynikał z dokonujących się w latach 60. XX wieku zmian w funkcjonowaniu gospodarek krajów wysoko rozwiniętych - niskiej efektywności działań państwa, a jednocześnie sytuacji bliskiej pełnego zatrudnienia. Niesprawność państwa przejawia się w tych samych sferach co niedoskonałość rynku, tj. w sferze alokacji, stabilizacji i podziału.

Jeśli chodzi o alokacyjną (właścicielską) funkcję państwa, to powstała w latach 60. szkoła praw własności (property rights) wykazała braki modelu własności państwowej pod względem efektywności ekonomicznej. Państwo jako właściciel wykazuje również inne antyefektywnościowe zachowania - miękkie finansowanie przedsiębiorstw oraz stosowanie personalnych (a nie kompetencyjnych) kryteriów w obsadzie i ocenie kadry kierowniczej przedsiębiorstw publicznych.

Zawodność stabilizacyjna państwa wyraża się w rzeczywistej niemożności stabilizowania gospodarki (w krótkim i długim okresie) za pomocą instrumentów popytowych, tj. pobudzających wzrost produkcji i zatrudnienia. Wynika to z istnienia: opóźnień w mechanizmie monetarnym (produkcja i zatrudnienie reagują odpowiednio długo, zwykle 6 do 18 miesięcy, i zmiennie na zmiany stóp procentowych); efektu wypychania (wzrost wydatków rządowych powoduje wzrost stóp procentowych, wypieranie wydatków prywatnych i spadek popytu), politycznego cyklu koniunkturalnego (decyzje państwa o wydatkach budżetowych i podaży pieniądza są podporządkowane doraźnym celom politycznym, co destabilizuje realne procesy gospodarcze); oczekiwań inflacyjnych (co sprawia, że pobudzanie popytu jest nieskuteczne w krótkim okresie); realnego cyklu koniunkturalnego (szoki podażowe, jak wstrząsy technologiczne, zmiany oczekiwań konsumentów i inne wielkości realne, zakłócają oddziaływanie instrumentów popytowych na sferę produkcji i zatrudnienia). Zawodność stabilizacyjna państwa jest argumentem przeciw aktywnej polityce stabilizacyjnej (pieniężnej i fiskalnej).

Przejawami niesprawności państwa w sferze podziału są nieskuteczność w ograniczaniu rozpiętości dochodów i sfer ubóstwa, a także antyprzedsiębiorczy, antymotywacyjny i antyinflacyjny charakter programów opieki społecznej. Zamiast progresji podatkowej antyetatowcy zalecają podatek liniowy, zaś w miejsce repartycyjnego systemu ubezpieczeń społecznych - prywatne fundusze emerytalne.

60. Monopol naturalny. Uzasadnienie dla regulacji monopolów naturalnych.

Monopol naturalny jest to sytuacja istniejąca na rynku dóbr i usług gdzie istnieje tylko jeden przedsiębiorca wytwarzający dane dobro lub usługę, a występowanie więcej niż jednego producenta byłoby utrudnione oraz ekonomicznie nieuzasadnione.

Regulacja naturalnych monopolów

Uważa się, że jeżeli nie istnieją znaczne bariery wejścia do danej gałęzi oraz popyt na produkty bądź usługi jest w miarę elastyczny to monopolista nie będzie w stanie ustalać cen monopolowych. Jednak istnieją gałęzie, w których ogromne nakłady kapitałowe wykluczają możliwość pojawienia się firm konkurencyjnych. Ponadto istotnym argumentem wydaje się być fakt, że produkcja tych przedsiębiorstw jest na poziomie niższym niż na poziomie najbardziej efektywnym (Pareto) z punktu widzenia mikroekonomii, czyli gdy krzywa popytu zrównuje się z krzywą długookresowego kosztu krańcowego. Niestety produkcja na tym poziomie powodowałaby straty przedsiębiorstwa, gdyż cena nie pokrywałaby kosztów przeciętnych. Takie funkcjonowanie wymagałoby subsydiowania ze strony państwa w wielkość przynajmniej pokrywającej straty. To z kolei może spowodować, że firmy stracą bodziec do kontroli kosztów i ostatecznie produkcja oraz cena wrócą do poziomu z przed regulacji.

Monopol naturalny jest szczególnym przykładem monopolu. Występuje w dziedzinach, w których rzadkość czynników produkcji (np. bogactwa naturalne, warunki klimatyczne, glebowe) uniemożliwia

zwiększenie produkcji, pomimo dużego zapotrzebowania na dany produkt. Rezultatem monopolu naturalnego jest ustalenie się na rynku wysokich cen równowagi podaży i popytu. Korzyści płynące z takiej sytuacji rodzą ostrą konkurencję oraz zachęcają innych do poszukiwań podobnych czynników produkcji lub tworzenia substytutów. Monopol naturalny tworzony jest też często branżach takich jak: telekomunikacja, elektroenergetyka, transport kolejowy. Najczęściej są to branże regulowane/kontrolowane przez państwo.

Podstawowy argument ekonomiczny uzasadniający monopolizację tych branż stanowi (a w zasadzie stanowiło, bo powoli w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej powoli ucieka się od tego) stwierdzenie o występowaniu w tych dziedzinach rosnących korzyści skali oznaczających, że niższe koszty przeciętne może osiągnąć jedno przedsiębiorstwo zaspokajające popyt rynkowy.

61. Zmiana wartości pieniądza w czasie.

Firma, która inwestuje musi dziś wydać pieniądze, a zyski z inwestycji dostanie dopiero w przyszłości. Chcąc porównać przyszły zysk z dzisiejszym kosztem, należy obie sumy wyrazić w pieniądzu z tego samego okresu.

Złotówka, którą mamy dziś warta będzie za rok o oprocentowanie więcej. Złotówka, którą mamy dostać za rok jest warta mniej niż złotówka którą mamy dzisiaj, gdyż należy uwzględnić utracone oprocentowanie. Ogólnie:

$$FV=P(1+r)$$

$$PV=F/(1+r)$$

gdzie FV to przyszła wartość pieniądza; PV to obecna wartość pieniądza; P pieniądze, które posiadamy dziś; F- pieniądze, które posiadać będziemy w przyszłości; r- stopa procentowa.

Bywa też, że inwestycja przynosi zyski w kilku okresach, wówczas chcąc obliczyć całkowity zysk należy sprowadzić wszystkie kwoty do jednego momentu. Najczęściej oblicza się ich wartość bieżącą.

$PV=M/(1+r)^n$ (PV-wartość bieżąca; n- okres inwestycji; M- suma pieniędzy, jaką otrzymuje przedsiębiorca po okresie n; r- stopa procentowa).

Jeśli w każdym z podokresów, stopa procentowa jest zmienna, wówczas wartość inwestycji oblicza się następująco:

$$PV= \sum_{i=1}^n \frac{x}{(1+r_n)^n}, \text{ gdzie } r_n \text{ stopa procentowa w każdym z } n \text{ lat, } x - \text{roczny zysk.}$$

Decyzję o inwestycji podejmuje się na podstawie wartości bieżącej netto (NPV). Jest ona różnicą między kosztem inwestycji a wartością bieżącą sumy zysków, których przedsiębiorca oczekuje w związku z inwestycją:

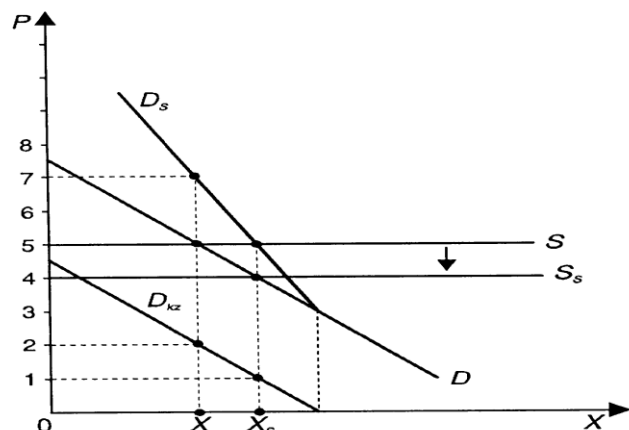
$$NPV= -\text{koszty inwestycji} + \sum_{i=1}^n \frac{x}{(1+r_n)^n}.$$

Przedsiębiorca powinien podjąć decyzję o inwestycji, gdy $NPV > 0$.

62. Efekty zewnętrzne jako przykład zawodności rynku. Twierdzenie Coase'a. Metody internalizacji efektów zewnętrznych.

Efekty zewnętrzne

Efektami zewnętrznymi nazywamy (korzystne lub szkodliwe) uboczne skutki pojawiające się przy konsumpcji, produkcji lub dystrybucji, ponoszone przez ludzi nie związanych bezpośrednio z wymienioną działalnością. Pozytywne skutki uboczne zwane są korzyściami zewnętrznymi, negatywne – kosztami zewnętrznymi.

Korzyści zewnętrzne - mechanizm

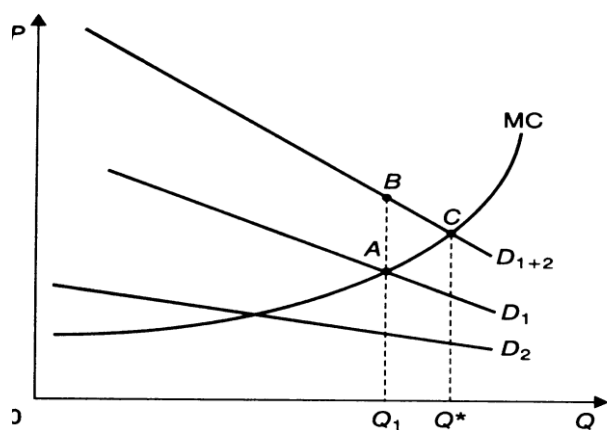
Popyt rynkowy zgłaszany przez konsumentów danego dobra D oraz krzywa rynkowej podaży S pewnego dobra przecinają się w punkcie określającym wielkość produkcji i cenę w równowadze (X; 5zł). Krańcowe korzyści

konsumentów ilustruje krzywa D . Krańcowe korzyści zewnętrzne pozostałych osób są ilustrowane przez krzywą D_{kz} , która przedstawia korzyści krańcowe osób nie będących bezpośrednimi konsumentami danego dobra. Społeczne korzyści krańcowe wynikające z konsumpcji X jednostek dobra prezentuje krzywa D_s , będąca sumą w pionie D oraz D_{kz} . Wielkość produkcji ustalona przez rynek jest zbyt mała, gdyż społeczne korzyści krańcowe przewyższają koszty krańcowe tej produkcji. Efektywną wielkość produkcji przedstawia X_s wyznaczone dzięki przecięciu krzywych D_s oraz S . Aby osiągnąć poziom efektywny rząd powinien wprowadzić subsydlum o wartości 1 złotych za jednostkę. Koszty produkcji maleją – krzywa podaży osiąga położenie S_s . Nowy punkt równowagi zostaje ustanowiony na poziomie X_s . Dzięki wprowadzeniu subsydiów przez rząd rząd doprowadził do zwiększenia wielkości produkcji (po uwzględnieniu kosztów zewnętrznych), w sytuacji gdy jest ona zbyt mała.

Koszty zewnętrzne

W przypadku negatywnych efektów zewnętrznych- kosztów zewnętrznych – mamy do czynienia z przeciwną sytuacją. Przykładem negatywnych kosztów są szkodliwe odpady wypuszczane do rzeki przez przedsiębiorstwo. W początkowym punkcie równowagi przedsiębiorstwo – przy danej wielkości produkcji – pokrywa jedynie koszty związane z tą produkcją. Nie pokrywa natomiast kosztów zewnętrznych (związanych ze szkodliwymi odpadami). Społeczny koszt produkcji jest zatem większy od ceny jednostkowej.

Wynika to z nadmiernej produkcji rynku. Aby zmniejszyć produkcję rząd powinien wprowadzić podatek (przesunięcie krzywej S do góry), który spowoduje ograniczenie wielkości produkcji. Osiągany jest nowy punkt równowagi, gdzie następuje zrównanie krańcowych korzyści konsumentów ze społecznymi krańcowymi kosztami produkcji.

Linie D_1 oraz D_2 opisują popyt dwóch mieszkańców pewnego kraju na dobra publiczne, a linia D_{1+2} – popyt całego społeczeństwa, które składa się z tych dwóch osób. Ceny odpowiadające punktom leżącym na linii popytu D_{1+2} są sumą cen branych z linii popytu D_1 i D_2 . Linia MC odpowiada krańcowemu kosztowi produkcji dobra.

Załóżmy, że jeśli pierwszy z mieszkańców kupi ilość Q_1 dobra (gdzie krańcowe koszty będą równe popytowi zgłaszanemu przez tego mieszkańca). Okaże się wtedy, że produkowane jest wtedy o ($Q^* - Q_1$) za mało, gdyż

społeczna wartość jednostek dobra z przedziału ($Q_1; Q^*$) przewyższa koszt ich wytworzenia. Obszar ABC jest miarą straty efektywności, do której tu dochodzi. Jeśli zwiększy się produkcję do Q^* , można powiększyć nadwyżkę całkowitą o to właśnie pole.

63. Dobra publiczne i przyczyny problemów z ich dostarczaniem.

Dobra publiczne

Dobro publiczne to takie dobro, które – konsumowane przez jedną osobę (bez uszczerbku na użyteczności tej osoby) – może być jednocześnie konsumowane przez innych ludzi. Dobro publiczne nie jest dzielone między indywidualnych konsumentów. Cechami (czystych) dóbr publicznych są: wysokie koszty wyłączenia; są produkowane bezpośrednio przez rząd lub firmy prywatne na podstawie kontraktów zawartych z rządem; są rozprowadzane przez budżet publiczny; są finansowane z przychodów podatkowych (problem „pasażera na gapę”).

Gdy społeczna wartość jednostek dobra publicznego przewyższa koszt ich wytworzenia, dochodzi do straty efektywności. Jeśli zwiększy się produkcję do, można powiększyć nadwyżkę całkowitą. Aby przeciwdziałać tej niesprawności rynku, państwo powinno spowodować wytworzenie odpowiedniej ilości właściwych dóbr publicznych. Część kompetencji może być powierzona prywatnym przedsiębiorstwom (np. sprzątanie miasta), część powinna pozostać w rękach państwa (obrona narodowa). Innym rozwiązaniem jest stworzenie możliwości wykluczenia osób niepowołanych z udziału w konsumpcji, co może się przyczynić do zwiększenia opłacalności produkcji przez firmy prywatne.

64. Oddziaływanie asymetrii informacji na decyzje podmiotów gospodarczych i jej wpływ na zaburzenia na rynkach: negatywna selekcja i pokusa nadużycia (ryzyko moralne).

Asymetria informacji to sytuacja, w której jedna ze stron stosunku ekonomicznego dysponuje szerszą wiedzą o sobie lub produkcie będącym przedmiotem transakcji niż strona druga. Stanowi ona poważne wyzwanie dla efektywnego działania rynku.

B) Zakupy z drugiej ręki

To przykład rynku, na którym nabywcy i sprzedawcy mają różne informacje o jakości sprzedawanych dóbr.

Opisuje w nim rynek na którym jest 100 samochodów, z których 50 to dobre „rodzynki” (w oryginale – plum), 50 zaś to złej jakości „cytrynki” (graty). Aktualni właściciele samochodów znają ich wartość, nabywcy zaś nie.

Właściciel grata chce sprzedać go za nie mniej niż 1000\$, rodzynka zaś – 2000\$.

Nabywcy są skłonni zapłacić odpowiednio 1200\$ i 2400\$.

Nabywca musi zgadnąć z jakim samochodem ma do czynienia. Zdając sobie sprawę z podanego wyżej stosunku dobrych do złych samochodów, byłby skłonny zapłacić, zgodnie z rachunkiem prawdopodobieństwa, $\frac{1}{2} \cdot 1200 + \frac{1}{2} \cdot 2400 = 1800\$$

W tej cenie byłby jednak sprzedawane jedynie graty! Żaden właściciel rodzynki nie rozstałby się ze swoim samochodem za te pieniądze. Gdyby nabywcy zorientowali się że na rynku sprzedawane są same graty – cena ustaliłaby się gdzieś między 1000 i 1200\$, nie sprzedaliby się żaden rodzynek. To typ efektu zewnętrznego – każdy sprzedany zły samochód oddziałuje na percepcję rynku i szkodzi ludziom którzy chcą sprzedawać dobre samochody. Jeśli oferowane jest zbyt wiele dóbr o niskiej jakości, to sprzedawcy dóbr wysokiej jakości napotykają trudności. To jednocześnie przykład selekcji negatywnej.

Możliwe rozwiązania: np. sygnalizacja – okazanie przez sprzedającego dowodów przeprowadzania pełnego zestawu przeglądów w autoryzowanych stacjach dealerskich (to zdanie nie z książki...)

C) Selekcja negatywna

Selekcja negatywna to sytuacja taka jak opisana powyżej – wypieranie pozytywnych zjawisk przez negatywne. Klasycznie przedstawia się ją poprzez branżę ubezpieczeniową. Np. – ubezpieczenie rowerów na podstawie średniego ryzyka jego kradzieży w mieście, w którym ryzyko to jest różne w poszczególnych dzielnicach.

Szybko okaże się że żądania wypłat będą pochodzić w większym stopniu z dzielnic zagrożonych, podczas gdy stawka ubezpieczenia została obliczona dla poziomu średniego – spółka nie będzie mogła dokonywać prognoz w sposób nieobciążony, dojdzie do negatywnej selekcji klientów – będzie musiała opierać stawki na przewidywaniach ‘najgorszego wypadku’. W tej jednak sytuacji – racjonalni klienci z mniej zagrożonych dzielnic nie będą w ogóle skłonni wykupywać tak drogiego ubezpieczenia – dojdzie do ograniczenia się rynku.

D) Pokusa nadużycia – hazard moralny

To kolejny problem w sektorze ubezpieczeń. Wróćmy do przykładu rowerów: jeśli nawet założymy, że ryzyko kradzieży jest takie same we wszystkich dzielnicach, sam fakt wykupienia ubezpieczenia może zmienić zachowania właścicieli rowerów. Jeśli ubezpieczą oni rower, to mając świadomość, że w przypadku kradzieży odzyskają pieniądze, mniej dbałości przywiązują do zabezpieczenia go, np. nie kupują lepszego zapięcia.

Gdy możliwa jest obserwacja stopnia dbałości – nie ma problemu -> można na jego podstawie określić różne progi stawek, albo uzależnić wypłacenie odszkodowania od spełnienia określonych warunków (np. konieczność okazania kluczyków samochodowych przy zgłaszaniu kradzieży). Trudno jest jednak obserwować wszystkie działania ubezpieczonych. Stąd przeciwdziała się nadużyciom poprzez np. udział własny.

65. Asymetria informacyjna a problem pryncypała – agenta.

Problem pryncypała i agenta (zwany także problemem pana i sługi) związany jest z zewnętrznym systemem finansowania przedsiębiorstw, charakterystycznym tradycyjnie dla modelu anglosaskiego.

Źródłem finansowania przedsiębiorstwa może być kredyt bankowy, pożyczki zaciągane na rynku kapitałowym poprzez sprzedaż obligacji lub emisja nowych akcji na giełdzie.

System zewnętrzny charakteryzuje się rozdzieleniem prawa własności (np. akcjonariusze) i prawa do podejmowania decyzji (zarząd, menedżerowie). To rozdzielenie jest przyczyną pojawienia się problemu pana i sługi (pryncypała i agenta, pełnomocnika i mocodawcy). Słudzy (menedżerowie) ulegają pokusie działania w swoim własnym interesie, a nie w interesie swoich panów (akcjonariuszy). Dotyczy to w szczególności finansowania nowych inwestycji – większość z nich finansowana jest z niepodzielonych zysków. Dla przykładu akcjonariusze chcą sobie maksymalizacji zysków, natomiast menedżerowie preferują ich inwestowanie.

Pan (właściciel) może przekazać prawo decydowania słudze. Nadzorowanie sługi jest bardzo kosztowne, bo tylko sługa dysponuje pełną informacją o wynikach. Skutkiem takiej sytuacji jest problem pryncypała i agenta.

Pewnego rodzaju rozwiązaniem problemu jest zagrożeniem wrogimi przejęciami, które powstrzymuje menedżerów przez odchodzeniem od zasad polityki maksymalizacji zysku. Nieudolne zarządzanie powoduje spadek zysku, obniżenie kursu akcji i stwarza szanse łatwego zdobycia kontroli nad spółką, a to dyscyplinuje sługę.

66. Wykorzystanie teorii gier do analizy zachowań strategicznych. Równowaga Nasha. Gra dylemat więźnia.

Grami nazywamy sytuację, kiedy wyniki o określonej wartości pieniężnej pojawiają się ze znanym nam prawdopodobieństwem.

Z punktu widzenia gracza, któremu zależy na wygranej, jedna z najważniejszych cech gry jest jej **wartość oczekiwana**, czyli suma jej wyników pomnożonych przez prawdopodobieństwo ich pojawienia się

Gra jest tym bardziej opłacalna im większa jest jej wartość oczekiwana.

Inna klasyfikacja gier to podział na mniej ryzykowne i bardziej ryzykowne. Gra jest tym bardziej ryzykowna im częściej pojawiają się wyniki bardziej oddalone od wartości oczekiwanej gry.

Jej ryzykowność mierzymy wartością **wariancji gry**. Wariancja gry jest to suma podniesionych do kwadratu odchyleń wyników gry od jej wartości oczekiwanej, ważonych prawdopodobieństwem wystąpienia tych wyników.

Z dwóch gier o równej wartości oczekiwanej osoby niechętnie ryzyku wybierają grę mniej ryzykowną, a osoby lubiące ryzyko- bardziej ryzykowną.

Strategia Dominująca – Mam najlepszą strategię niezależnie od strategii stosowanych przez innych. Przy strategii tej obie firmy X Y zarabiają ale zawsze istnieje pokusa „Zysków monopolowych” kiedy zniszczymy konkurenta.

Równowaga Nasha – żaden z graczy Y nie jest w stanie poprawić swoich „zysków” przy danej strategii gracza X – szczególnie rozwinięcie strategii dominującej.

Strategię czysta - jeśli używa w grze tylko **jednego sposobu działania**. Czyli powyższy przykład i przykłady opisane w załączniku.

Gry mogą występować w wersji strategicznej i ekstensywnej.

Strategia dominująca to najlepsza możliwa reakcja na dowolną strategię zastosowaną przez konkurenta.

Historycznym przykładem gry niekooperacyjnej jest **dylemat więźnia**.

Gra dwuosobowa aresztowanych

Działania A	Działania B			
	Nie przyznawać się		wsypać kompana	
Nie przyznawać się	1 rok	1 rok	10 lat	0 lat
Wsypać kompana	0 lat	10 lat	5 lat	5 lat

Strategie zapewniające równowagę (gry o wejście na rynek, udział w rynku) powinny być stosowane, gdy konkurenci podejmują decyzje niezależnie od siebie (brak zмовy). Wówczas są odzwierciedleniem „optymalnej” reakcji obu graczy, czyli pozwalają one zmaksymalizować wielkość wypłaty każdego z nich w warunkach, określonych przez wybór strategii, dokonany przez przeciwnika (równowaga Nasha). Inaczej, równowaga Nasha oznacza taką parę strategii, że żaden z graczy nie ma motywacji do jednostronnego odejścia od przyjętej strategii, biorąc pod uwagę strategię zastosowaną przez drugiego (dylemat więźnia powyżej).

Prostym przykładem gry, ilustrującej koncepcję równowagi Nasha, w której przynajmniej dwaj gracze dokonują jednego, jednoczesnego ruchu, dotyczącego podjęcia jednej decyzji, jest konkurencja między Hondą i Toyotą w Ameryce Północnej pod koniec lat 90. związana z budową nowych zakładów produkcyjnych

Gra o udział w rynku między Toyotą i Hondą

		T o y o t a			
		Budować nową wytwórnię		Nie budować	
B u d o w a	Budować nową wytwórnię	16	16	20	15
	Nie budować	15	20	18	18

Wartości gry są podane w mln dolarów.

Z opisanego przykładu wynika, że jeśli gracze oczekują racjonalnego zachowania się przeciwnika, to obaj „optymalizując” wybór, osiągają równowagę Nasha.

67. Teoria równowagi ogólnej. Dwa twierdzenia ekonomii dobrobytu.

- Stworzona przez **Leona Walrasa** w latach 1874- 1877

Mechanizm rynkowy wpływa na decyzje kupujących i sprzedających, czyli konsumentów, producentów i dostawców czynników produkcji. Każdy z nich działa w sposób niezależny, dążąc do maksymalizacji własnych korzyści. Teoria równowagi ogólnej prowadzi do rozstrzygnięcia kwestii, czy niezależne działania poszczególnych podmiotów prowadzą do osiągnięcia równowagi przez wszystkich.

Równowaga ogólna prezentuje sytuację, w której każdy rynek został oczyszczony przy dodatniej cenie a każdy konsument osiągnął maksymalny zysk. O czystości rynku mówi się wówczas, gdy wielkość popytu równa się wielkości podaży przy cenie równowagi. Oznacza to, że mechanizm rynkowy wyznacza taki poziom ceny, przy którym wszyscy, którzy chcieli sprzedać dobro i kupić je, dokonali transakcji. Rynek jest wtedy czysty. Analiza równowagi ogólnej obejmuje, więc określenie sposobu osiągania tego stanu oraz jednoczesnego wyznaczania cen na wszystkich rynkach przy realizacji funkcji celu, jaką jest maksymalizacja zysku (dla przedsiębiorców) i użyteczności (dla gospodarstw domowych) przez wszystkie pojedyncze podmioty.

Walras uważał, że wszystkie ceny i wielkości na wszystkich rynkach są wyznaczane jednocześnie, dzięki istnieniu między nimi zależnościom. Zbudował on system równań opisujących jednoczesne oddziaływanie wszystkich podmiotów na wszystkich rynkach. Zachowanie każdego podmiotu zostało opisane przez zbiór równań. Każdy konsument występuje w podwójnej roli: nabywcy produktów i sprzedawcy czynników wytwórczych. Dla każdego konsumenta można, więc zbudować zbiór równań opisujących jego popyt na produkty i podaż czynników. Analogicznie zachowanie każdego producenta przedstawia zbiór równań opisujących jego podaż na rynkach produktów i popyt na rynkach czynników. Funkcjonowanie każdego rynku charakteryzują trzy rodzaje równań: funkcji popytu i podaży oraz równanie gwarantujące czystość tego rynku, czyli zrównanie wielkości popytu z wielkością podaży. Warunkiem koniecznym, ale niewystarczającym do osiągnięcia równowagi ogólnej jest jednoczesne rozwiązanie systemu niezależnych równań w liczbie odpowiadającej liczbie niewiadomych.

68. Optimum Pareto. Definicja i własności tej definicji optimum społecznego.

Optimum Pareto oznacza taki podział dóbr, którego nie można już poprawić nie pogarszając jednocześnie sytuacji któregośkolwiek z podmiotów. Przykład opisujący termin znajduje się poniżej.

Zyta ma tylko wodę a Ala tylko colę, obie chciałyby mieć obydwie rzeczy, więc zaczynają się wymieniać. Dla Zyty pierwszy Kubel coli będzie bardziej cenny niż każdy następny, więc skłonna będzie za niego oddać więcej wody, analogicznie Ala będzie wymieniała colę za wodę. W miarę kontynuowania wymiany ich skłonność do poświęcania jednego dobra w zamian za drugie będzie maleć. Ostatecznie osiągnięty zostanie taki punkt, w którym dalsza wymiana nie będzie już możliwa. Ala za colę będzie sobie życzyć coraz więcej wody, a Zyta za kolejny kubek wody będzie chciał coraz więcej coli. W ten sposób osiągnięty został punkt efektywnej alokacji w sensie Pareto. Jeżeli bowiem chcielibyśmy dać Ali kolejny kubek wody, to musielibyśmy zmusić Zytę do wymiany, pogarszając tym samym jej sytuację (albowiem, gdyby jego sytuacja miała się poprawić, to do wymiany doszłoby dobrowolnie). Jeśli dochodzi do świadomej i dobrowolnej wymiany dóbr niemożliwe jest nie osiągnięcie efektywności alokacji w sensie Pareto.

Efektywność w sensie Pareto zachodzi więc w sytuacji w której nie udaje się poprawić sytuacji podmiotu A bez pogorszenia położenia podmiotu B. Irracjonalne ekonomicznie zachowanie (np. z pobudek sentymentalnych) podmiotu B nie chcącego wymienić swojego dobra, jest również efektywne w sensie Pareto. Innym skrajnym przykładem alokacji efektywnej w sensie Pareto jest taki podział dóbr, w którym wszystkie dobra są u tylko jednego podmiotu, a pozostałe nie mają nic. Taka alokacja również jest efektywna w sensie Pareto.

69. Optymalny wybór konsumenta przy różnym układzie preferencji.

Analiza ekonomiczna zachowań konsumenta

Ekonomiści analizują zachowanie konsumenta dwoma metodami:

1. Pierwsza metoda opiera się na teorii użyteczności. Teoria użyteczności obejmuje analizę:
2. Druga metoda opiera się na teorii krzywych obojętności.

Ad1.

Użyteczność jest to suma zadowolenia czy satysfakcji ludzi uzyskana z konsumpcji danego dobra lub usługi, a także z udziału w jakimś rodzaju działalności.

W swoich wyborach konsument dąży do **maksymalizacji użyteczności**, stąd:

- wybiera takie kombinacje konsumowanych dóbr, które dają mu największe zadowolenie;
- wybiera, te alternatywy, dla których relacja kosztów od korzyści jest najmniejsza;

- podejmuje decyzje wyboru określonego dobra na podstawie oferty rynkowej producenta;
Optymalny wybór konsumenta jest zatem tym wyborem, który maksymalizuje jego użyteczność.

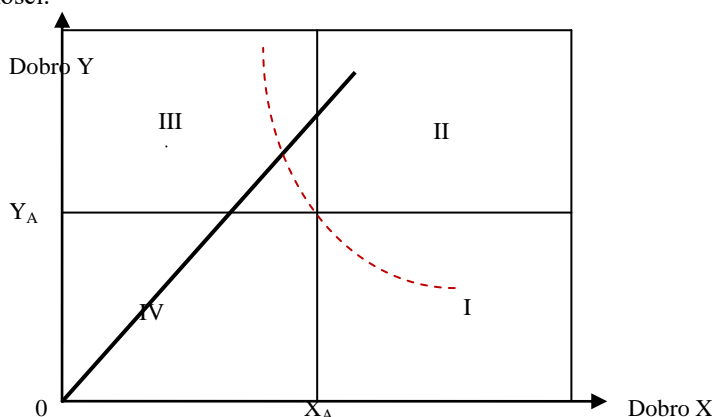
Dopiero odwołanie się do preferencji konsumenta pozwala pokazać, jaki koszyk uzna on za najlepszy.

Odwołanie się do preferencji konsumenta, pozwala pokazać jaki koszyk dóbr uzna on za najlepszy.

Uporządkowany system preferencji konsumowanych dóbr opiera się na następujących założeniach:

- 1) Zupełność preferencji - konsument umie porównać ze sobą każde dwa koszyki dóbr i wskazać która kombinacja jest dla niego najlepsza.
- 2) Przechodniość preferencji – konsument porównuje koszyki dóbr w sposób wewnętrznie spójny, czyli postępuje racjonalnie według zasad przyjętych do porządkowania koszyka.
- 3) Zwrotność relacji preferencji – każdy koszyk dóbr jest nie gorszy od samego siebie.
- 4) Konsument woli mieć więcej dóbr niż mniej, dlatego zakłada się iż nie osiąga on stanu nasylenia rozumianego jako optymalna wiązka dóbr.
- 5) Preferencje konsumenta są ciągłe.

Na podstawie powyższych założeń preferencje konsumenta można opisywać za pomocą funkcji użyteczności.

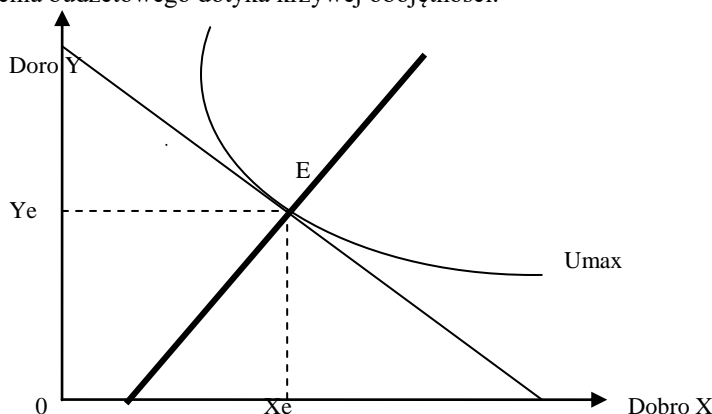
Rysunek Preferencje konsumenta.

Ad I. i III. trudno powiedzieć, czy koszyki dóbr z tego obszaru są lepsze, czy gorsze od (X_A, Y_A) , w każdym z nich mniejszej ilości jednego dobra odpowiada większa ilość dobra drugiego;

Ad II. Koszyki dóbr lepsze od koszyka (X_A, Y_A) ;

Ad IV. Koszyki gorsze od (X_A, Y_A) ;

Optymalnym wyborem konsumenta jest koszyk dóbr określany przez punkt, w którym linia ograniczenia budżetowego dotyka krzywej obojętności.

Rysunek. optymalny wybór konsumenta.

DB – ograniczenie budżetowe konsumenta (możliwości finansowe konsumenta).

U – krzywa obojętności (MRS – Krańcowa stopa substytucji) użyteczność.

Pkt. E – punkt równowagi konsumenta(optimum). W tym punkcie krzywa obojętności jest styczna do linii ograniczenia budżetowego, a więc spełniony jest postulat maksymalizacji zadowolenia przy badanych możliwościach finansowych. Nie jest to koszyk w ogóle najlepszy, ale najlepszy spośród wszystkich tych, które ze względu na ograniczenie budżetowe są dostępne dla konsumenta.

Teoria zachowania się konsumenta opiera się na uporządkowanym systemie preferencji konsumowanych dóbr, czyli uporządkowaniu tego co lubimy i czego nie lubimy zgodnie z intensywnością naszych odczuć. **Preferencje konsumenta** są ilustrowane za pomocą krzywych obojętności o różnym możliwym nachyleniu i ograniczeniu analizy do dwóch dóbr substytucyjnych; konsument przypisuje różne znaczenie poszczególnym kombinacjom konsumowanych dóbr i usług (tj. koszykom rynkowym);

Krzywa obojętności przedstawia wszystkie kombinacje dwóch dóbr, które dla konsumenta są obojętne, tzn. każda z tych kombinacji daje konsumentowi takie samo zadowolenie, czyli ten sam poziom całkowitej użyteczności.

Mapa preferencji konsumenta

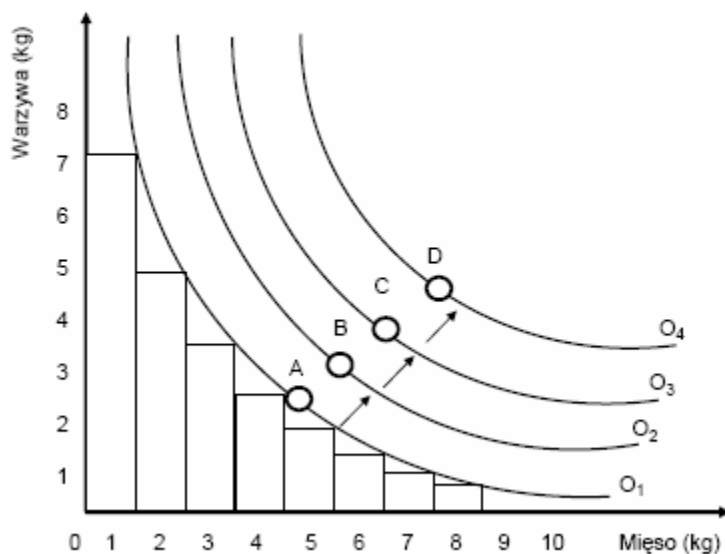
Mapa preferencji konsumenta odzwierciedla dwie prawidłowości:

1. Krzywych obojętności może być nieskończenie wiele, tworzą one system preferencji czyli mapę krzywych obojętności; im wyżej jest położona krzywa obojętności tym wyższe jest spożycie obu dóbr; Krzywe te tworzą mapę gustów lub preferencji konsumenta i wyrażają jego indywidualne upodobania w obojętnej proporcji konsumowanych dóbr;

2. Ograniczeniami wyboru konsumenta są:

- a) dochód konsumenta $\rightarrow (Dk)$,
- b) cena dobra $X \rightarrow (cX)$,
- c) cena dobra $Y \rightarrow (cY)$,

Mapa krzywych obojętności reprezentujących różne poziomy użyteczności całkowitej

Konsument wybiera zawsze taki zestaw dóbr, który najbardziej go zadowala; zestaw dóbr maksymalizujący użyteczność znajduje się w punkcie styczności linii budżetowej z najwyższą położoną krzywą obojętności;

